

Goran Bašić

**ISKUŠENJA
DEMOKRATIJE
U MULTIETNIČKOM
DRUŠTVU**

**Model zakona o zaštiti prava
nacionalnih manjina u Srbiji**

**Centar za istraživanje etniciteta
BEOGRAD, 2006.**

Goran Bašić

ISKUŠENJA
DEMOKRATIJE
U MULTIETNIČKOM
DRUŠTVU

*Model zakona o zaštiti prava
nacionalnih manjina u Srbiji*

Centar za istraživanje etniciteta
Beograd 2006.

Izdavač

Centar za istraživanje etniciteta
Ethnicity Research Center

Urednik

Goran Bašić

Grafička obrada i prelom

Nina Popov

Štampa

Grafika Galeb

18000 Niš

ISBN 86-84481-06-2

Tiraž

500

Sadržaj

Predgovor	7
Model zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina u Srbiji ...	13
<i>Goran Bašić</i>	
Politika multikulturalnosti u Srbiji	61
<i>Marijana Pajvančić</i>	
Izbori opštinskih saveta nacionalnih manjina i nacionalnih saveta nacionalnih manjina	111
<i>Katarina Crnjanski</i>	
O radu na Modelu zakona o pravima nacionalnih manjina u Srbiji	117
<i>Vojislav Stanovčić</i>	
Načela i pravna rešenja zaštite prava i sloboda manjina	125
<i>Slobodan Beljanski</i>	
O kaznenim odredbama u Modelu zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina	137
<i>Dubravka Valić-Nedeljković</i>	
Ideje u vezi s rešavanjem problema medija na jezicima nacionalnih manjina	141
<i>Katarina Crnjanski</i>	
Metodološke i empirijske pretpostavke za formiranje manjinskih samouprava	143

Predgovor

Centar za istraživanje etniciteta je nevladina organizacija koja okuplja stručnjake koji se bave pitanjima multikulturalnosti i etniciteta. U jesen 2000. godine, nekoliko nedelja pre konstituisanja tadašnje Savezne vlade, u kojoj je obnovljen rad resora za prava nacionalnih i etničkih manjina, Centar je organizovao okrugli sto posvećen položaju nacionalnih manjina u SR Jugoslaviji. U radu ovog skupa učestvovali su predstavnici organizacija nacionalnih manjina, stručnjaci i predstavnici multietničkih lokalnih samouprava koji su usvojili *Deklaraciju o novom demokratskom sistemu zaštite i unapređenja prava manjina u SR Jugoslaviji* u kojem su sažeti principi ustanovljavanja sistema zaštite i unapređivanja prava nacionalnih manjina u zemlji.¹

U ovom dokumentu, koji su stručnjaci Centra pripremili na osnovu saopštenih referata i diskusija, ukazuje se na složen proces demokratskog preobražaja tadašnje jugoslovenske zajednice i na uslove koje bi trebalo ispuniti u vezi s njenim postepenim uključivanjem u evropske integracije. Posebna pažnja posvećena je organizaciji politike multikulturalnosti u zemlji, a navedeni su i principi na kojima bi ona trebalo da se zasniva. U dokumentu se, između ostalog, navode međunarodni i unutrašnji aspekti problema multikulturalnosti i upućuje se na prioritete s kojima je trebalo da se suoče političke institucije i ustanove, javna uprava,

¹ Integralni dokument možete naći na: www.ercbgd.org.yu.

lokalna samouprava i organizacije građanskog društva u vezi s ustrojstvom multietničke i viševerse države.

U vezi s tim, dokument insistira na uređenju nekoliko osnovnih principa: jačanju vladavine prava i demokratskih institucija, prihvatanju međunarodnih standarda zaštite ljudskih i manjinskih prava, jačanju regionalne i bilateralne saradnje i donošenju posebnog zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina. U dokumentu pokrenuta su u tom trenutku osetljiva pitanja priznavanja identiteta Bošnjaka i Vlaha i statusa nacionalne manjine Roma i pripadnika naroda koji su imali konstitutivni status u SFRJ.

Ovim dokumentom obnovljena je inicijativa s početka devedesetih godina prošlog veka o donošenju posebnog zakona o pravima nacionalnih manjina, koja je potisnuta sa dnevnog reda onog trenutka kada su zakon i dijalog zamenili etnifikacija politike i govor mržnje. Ne bi trebalo smetnuti s uma da je inicijativa koju su u javnosti sredinom devete decenije zastupali kako predstavnici tadašnje Savezne vlade, tako i među nevladinim organizacijama Forum za etničke odnose, pokrenuta gotovo istovremeno kada su u istočnoj i centralnoj Evropi doneti prvi zakoni kojima su kodifikovana prava nacionalnih manjina – Ukrajina (1989), Hrvatska (1992), Mađarska (1993). Nažalost, demokratska tranzicija u Srbiji je kasnila gotovo deceniju, tako da je rešavanje pitanja u vezi sa statusom i pravima nacionalnih manjina, uprkos tome što su više puta postavljana na dnevni red,² odloženo na neodređeno vreme.

Povoljan trenutak za pokretanje demokratskog procesa u kojem je uređenje položaja etnokulturnih manjina bilo jedno od centralnih mesta ostvaren je krajem 2000. i početkom 2001. godine kada su ustanovljene nove vlade na nivou savezne države i u Srbiji. Novoosnovano Ministarstvo za prava nacionalnih i etničkih zajednica preuzelo je niz poslova u vezi s uređenjem ovih pitanja, a na samom početku ovog procesa SR Jugoslavija je pristupila Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina Saveta

² Videti: Macura Miloš, ur., *Položaj manjina u SRJ*, SANU, Beograd 1996.

Evrope (2001) i usvojen je Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina (2002). Pristupanje Okvirnoj konvenciji i, po prvi put, donošenje zakona kojim se kodifikuju prava nacionalnih manjina imali su ogroman značaj u prvoj fazi demokratske tranzicije i doprineli su opuštanju međuetničkih tenzija koje su bile izražene u prethodnom periodu. Međutim, uskoro je usledila faza stagnacije koja je ukazala na to da će pitanja položaja manjina ostati otvorena i ubuduće. Među pokazateljima nedoslednosti prema politici multikulturalnosti u zemlji izdvojili su se nesistematsko i *ad hoc* donošenje podzakonskih akata kojima su regulisana pojedina pitanja položaja manjina, neusklađenost odredbi većine zakona donetih u Republici Srbiji sa saveznim Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, odlaganje obaveze da se posebnim zakonom utvrdi način izbora manjinskih samouprava, nerešavanje pitanja njihovog finansiranja, nemušto definisanje nadležnosti Ministarstva za ljudska i manjinska prava nakon transformacije jugoslovenske federacije u zajednicu država, izbegavanje da se usvoji strategija integracije Roma i drugo.

Uočavajući ovakav trend Centar je 2003. godine pokrenuo projekat *Reforma zakonodavstva o nacionalnim manjinama u Srbiji*. Od tada, obavili smo više istraživanja kojima su praćeni stanje, problemi i primeri dobre prakse u vezi s ostvarivanjem prava nacionalnih manjina u Srbiji, odnosno Državnoj zajednici Srbija i Crna Gora. Istovremeno, proučavali smo političke i pravne sisteme država u regionima centralne i jugoistočne Evrope koje su blagovremeno počele sa demokratskom tranzicijom i koje su razvile odgovarajuće modele zaštite prava nacionalnih manjina. Takođe, analizirali smo evropske standarde zaštite prava nacionalnih manjina, a naročito su praćene tendencije u vezi sa zaštitom prava nacionalnih manjina u pravu Evropske unije.

Na osnovu istraživanja koja smo obavili u multietničkim lokalnim samoupravama u Vojvodini i Sandžaku, zatim u vezi sa statusom pripadnika romske nacionalne manjine, kao i analize pomenutih i drugih dokumenata kreirali smo *Osnove strategije razvoja politike prema nacionalnim manjinama u Srbiji*. Deo ove

Strategije je i donošenje novog zakona o pravima nacionalnih manjina u Srbiji. U vezi s tim formiran je ekspertski tim koji je duže od godinu dana radio na tekstu *Modela zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina u Republici Srbiji*. Timom je rukovodio mr Goran Bašić, koji je istražio i inicirao većinu ideja u vezi s neposrednim izborima i konstituisanjem lokalnih i centralnih manjinskih samouprava, njihovim nadležnostima, finansiranjem, organizacijom javne uprave. Članovi tima bili su prof. dr Marijana Pajvančić, koja je pravno uobličila pomenute ideje i osmislila način izbora manjinskih samouprava, dr Vladimir Goati, prof. dr Dubravka Valić-Nedeljković, prof. dr Ivo Visković, akademik Vojislav Stanovčić i Katarina Crnjanski, kojoj dugujem posebnu zahvalnost na kritičkom čitanju teksta, prikupljanju podataka i njihovoj analizi. Značajan doprinos u radu na tekstu dali su i dr Slobodan Beljanski i Petar Lastić.

O tekstu Modela zakona, tokom njegove pripreme, konsultovani su stručnjaci iz državne uprave i pokrajinskih sekretarijata, a poslednja verzija predstavljena je nacionalnim savetima nacionalnih manjina, političkim partijama nacionalnih manjina, nevladinim organizacijama, predstavnicima državne uprave i pokrajinskim vlastima, pokrajinskom ombudsmanu i stručnjacima. Nažalost, i pored nastojanja da uspostavimo saradnju sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, a potom i Službom za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije u tome nismo uspeli.

Model zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina trebalo bi da bude osnova za nov pristup politici prema nacionalnim manjinama i povod za raspravu u vezi sa donošenjem celovitog normativnog sistema posvećenog razvoju integrativnog multikulturalizma koji podrazumeva jačanje zajedničkih društvenih vrednosti i očuvanje specifičnih etnokulturnih identiteta.

Inicijativa Centra u vezi s osmišljavanjem celovite politike integracije nacionalnih manjina u Srbiji aktuelizovana je nakon odlučije Državne zajednice Srbija i Crna Gora i uspostavljanja suverene Republike Srbije, a naročito nakon usvajanja Ustava Srbije. U vezi s tim, trebalo bi pomenuti da je nakon raspada Držav-

ne zajednice nastala situacija u kojoj se njen ustavno-pravni sistem u Srbiji primenjivao selektivno na osnovu odluke koju je donela Skupština Srbije. Međutim, u obrazloženju ove odluke jasno stoji da se Povelja o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama primenjivala kao zakon Republike Srbije i to u delu koji je saglasan s Ustavom. Kako manjinske samouprave i kulturna autonomija nisu bile ustavne kategorije, može se pretpostaviti da su funkcionisale u suprotnosti sa ustavno-pravnim sistemom. Ovakva haotična situacija nije izazvana s namerom, jer da bi postojala namera mora joj prethoditi odgovarajuća politika i sistem planiranih i usmerenih radnji. Čini se da je u ovom slučaju jednostavno reč o nebrizi i nedoslednosti javnih institucija, posebno onih kojima je povereno staranje o uređenju položaja nacionalnih manjina, da prepoznaju suštinu javnog dobra i da u okviru svojih nadležnosti ukažu na moguće razvojne i pre svega logične puteve.

Najzad, usvajanje novog Ustava Srbije trebalo bi da doprine rešavanju postojećeg galimatijasa koji nije teško objasniti, ali ga je teško urediti u političkom i organizaciono-administrativnom pogledu. U tekst Ustava uključena je većina stavova sadržanih u Povelji o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama i u smislu konstitucionalizacije prava nacionalnih manjina uvodi se pravni red i poredak. Međutim, što se tiče sadržine prava kojima Ustav definiše položaj nacionalnih manjina ne postoji značajan napredak jer su ona i ranije bila deo ustavno-pravnog sistema Državne zajednice. Ipak, ova konstatacija ne umanjuje mogućnosti da se postigne značajan napredak u vezi s ostvarivanjem prava nacionalnih manjina, tim pre što u prethodnom periodu ni izdaleka nisu iskorišćene mogućnosti koje je nudio ustavno-pravni sistem.

Trebalo bi naglasiti da ustavne promene u vezi s izgradnjom stabilnih društvenih veza predstavljaju korak nazad u odnosu na rešenja prethodnog Ustava koji je Srbiju definisao kao državu građana. Međutim, Ustav Srbije iz 1990. godine, uprkos svojim deklarativnim opredeljenjima u vezi s jednakošću građana nije sprečio

etnifikaciju politike, širenje nacionalizama i uspostavljanje segregativnog multikulturalizma u zemlji. Takvo stanje i nedorečenosti usloveli su, između ostalog, postojeće nedoumice u vezi sa pravnim statusom manjinskih samouprava, njihovim izborom, ostvarivanjem nadležnosti, finansiranjem i naročito u vezi s ostvarivanjem priznatih prava i njihovom implementacijom. Pitanje položaja nacionalnih manjina u Srbiji dugo je sastavni deo izbornog inženjeringa i političkih manipulacija, a njegovo uređenje u malo čemu je zasnovano na savremenim konsocijativnim i integracionim modelima.

Nadajmo se da će novi Ustav, koji je usvojen na referendumu 28. i 29. oktobra 2006. godine, uprkos svojim manjkavostima, doprineti ako ne uspostavljanju integrativnih društvenih veza, a ono barem osmišljavanju i institucionalizaciji politike multikulturalnosti.

Goran Bašić

Model zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina u Srbiji

DEO PRVI

OSNOVNE ODREDBE

Član 1

Predmet Zakona

Ovim zakonom reguliše se način ostvarivanja individualnih i kolektivnih prava pripadnika/pripadnica nacionalnih manjina; zaštita pripadnika/pripadnica nacionalnih manjina od svakog oblika diskriminacije u ostvarivanju prava; uspostavljaju instrumenti kojima se obezbeđuju i štite posebna prava nacionalnih manjina na samoupravu u oblasti obrazovanja, upotrebe jezika, informisanja i kulture; obrazuju ustanove radi ostvarivanja prava na kulturnu autonomiju nacionalnih manjina; uređuje izbor, sastav, nadležnosti i način finansiranja opštinskog saveta nacionalne manjine i nacionalnog saveta nacionalne manjine, kao i institucije zadužene za praćenje ostvarivanja prava nacionalnih manjina.

Zaštita prava pripadnika/pripadnica nacionalnih manjina ostvaruje se u skladu sa međunarodno-pravnom zaštitom ljudskih i manjinskih prava.

Član 2

Definicija nacionalne manjine

Nacionalna manjina je svaka grupa državljana/državljanke Srbije koja predstavlja brojčanu manjinu na njenoj teritoriji i čiji

pripadnici imaju svest o etničkoj, jezičkoj, nacionalnoj ili kulturnoj posebnosti koju su spremni da neguju i održavaju.

Alternativa

Član 2 A

Definicija nacionalne manjine

Nacionalna manjina je svaka grupa državljana/državljanke Srbije koja predstavlja brojčanu manjinu, tradicionalno je nastanjena na njenoj teritoriji i čiji pripadnici imaju svest o etničkoj, jezičkoj, nacionalnoj ili kulturnoj posebnosti koju su spremni da neguju i održavaju.

Član 3

Zabrana diskriminacije

Zabranjen je i kažnjiv svaki oblik neposredne ili posredne diskriminacije na nacionalnoj, etničkoj, rasnoj i jezičkoj osnovi.

Organi vlasti, organi lokalne samouprave i organi koji vrše javna ovlašćenja ne mogu donositi pravne akte, niti preduzimati mere suprotne stavu 1 ovog člana.

Zabranjena je i kažnjiva svaka registracija pripadnika/pripadnice nacionalne manjine koja ga/je protivno njegovoj/njenoj volji obavezuje da se izjasni o nacionalnoj pripadnosti.

Zabranjena je i kažnjiva nasilna asimilacija pripadnika/pripadnica nacionalne manjine. Organi vlasti, organi lokalne samouprave i organi koji vrše javna ovlašćenja dužni su da zaštite pripadnike/pripadnice nacionalne manjine od svake akcije usmerene ka takvoj asimilaciji.

Zabranjeno je i kažnjivo preduzimanje mera usmerenih na promenu etničke strukture stanovništva na područjima koja tradicionalno nastanjuju pripadnici/pripadnice nacionalne manjine, a kojima se otežava ostvarivanje ili ograničavaju prava pripadnika/pripadnica nacionalne manjine.

Član 4

Politika jednakih mogućnosti

Srbija vodi politiku jednakih mogućnosti.

Član 5

Mere za obezbeđenje ravnopravnosti

Organi vlasti, organi lokalne samouprave i organi koji vrše javna ovlašćenja mogu da uvedu posebne mere neophodne za ostvarenje ravnopravnosti, zaštite i napretka lica ili grupe lica koja se nalaze u nejednakom položaju, da bi im se omogućilo puno uživanje ljudskih i manjinskih prava pod jednakim uslovima.

Posebne mere iz stava 1 ovog člana mogu se primenjivati samo dok se ne ostvare ciljevi zbog kojih su preduzete.

Propisi, pojedinačni pravni akti i mere iz stava 1 ovog člana ne mogu se smatrati aktom diskriminacije.

Član 6

Stečena prava

Dostignut nivo individualnih i kolektivnih prava pripadnika/pripadnica nacionalne manjine ne može se smanjivati.

Ovim Zakonom se ne menjaju niti ukidaju prava pripadnika/pripadnica nacionalne manjine stečena prema propisima koji su se primenjivali do stupanja na snagu ovog zakona, kao i prava stečena na osnovu međunarodnih ugovora kojima je Srbija pristupila.

DEO DRUGI

INDIVIDUALNA I KOLEKTIVNA PRAVA

Član 7

Obezbeđenje prava

Republika Srbija garantuje pripadnicima/pripadnicama nacionalne manjine ostvarivanje i zaštitu individualnih i kolektivnih prava u skladu sa zakonom i međunarodnim standardima.

1. INDIVIDUALNA PRAVA PRIPADNIKA/PRIPADNICA NACIONALNE MANJINE

Član 8

Sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti

Svaki građanin/građanka imaju pravo da se slobodno izjasne o nacionalnoj pripadnosti.

Niko ne sme pretrpeti štetu zbog svog opredeljenja ili izražavanja nacionalne pripadnosti ili zbog uzdržavanja od takvog činjenja.

Član 9

Izbor i upotreba ličnog imena

Pripadnik/pripadnica nacionalne manjine ima pravo na slobodan izbor i korišćenje ličnog imena i imena svoje dece, kao i na upisivanje ličnih imena u sve javne isprave, službene evidencije i zbirke ličnih podataka prema jeziku i pravopisu nacionalne manjine.

Pravo iz stava 1 ovog člana ne isključuje supsidijaran upis imena i po srpskom pravopisu i pismu.

Član 10

Pravo na upotrebu maternjeg jezika

Pripadnik/pripadnica nacionalne manjine ima pravo da privatno i javno slobodno koristi maternji jezik i pismo.

Član 11

Pravo na identitet

Pripadnik/pripadnica nacionalne manjine ima pravo da neguje svoje običaje, tradiciju, kulturu i jezik.

Član 12

Pravo na obrazovanje na maternjem jeziku

Pripadnik/pripadnica nacionalne manjine ima pravo da se obrazuje na maternjem jeziku.

Član 13

Zaštita ličnih podataka

Pripadnik/pripadnica nacionalne manjine ima pravo na zaštitu ličnih podataka koji se odnose na pripadnost nacionalnoj manjini.

Zabranjena je i kažnjiva upotreba podataka o nacionalnoj pripadnosti van svrhe za koju su prikupljeni.

Pripadnik/pripadnica nacionalne manjine ima pravo da bude obavešten/obaveštena o prikupljenim podacima o nacionalnoj pripadnosti.

Član 14

Učestvovanje u javnom životu i ravnopravnost pri zapošljavanju u javnim službama

Prilikom zapošljavanja u organima državne uprave, autonomne pokrajine, lokalne samouprave, kao i u javnim službama, uključujući policiju, obezbeđuje se odgovarajuća zastupljenost pripadnika/pripadnica nacionalnih manjina srazmerno njihovom učešću u sastavu stanovništva teritorijalne jedinice i stručnoj spremi i kvalifikaciji.

Način ostvarivanja ovih prava bliže se uređuje posebnim zakonima i drugim propisima.

Član 15

Veze sa sunarodnicima

Pripadnici nacionalne manjine imaju pravo da slobodno zasnivaju i održavaju veze sa sunarodnicima u zemlji i inostranstvu.

2. KOLEKTIVNA PRAVA NACIONALNIH MANJINA

Član 16

Pravo na različitost

Nacionalna manjina ima pravo na očuvanje, zaštitu i unapređenje etničke, jezičke, nacionalne i kulturne posebnosti grupe, kao

i na uslove koji omogućavaju prenošenje njihove kulture i tradicije na potomstvo.

Član 17

Kulturna autonomija

Kolektivna prava nacionalne manjine obuhvataju učešće njenih pripadnika/pripadnica u procesu odlučivanja o pitanjima u vezi s njihovom kulturom, obrazovanjem, informisanjem i upotrebom jezika i pisma, neposredno ili preko izabranih predstavnika/predstavnica.

Član 18

Manjinska samouprava

Nacionalne manjine mogu izabrati Opštinski savet nacionalne manjine (u daljem tekstu Opštinski savet) i Nacionalni savet nacionalne manjine (u daljem tekstu Nacionalni savet) radi ostvarivanja prava na samoupravu u oblasti kulture, obrazovanja, informisanja i službene upotrebe jezika i pisma.

Član 19

Pravo na službenu upotrebu jezika i pisma nacionalne manjine

Na teritoriji jedinice lokalne samouprave gde tradicionalno živi nacionalna manjina njihov jezik i pismo mogu biti u ravnopravnoj službenoj upotrebi.

Službena upotreba jezika nacionalne manjine obuhvata: korišćenje jezika nacionalne manjine u upravnom i sudskom postupku; vođenje upravnog i sudskog postupka na jeziku nacionalne manjine; upotrebu jezika nacionalne manjine u komunikaciji organa koji vrše javna ovlašćenja sa građanima i građankama; izdavanje javnih isprava; vođenje službenih evidencija i zbirki ličnih podataka na jeziku nacionalne manjine; prihvatanje isprava na jeziku nacionalne manjine kao punovažnih; upotrebu jezika nacionalne manjine na glasačkom listiću i izbornom materijalu; korišćenje jezika nacionalne manjine u radu predstavničkih tela.

Član 20

Obavezna službena upotreba jezika i pisma nacionalne manjine

U jedinici lokalne samouprave u kojoj, prema rezultatima poslednjeg popisa, broj pripadnika/pripadnica nacionalne manjine čini najmanje 15% od ukupnog broja stanovnika jedinice lokalne samouprave, obezbeđuje se službena upotreba jezika i pisma nacionalne manjine.

U jedinici lokalne samouprave u kojoj je u trenutku donošenja ovog zakona jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi primenjuje se princip stečenih prava.

U jedinici lokalne samouprave nazivi organa koji vrše javna ovlašćenja, nazivi jedinica lokalne samouprave, naseljenih mesta, trgova i ulica i drugi toponimi ispisuju se i na jeziku nacionalne manjine, prema njenoj tradiciji i pravopisu.

Član 21

Objavljivanje zakona, drugih propisa i akata na jeziku nacionalne manjine

Zakoni i drugi propisi i akti objavljuju se i na jezicima nacionalnih manjina.

Način ostvarivanja ovog prava bliže se uređuje posebnim propisima.

Član 22

Pravo na obraćanje na jeziku nacionalne manjine organima državne vlasti, lokalne samouprave i organima koji vrše javna ovlašćenja

Pripadnici/pripadnice nacionalne manjine imaju pravo da se na maternjem jeziku obrate organima državne vlasti, lokalne samouprave i organima koji vrše javna ovlašćenja, kao i pravo da dobiju odgovor na tom jeziku.

Način ostvarivanja ovog prava bliže se uređuje posebnim propisima.

Član 23

Pravo na obraćanje predstavničkim telima na jeziku nacionalne manjine

Pripadnici/pripadnice nacionalne manjine imaju pravo da koriste maternji jezik u obraćanju u predstavničkim telima.

Način ostvarivanja ovog prava bliže se uređuje posebnim propisima.

Član 24

Pravo na negovanje kulture i tradicije

Izražavanje, čuvanje, negovanje, razvijanje, prenošenje i javno ispoljavanje etničke, jezičke, nacionalne i kulturne posebnosti kao dela tradicije pripadnika/pripadnica nacionalne manjine je njihovo neotuđivo pravo.

Član 25

Pravo na osnivanje ustanova, društava, udruženja i fondacija

Pripadnici/pripadnice nacionalne manjine imaju pravo da, u cilju očuvanja i razvoja etničke, jezičke, nacionalne i kulturne posebnosti, osnivaju posebne kulturne, umetničke i naučne ustanove, društva, udruženja i fondacije u oblastima kulture i umetnosti.

Ustanove, društva, udruženja i fondacije iz stava 1 ovog člana samostalni su u radu.

Muzeji, arhivi i institucije za zaštitu spomenika kulture čiji su osnivači država, autonomna pokrajina ili lokalna samouprava obezbeđuju predstavljanje i zaštitu kulturno-istorijskog nasleđa nacionalnih manjina sa svoje teritorije. Predstavnici/predstavnice Opštinskog saveta ili Nacionalnog saveta učestvuju u odlučivanju o načinu predstavljanja kulturno-istorijskog nasleđa svoje zajednice.

Član 26

Pravo na obrazovanje na maternjem jeziku

Pripadnici/pripadnice nacionalne manjine imaju pravo na obrazovanje na maternjem jeziku u institucijama predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja.

Država, autonomna pokrajina i lokalna samouprava su dužne da stvaraju uslove za organizovanje nastave na jeziku nacionalne manjine.

Nastava na jeziku nacionalne manjine se organizuje: u potpunosti na jeziku nacionalne manjine, dvojezično i kroz izučavanje jezika nacionalne manjine s elementima nacionalne istorije i kulture nacionalne manjine.

Za ostvarivanje prava iz stava 1 ovog člana nadležni organ utvrđuje minimalan broj učenika, s tim da taj broj može da bude manji od minimalnog broja učenika koji je zakonom propisan.

Obrazovanje na jeziku nacionalne manjine podrazumeva obavezno učenje srpskog jezika u obimu kojim se obezbeđuje savladavanje tog jezika.

Nastava na jeziku nacionalne manjine ili dvojezična nastava može se izvoditi u privatnim obrazovnim ustanovama, školama ili visokoškolskim ustanovama.

Član 27

Prava u oblasti visokog obrazovanja

U visokoškolskim ustanovama osnivaju se fakulteti i katedre na kojima se na jeziku nacionalne manjine ili u dvojezičnoj nastavi obrazuju vaspitači/vaspitačice, učitelji/učiteljice i nastavnici/nastavnice jezika nacionalne manjine.

Fakulteti organizuju lektorat na jeziku nacionalne manjine, na kojem studenti/studentkinje savladavaju stručnu terminologiju na jeziku nacionalne manjine.

Država i autonomna pokrajina podstiču stručno osposobljavanje i terminološko usavršavanje nastavnika/nastavnica za potrebe obrazovanja nacionalnih manjina.

Država i autonomna pokrajina pospešuju međunarodnu i regionalnu saradnju, s ciljem da omoguće pripadnicima/pripadnicama nacionalne manjine studiranje u inostranstvu na mater-njem jeziku i garantuju da će tamo stečene diplome biti priznate.

Član 28

Učenje jezika društvene sredine

Na teritorijama gde je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi, u obrazovnim ustanovama i školama u kojima se nastava organizuje na srpskom jeziku omogućuje se i učenje jezika nacionalne manjine.

Plan i program rada u obrazovnim ustanovama i školama s nastavom na srpskom jeziku, s ciljem pospešivanja razumevanja kulture nacionalnih manjina, sadrži gradivo o istoriji, kulturi i položaju nacionalnih manjina i druge sadržaje koji pospešuju međusobnu toleranciju i suživot.

Član 29

Pravo na informisanje

Pripadnici/pripadnice nacionalne manjine imaju pravo na pot-puno i nepristrasno informisanje na maternjem jeziku, uključujući pravo na izražavanje, primanje, slanje i razmenu informacija i ideja putem štampe i drugih sredstava javnog informisanja.

U programima radija i televizije javnog servisa obezbeđuju se informativni, kulturni i obrazovni sadržaji na jeziku nacionalne manjine.

Pravna i fizička lica imaju pravo da osnivaju i održavaju me-dije na jeziku nacionalne manjine.

Član 30

Nacionalni simboli

Pripadnici/pripadnice nacionalne manjine imaju pravo izbo-ra i upotrebe nacionalnih simbola i znamenja.

Nacionalne simbole, znamenja i praznike nacionalnih manjina utvrđuje Nacionalni savet u skladu sa zakonom.

Simboli i znamenja nacionalnih manjina mogu se službeno isticati tokom državnih praznika i praznika nacionalne manjine na zgradama i u prostorijama organa lokalne samouprave i organa koji vrše javna ovlašćenja na područjima na kojima je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi.

Uz znamenja i simbole nacionalne manjine pri službenoj upotrebi obavezno se ističu znamenja i simboli Republike Srbije.

DEO TREĆI

SAMOUPRAVA NACIONALNIH MANJINA

1. OPŠTE ODREDBE

Član 31

Pravo na manjinsku samoupravu

Pripadnici/pripadnice nacionalne manjine imaju pravo da osnuju Opštinski savet nacionalne manjine i Nacionalni savet nacionalne manjine u skladu s ovim zakonom.

Opštinski savet i Nacionalni savet predstavljaju nacionalnu manjinu u oblastima: obrazovanja, kulture, informisanja na jeziku nacionalne manjine i službene upotrebe jezika nacionalne manjine.

Opštinski savet i Nacionalni savet učestvuju u procesu odlučivanja o pitanjima iz stava 2 ovog člana i osnivaju ustanove u ovim oblastima.

Opštinski saveti i Nacionalni savet daju mišljenje o predlozima zakona, propisa i drugih opštih pravnih akata od interesa za položaj nacionalnih manjina i predlažu iste.

Organi države, autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave mogu na Opštinski savet i Nacionalni savet preneti nadležnosti ili deo nadležnosti koje se odnose na kulturnu autonomiju nacionalne manjine.

Član 32

Registar

Registar opštinskih saveta i nacionalnih saveta vodi Savet za nacionalne manjine Republike Srbije.

Opštinski savet, odnosno Nacionalni savet podnosi zahtev za upis u registar Savetu za nacionalne manjine Republike Srbije u roku od 30 dana od dana konstituisanja.

Uz zahtev za upis u registar podnose se statut i zapisnik sa Osnivačke skupštine Opštinskog saveta, odnosno Izborne skupštine Nacionalnog saveta. Sva dokumenta se podnose i na srpskom jeziku.

Upisom u registar Opštinski savet i Nacionalni savet stiču status pravnog lica.

Opštinski savet i Nacionalni savet dužni su da svaku izmenu ili dopunu statuta dostave Savetu za nacionalne manjine Republike Srbije u roku od 30 dana od usvajanja izmene ili dopune. Savetu za nacionalne manjine Republike Srbije dostavlja se i zapisnik sa sednice na kojoj su usvojene izmene i dopune statuta. Sva dokumenta podnose se i na srpskom jeziku.

Član 33

Opšta načela izbora manjinskih samouprava

Izbori za Opštinski savet i Nacionalni savet zasnivaju se na principima slobode izbora, demokratičnosti, jednakosti izbornog prava, periodičnosti izbora i tajnom glasanju.

Posebno načelo izbora je dobrovoljnost.

Član 34

Izbornopravo

Izbornopravo pripadnika/pripadnice nacionalne manjine za izbor članova/članica Opštinskog saveta i Nacionalnog saveta odnosi se na: pravo pripadnika/pripadnice nacionalne manjine da bira članove/članice Opštinskog saveta i Nacionalnog saveta; pra-

vo da bude biran/birana za člana/članicu Opštinskog saveta i Nacionalnog saveta; pravo da predlaže kandidata/kandidatkinju za člana/ članicu Opštinskog saveta i Nacionalnog saveta; pravo na informisanje o izborima, o kandidatima/kandidatkinjama za Opštinski savet i Nacionalni savet, kao i njegovom/njenom programu; pravo na upis u poseban birački spisak; pravo glasanja i pravo na zaštitu izbornog prava.

Član 35

Uslovi za sticanje biračkog prava

Pripadnik/pripadnica nacionalne manjine stiče pravo da bira članove/članice Opštinskog saveta kada ispuni opšte, zakonom propisane uslove za sticanje biračkog prava, pod uslovom da je upisan/upisana u poseban birački spisak pripadnika/pripadnica nacionalne manjine.

Pripadnik/pripadnica nacionalne manjine stiče pravo da bude biran/birana za člana Opštinskog saveta kada ispuni opšte, zakonom propisane uslove za sticanje pasivnog biračkog prava, pod uslovom da je upisan/upisana u poseban birački spisak pripadnika/pripadnica nacionalne manjine, kao i da podnese overen dokaz o podršci 3 birača upisanih u poseban birački spisak.

Pripadnik/pripadnica nacionalne manjine stiče pravo da bira članove/članice Nacionalnog saveta kada ispuni opšte, zakonom propisane uslove za sticanje biračkog prava, pod uslovom da je upisan/upisana u poseban birački spisak pripadnika/pripadnica nacionalne manjine, kao i da je izabran/izabrana za člana/članicu Opštinskog saveta.

2. OPŠTINSKI SAVET NACIONALNE MANJINE

Član 36

Način izbora

Članovi/članice Opštinskog saveta biraju se neposredno po većinskom principu na osnovu najvećeg broja osvojenih glasova.

Jedna nacionalna manjina u jednoj opštini može da izabere samo jedan Opštinski savet.

Zakon koji uređuje izbor članova/članica Opštinskog saveta ne može se menjati u roku od godinu dana pre održavanja redovnih izbora.

Član 37

Zastupnik/zastupnica nacionalne manjine

U jedinicama lokalne samouprave u kojima nije izabran Opštinski savet, a u kojima živi najmanje 300 pripadnika jedne nacionalne manjine, Nacionalni savet, po svom konstituisanju, može da odredi lice koje zastupa interese nacionalne manjine pred organima lokalne samouprave – zastupnika/zastupnicu nacionalne manjine.

Zastupnik/zastupnica nacionalne manjine je pripadnik/pripadnica iste nacionalne manjine i ima prebivalište na teritoriji jedinice lokalne samouprave.

Član 38

Statut

Statutom Opštinskog saveta uređuju se:

- sedište;
- naziv, simboli i pečat;
- delatnosti;
- postupak izbora i broj članova/članica Opštinskog saveta u skladu s ovim zakonom;
- broj članova/članica organa Opštinskog saveta;
- odnos između organa Opštinskog saveta i procedura odlučivanja;
- ustanovljavanje konsultativnih i drugih radnih tela;
- druga pitanja od značaja za rad Opštinskog saveta.

Statut Opštinskog saveta usvojen je ako za njega glasa više od 50% od ukupnog broja članova opštinskog saveta.

Član 39

Broj i struktura članova Opštinskog saveta

Opštinski savet izabran u opštini u kojoj ukupan broj pripadnika/pripadnica nacionalne manjine, prema poslednjem popisu stanovništva, iznosi od 300 do 1.000 građana/građanki, ima 5 članova/članica.

Opštinski savet izabran u opštini u kojoj ukupan broj pripadnika/pripadnica nacionalne manjine, prema poslednjem popisu stanovništva, iznosi od 1.000 do 5.000 građana/građanki, ima 10 članova/članica.

Opštinski savet izabran u opštini u kojoj ukupan broj pripadnika/pripadnica nacionalne manjine, prema poslednjem popisu stanovništva, iznosi od 5.000 do 10.000 građana/građanki ima 15 članova/članica.

Opštinski savet izabran u opštini u kojoj ukupan broj pripadnika/pripadnica nacionalne manjine, prema poslednjem popisu stanovništva, iznosi preko 10.000 građana/građanki ima 20 članova/članica.

Najmanje 30% mesta u Opštinskom savetu rezervisano je za manje zastupljen pol.

Član 40

Trajanje mandata članova Opštinskog saveta

Članovi/članice Opštinskog saveta biraju se na četiri godine.

Član 41

Prestanak mandata

Članu/članici Opštinskog saveta prestaje mandat pre isteka vremena:

- gubitkom zakonom propisanih opštih uslova za sticanje biračkog prava;
- podnošenjem ostavke;
- odlukom Opštinskog saveta o isključenju člana/članice;

- odlukom Opštinskog saveta o prestanku rada Opštinskog saveta;
- ukoliko 1/3 članova/članica Opštinskog saveta trajno ne obavlja dužnosti;
- brisanjem iz posebnog biračkog spiska pripadnika/pripadnica nacionalnih manjina, na sopstveni zahtev ili na osnovu konačne odluke nadležnog organa;
- smrću.

Mandat člana/članice Opštinskog saveta prestaje danom nastupanja slučaja iz stava 1 ovog člana.

Opštinski savet konstatuje dan prestanka mandata na prvoj narednoj sednici po prijemu obaveštenja o nastupanju razloga za prestanak mandata.

Član 42

Način odlučivanja

Opštinski savet odlučuje kada sednici prisustvuje više od 50% od ukupnog broja članova/članica.

Opštinski savet odlučuje većinom glasova prisutnih članova/članica izuzev ako ovim zakonom nije drugačije propisano.

Član 43

Organi Opštinskog saveta

Opštinski savet bira svoje organe. Član/članica organa Opštinskog saveta izabran je ako za njega/nju glasa više od 50% od ukupnog broja članova/članica Opštinskog saveta.

Opštinski savet iz reda izabраних članova/članica bira predsednika/predsednicu, potpredsednika/potpredsednicu i članove/članice odbora za kulturu, obrazovanje, informisanje i službenu upotrebu jezika i pisma nacionalne manjine i nadzorni odbor.

U opštini u kojoj broj članova/članica Opštinskog saveta ne prelazi 10 članova/članica, oni/one mogu se birati iz redova pripadnika/pripadnica nacionalne manjine koji/koje nisu članovi Opštinskog saveta, a čije prebivalište je na teritoriji opštine.

Statutom Opštinskog saveta mogu se predvideti konsultativna i druga tela. Članovi/članice ovih tela ne moraju biti članovi/članice Opštinskog saveta.

Član 44

Opšte nadležnosti Opštinskog saveta

Opštinski savet:

- donosi statut;
- bira svoje organe;
- kreira i usvaja godišnji i četvorogodišnji program rada;
- predlaže i usvaja budžet i završni račun;
- razmatra odluke i daje predloge organima lokalne samouprave u vezi sa kulturnom autonomijom nacionalne manjine i drugim pitanjima od interesa za očuvanje grupnog identiteta;
- sarađuje s organima i radnim telima lokalne samouprave.

Član 45

Nadležnosti Opštinskog saveta u oblasti obrazovanja

Opštinski savet u oblasti obrazovanja:

- daje mišljenje o predloženim kandidatima/kandidatkinjama za članove/članice školskog i upravnog odbora koje imenuju jedinice lokalne samouprave kao svoje predstavnike/predstavnice;
- predlaže kandidate/kandidatkinje za članove/članice školskog i upravnog odbora koje imenuje ili bira jedinica lokalne samouprave u ustanove gde se u većini odeljenja nastava izvodi na jeziku nacionalne manjine i koje su od posebnog interesa za nacionalnu manjinu;
- u obrazovnim ustanovama u jedinici lokalne samouprave u kojima se organizuje nastava na jeziku nacionalne manjine daje mišljenje o kandidatu za direktora i članove upravnog odbora;

- inicira postupak otvaranja odeljenja na jeziku nacionalne manjine u obrazovnoj ustanovi u kojoj ne postoji minimalan broj učenika koji je zakonom propisan.

Lokalna samouprava može preneti osnivačka prava ustanova u oblasti obrazovanja na Opštinski savet ukoliko je to od interesa za pripadnike/pripadnice nacionalne manjine.

Član 46

Nadležnosti Opštinskog saveta u oblasti kulture

Opštinski savet u oblasti kulture:

- osniva ustanove i organizacije radi očuvanja, unapređenja i razvoja kulturne posebnosti i kulturnog identiteta pripadnika/pripadnica nacionalne manjine u lokalnoj samoupravi i ima prava i obaveze osnivača;
- daje mišljenje o izboru direktora i članova/članica upravnog i nadzornog odbora opštinskih ustanova i organizacija koje su od naročitog značaja za očuvanje, unapređenje i razvoj posebnosti i nacionalnog identiteta nacionalne manjine u lokalnoj samoupravi.

Lokalna samouprava može preneti osnivačka prava ustanova u oblasti kulture na Opštinski savet ukoliko je to od interesa za pripadnike/pripadnice nacionalne manjine.

Član 47

Nadležnosti Opštinskog saveta u oblasti službene upotrebe jezika i pisma

Opštinski savet u oblasti službene upotrebe jezika i pisma:

- podnosi inicijativu radi utvrđivanja jezika i pisma nacionalne manjine kao službenog jezika i pisma u jedinici lokalne samouprave;
- utvrđuje tradicionalne nazive jedinica lokalne samouprave, naseljenih mesta i drugih toponima na jeziku nacionalne

- manjine, ukoliko je na području lokalne samouprave jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi;
- predlaže nadležnom organu izmenu naziva, odnosno isticanje naziva jedinice lokalne samouprave, naseljenog mesta i toponima na jeziku nacionalne manjine.

Član 48

Nadležnosti Opštinskog saveta nacionalne manjine u oblasti informisanja

Opštinski savet u oblasti informisanja:

- prati izveštavanje o nacionalnoj manjini u štampanim i elektronskim medijima koji izlaze ili emituju program u lokalnoj samoupravi;
- daje predloge i mišljenja Nacionalnom savetu u vezi sa strategijom javnog informisanja na jeziku nacionalne manjine i saglasnost na konačan tekst strategije;
- daje preporuke za projekte iz oblasti informisanja koje podnose mediji koji izlaze, odnosno emituju programe ili delove programa i na jeziku nacionalne manjine i od posebnog su interesa za nacionalnu manjinu.

Član 49

Ovlašćenja i dužnosti zastupnika/zastupnice u opštini u kojoj nije izabran Opštinski savet

Zastupnik/zastupnica koji/koja na osnovu ovlašćenja Nacionalnog saveta zastupa nacionalnu manjinu u opštini u kojoj nije izabran Opštinski savet, a u kojoj živi najmanje 300 pripadnika jedne nacionalne manjine:

- učestvuje u diskusiji u skupštini opštine ili radnim telima skupštine opštine na kojima se raspravlja ili donose odluke od značaja za nacionalnu manjinu;
- predlaže predsedniku Opštine, predsedniku Skupštine opštine ili rukovodiocu radnog tela Skupštine opštine raspravu o pitanjima koja su od interesa za nacionalnu manjinu;

- sarađuje sa radnim telima Skupštine opštine u vezi sa pitanjima koja su od interesa za nacionalnu manjinu;
- traži informacije, izveštaje, zapisnike ili izvode iz zapisnika Skupštine opštine, radnih tela Skupštine opštine ili izvršnih organa opštine od interesa za nacionalnu manjinu;
- pokreće inicijativu za preduzimanje potrebnih mera u opštini od interesa za nacionalnu manjinu;
- izveštava Nacionalni savet o svojim aktivnostima.

3. NACIONALNI SAVET NACIONALNE MANJINE

Član 50

Način izbora

Nacionalni savet bira Izborna skupština koju čine svi članovi opštinskih saveta.

Jedna nacionalna manjina može da izabere jedan Nacionalni savet.

Nacionalni savet bira se po većinskom principu na osnovu najvećeg broja osvojenih glasova.

Zakon koji uređuje izbor članova/članica Nacionalnog saveta ne može se menjati u roku od godinu dana pre održavanja izbora.

Član 51

Statut

Statutom Nacionalnog saveta uređuju se:

- sedište;
- naziv, simboli i pečat;
- delatnosti;
- postupak izbora članova/članica organa Nacionalnog saveta u skladu s ovim Zakonom;
- broj članova/članica organa Nacionalnog saveta;
- odnos između organa Nacionalnog saveta i procedura odlučivanja;
- ustanovljavanje konsultativnih i drugih radnih tela;
- druga pitanja od značaja za rad Nacionalnog saveta.

Statut Nacionalnog saveta je usvojen ako za njega glasa više od 50% od ukupnog broja članova Nacionalnog saveta.

Član 52

Broj i struktura članova/članica Nacionalnog saveta

U slučaju nacionalne manjine čiji je broj prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva manji od 20.000 lica, ili njen broj nije posebno iskazan, Nacionalni savet broji najmanje 9, a najviše 15 članova/članica.

U slučaju nacionalne manjine čiji je broj prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva između 20.000 i 50.000 lica, Nacionalni savet broji najmanje 16, a najviše 25 članova/članica.

U slučaju nacionalne manjine čiji je broj prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva između 50.000 i 100.000 lica, Nacionalni savet broji najmanje 26, a najviše 35 članova/članica.

U slučaju nacionalne manjine čiji je broj prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva veći od 100.000 lica, Nacionalni savet broji najmanje 36, a najviše 45 članova/članica.

Najmanje 30% mesta u Nacionalnom savetu rezervisano je za manje zastupljen pol.

Član 53

Trajanje mandata članova/članica Nacionalnog saveta

Članovi Nacionalnog saveta biraju se na četiri godine.

Član 54

Prestanak mandata

Članu/članici Nacionalnog saveta prestaje mandat pre isteka vremena:

- gubitkom zakonom propisanih opštih uslova za sticanje biračkog prava;
- podnošenjem ostavke;
- odlukom Nacionalnog saveta o isključenju člana/članice;

- odlukom Nacionalnog saveta o prestanku rada Nacionalnog saveta;
- ukoliko polovina članova/članica Nacionalnog saveta trajno ne obavlja dužnosti;
- brisanjem iz posebnog biračkog spiska pripadnika/pripadnica nacionalnih manjina na sopstveni zahtev ili na osnovu konačne odluke nadležnog organa;
- smrću.

Mandat članova/članica Nacionalnog saveta prestaje danom nastupanja slučaja iz stava 1 ovog člana.

Nacionalni savet konstatuje dan prestanka mandata na prvoj narednoj sednici po prijemu obaveštenja o nastupanju razloga za prestanak mandata.

Član 55

Način odlučivanja

Nacionalni savet odlučuje kada sednici prisustvuje više od 50% od ukupnog broja članova/članica.

Nacionalni savet odlučuje većinom glasova prisutnih članova/članica izuzev ako ovim Zakonom nije drugačije propisano.

Član 56

Organi Nacionalnog saveta

Nacionalni savet bira svoje organe. Odluka o izboru članova/članica organa Nacionalnog saveta donosi se većinom od 50% glasova ukupnog broja članova/članica Nacionalnog saveta.

Nacionalni savet iz redova članova/članica bira predsedništvo, predsednika/predsednicu, potpredsednika/potpredsednicu i članove/članice odbora za: obrazovanje, kulturu, informisanje i službeni upotrebu jezika i pisma nacionalne manjine i nadzorni odbor.

Statutom Nacionalnog saveta mogu se predvideti konsultativna i druga tela. Članovi/članice ovih tela ne moraju biti članovi/članice Nacionalnog saveta.

Član 57

Opšte nadležnosti Nacionalnog saveta

Nacionalni savet samostalno ostvaruje sledeće nadležnosti:

- donosi statut i poslovnik;
- kreira i usvaja godišnji i četvorogodišnji program rada;
- predlaže i usvaja budžet i završni račun;
- osniva ustanove, fondacije i udruženja od interesa za kulturnu autonomiju nacionalne manjine;
- koordinira rad opštinskih saveta;
- imenuje i ovlašćuje zastupnike/zastupnice nacionalne manjine u opštinama u kojima nije izabran opštinski savet;
- bira stalne članove/članice Centralne izborne komisije za izbor opštinskih i nacionalnih saveta i njihove zamenike/zamenice.

Član 58

Nadležnosti Nacionalnog saveta u vezi s ostvarivanjem prava na obrazovanje na jeziku nacionalne manjine

Nacionalni savet prati, analizira, predlaže mere i stara se o obrazovanju na jeziku nacionalne manjine.

Nacionalni savet može da osnuje predškolsku, osnovnoškolsku, srednjoškolsku ustanovu, kao i ustanovu visokog obrazovanja i ustanovu đачkog i studentskog standarda.

Republika, autonomna pokrajina i jedinica lokalne samouprave mogu preneti osnivačka prava obrazovno-vaspitnih ustanova na nacionalni, odnosno opštinski savet nacionalne manjine.

Nacionalni savet vrši prava i obaveze osnivača kada je osnivač obrazovnih ustanova ili su na njega preneti osnivačka prava ovih ustanova.

Član 59

Nadležnosti Nacionalnog saveta u obrazovnim ustanovama čiji osnivač nije Nacionalni savet

U obrazovno-vaspitnoj ustanovi čiji osnivač nije Nacionalni savet, a u kojoj se organizuje nastava na jeziku nacionalne manjine, Nacionalni savet:

- daje mišljenje o kandidatima/kandidatkinjama za organe upravljanja na katedrama i fakultetima za obrazovanje vaspitača/vaspitačica, učitelja/učiteljica i nastavnika/nastavnica jezika nacionalnih manjina;
- daje predlog i mišljenje o školskom i vaspitnom programu ustanova za koje je utvrđeno da su od posebnog interesa za nacionalnu manjinu;
- učestvuje u izradi nastavnog plana za potrebe nastave predmeta koji izražavaju jezičku i drugu posebnost pripadnika/pripadnica nacionalne manjine, dvojezične nastave i nastave učenja jezika nacionalne manjine s elementima nacionalne kulture;
- predlaže program za nastavni predmet maternji jezik i književnost nacionalne manjine;
- predlaže program za nastavni predmet maternji jezik s elementima nacionalne kulture;
- predlaže program za jezik i istoriju nacionalne manjine kao fakultativnog predmeta za odeljenja u kojima se nastava izvodi na srpskom jeziku;
- daje saglasnost na plan i program nastavnih predmeta u delu koji se odnosi na istoriju, kulturu i jezik nacionalne manjine;
- u saglasnosti sa nadležnim organom predlaže udžbenike i nastavna sredstva za nastavu na jeziku nacionalne manjine;
- predlaže udžbenike štampane u inostranstvu koji se mogu koristiti u obrazovno-vaspitnom procesu na jeziku nacionalne manjine;
- daje mišljenje u postupku davanja saglasnosti za obavljanje delatnosti škole van sedišta u kojima se nastava izvodi i na jeziku nacionalne manjine;
- daje mišljenje u postupku utvrđivanja broja učenika za upis u srednju školu, kao i u postupku davanja saglasnosti u vezi sa brojem učenika koji se usmeravaju na nastavu za sticanje stručne osposobljenosti, prekvalifikacije, dokvalifikacije i

- specijalizacije u delatnostima koje su od interesa za očuvanje identiteta nacionalne manjine;
- daje mišljenje u postupku davanja saglasnosti za otvaranje odeljenja na jeziku nacionalne manjine u obrazovnoj ustanovi u kojoj ne postoji minimalan broj učenika/učenica koji je zakonom propisan;
 - utvrđuje stipendije iz sopstvenih sredstava i kriterijume za njihovu dodelu i sprovodi postupak dodeljivanja;
 - daje mišljenje na mrežu ustanova u kojima se u skladu sa zakonom obrazuju pripadnici/pripadnice nacionalne manjine;
 - koordinira s opštinskim savetima u vezi s ravnomernim upisom učenika pripadnika/pripadnica nacionalnih manjina u osnovne, srednje i visokoškolske ustanove i ustanove učeničkog standarda koje su izmeštene iz mesta u kojem su nastanjeni.

Član 60

Nadležnosti Nacionalnog saveta u oblasti službene upotrebe jezika i pisma

Nacionalni savet u oblasti službene upotrebe jezika i pisma:

- prati sprovođenje zakona i drugih propisa iz oblasti službene upotrebe jezika i pisma nacionalne manjine i predlaže propise i mere u ovoj oblasti;
- inicira sprovođenje nadzora nad ostvarivanjem prava na službenu upotrebu jezika i pisma nacionalne manjine;
- daje mišljenje o predlogu zakona i propisa kojima se reguliše službena upotreba jezika i pisma nacionalne manjine.

Član 61

Osnivačka prava Nacionalnog saveta u oblasti kulture

Nacionalni savet može osnivati ustanove i organizacije radi očuvanja, unapređenja i razvoja kulturne posebnosti i kulturnog identiteta nacionalne manjine.

Republika, autonomna pokrajina i jedinica lokalne samouprave, kao osnivači ustanova u oblasti kulture, mogu preneti osnivačka prava nad ovim ustanovama na Nacionalni savet i na Opštinski savet koji preuzimaju prava i obaveze osnivača.

Član 62

Nadležnosti Nacionalnog saveta u oblasti kulture

Nacionalni savet nacionalne manjine u oblasti kulture:

- utvrđuje strategiju razvoja kulture nacionalne manjine na osnovu usvojene strategije razvoja kulture Srbije i autonomne pokrajine;
- predlaže mere i učestvuje u pripremi i izradi propisa kojima se uređuju pitanja kulture od značaja za kulturu nacionalne manjine;
- predlaže nadležnom državnom organu ustanove i organizacije od naročitog značaja za očuvanje, unapređenje i razvoj posebnosti i nacionalnog identiteta nacionalne manjine;
- predlaže direktora/direktorku i po jednog člana/članicu upravnog i nadzornog odbora ustanova i organizacija od značaja za očuvanje, unapređenje i razvoj posebnosti i nacionalnog identiteta nacionalne manjine;
- predlaže nadležnom državnom organu utvrđivanje nepokretnih i pokretnih kulturnih dobara od značaja za nacionalnu manjinu;
- predlaže mere tehničke zaštite, sanacije i rekonstrukcije kulturnih spomenika i dobara od značaja za nacionalnu manjinu;
- daje mišljenje u postupku utvrđivanja mreže biblioteka koje su od interesa za nacionalnu manjinu.

Član 63

Nadležnosti Nacionalnog saveta u oblasti informisanja

Nacionalni savet u oblasti informisanja:

- donosi strategiju javnog informisanja na jeziku nacionalne manjine;

- u skladu sa zakonom može da osnuje štampana glasila, preduzeća i ustanove za obavljanje novinsko-izdavačke delatnosti, štampanje i distribuciju štampanih medija;
- u skladu sa zakonom može da osnuje ustanovu koja emituje radijski i televizijski program i vrši prava i dužnosti osnivača;
- predlaže Republičkoj radio-difuznoj agenciji kandidate/kandidatkinje za članove/članice Upravnog odbora i Programskog odbora Radio-difuzne ustanove Srbije i Radio-difuzne ustanove Vojvodine;
- Upravni odbor javne Radio-difuzne ustanove Srbije i upravni odbor Radio-difuzne ustanove Vojvodine imenuju odgovorne urednike/urednice programa na jeziku nacionalne manjine na predlog Nacionalnog saveta. Ako se u javnoj radio-difuznoj ustanovi imenuje zajednički odgovorni urednik/urednica više programa na jezicima nacionalnih manjina, on/ona se imenuje na osnovu zajedničkog predloga zainteresovanih nacionalnih saveta;
- predlaže urednika/urednicu programa na jeziku nacionalne manjine Upravnom odboru javne Radio-difuzne ustanove;
- daje mišljenje i preporuke Programskom odboru Radio-difuzne ustanove o programskim sadržajima na jezicima nacionalnih manjina;
- razmatra i daje mišljenje o izveštajima Upravnog odbora i Programskog odbora Radio-difuzne ustanove iz oblasti koja se odnosi na informisanje na jeziku nacionalne manjine;
- daje mišljenje Savetu Republičke radio-difuzne agencije i nadležnim organima u vezi sa javnim informisanjem na jeziku nacionalne manjine i posebno povredama prava nacionalne manjine u sredstvima javnog informisanja;
- daje preporuke za projekte iz oblasti informisanja koje podnose mediji koji izlaze, odnosno emituju programe ili delove programa i na jeziku nacionalne manjine i od posebnog su interesa za nacionalnu manjinu.

DEO ČETVRTI
IZBORI ZA OPŠTINSKI I NACIONALNI SAVET
1. RASPISIVANJE IZBORA I
VREME ODRŽAVANJA IZBORA

Član 64

Raspisivanje izbora

Odluku o raspisivanju izbora za opštinske savete i nacionalne savete donosi predsednik/predsednica Saveta za nacionalne manjine Republike Srbije najkasnije 60 dana pre isteka njihovog mandata.

Kada prestane mandat najviše jednoj trećini Opštinskog saveta ili Nacionalnog saveta predsednik/predsednica Saveta za nacionalne manjine Republike Srbije raspisuje izbore u roku od 15 dana od dana kada je ovaj uslov ispunjen.

Odluka o raspisivanju izbora objavljuje se u *Službenom glasniku Republike Srbije*.

Član 65

Vreme održavanja izbora

Izbori za članove/članice svih opštinskih saveta održavaju se istovremeno i to najkasnije 15 dana pre isteka mandata članova/članica opštinskih saveta.

Izbori za članove/članice nacionalnih saveta održavaju se najkasnije u roku od 90 dana od dana konstituisanja opštinskih saveta.

2. KANDIDOVANJE

Član 66

Pravo predlaganja kandidata

Pravo predlaganja kandidata/kandidatkinje za člana/članicu Opštinskog saveta imaju: udruženje pripadnika/pripadnica nacionalne manjine, grupa građana/gradžanki i svaki pojedinac/pojedinaka pripadnik/pripadnica nacionalne manjine.

Kandidaturu svojim potpisima moraju podržati 3 birača/biračice upisani/upisane u poseban birački spisak u opštini.

Pravo na predlaganje kandidata/kandidatkinja za članove/članice Opštinskog saveta predlažači/predlažačice ostvaruju samostalno ili u koaliciji.

Kada pravo na predlaganje članova/članica Opštinskog save-
ta koristi koalicija, članovi/članice koalicije zaključuju koalicio-
ni sporazum. Koalicionim sporazumom predlažači/predlažačice
regulišu međusobna prava i obaveze u izborima za Opštinski savet.
Organima za sprovođenje izbora predlažač/predlažačica podno-
si koalicioni sporazum zajedno sa svim ostalim dokumentima koja
se prilažu prilikom podnošenja predloga kandidature za članove/
članice Opštinskog saveta.

Pravo predlaganja kandidata/kandidatkinja za člana/članicu
Nacionalnog saveta imaju članovi/članice opštinskih saveta.

Među kandidatima/kandidatkinjama za članove/članice Op-
štinskog saveta i Nacionalnog saveta obezbeđuje se najmanje 30%
mesta za manje zastupljen pol.

3. BIRAČKI SPISAK

Član 67

Poseban birački spisak

Pripadnici/pripadnice nacionalnih manjina upisuju se u Pose-
ban birački spisak, na principu dobrovoljnosti. Pripadnik/pripad-
nica nacionalne manjine može biti upisan/upisana samo u jedan
Poseban birački spisak.

Poseban birački spisak je javna isprava u koju se upisuju pri-
padnici/pripadnice nacionalne manjine sa biračkim pravom.

Vođenje Posebnog biračkog spiska organizuje Centralna iz-
borna komisija za izbor opštinskih i nacionalnih saveta nacional-
nih manjina. Organizovanje vođenja biračkog spiska je u nadle-
žnosti opštinskih izbornih komisija za izbor opštinskih saveta.

Na osnovu podataka u jedinstvenom Posebnom biračkom spi-
sku Centralna izborna komisija za izbor opštinskih i nacionalnih
saveta sastavlja izvod iz Posebnog biračkog spiska za svaku opštinu.

Poseban birački spisak je jedinstven i stalan i obavezno se ažu-
rira svake kalendarske godine najkasnije do 31. marta osim ako
ovim Zakonom nije drugačije predviđeno.

Član 68

Nadzor i kontrola vođenja Posebnog biračkog spiska nacionalne manjine

Nadzor nad vođenjem jedinstvenog Posebnog biračkog spiska ostvaruje Centralna izborna komisija za izbor opštinskih i nacionalnih saveta.

Na zahtev Opštinskog saveta ili Nacionalnog saveta organ nadležan za vođenje Posebnog biračkog spiska dužan je da u roku od 15 dana dostavi obaveštenje o izmenama u Posebnom biračkom spisku.

Organ nadležan za vođenje Posebnog biračkog spiska dužan je da u roku od 20 dana od dana raspisivanja izbora obavezno obavesti Nacionalni savet o izmenama u Posebnom biračkom spisku.

Član 69

Načela vođenja Posebnog biračkog spiska

Poseban birački spisak vodi se na načelima ažurnosti i dobrovoljnosti.

Poseban birački spisak obavezno se ažurira u roku od 15 dana po donošenju odluke o raspisivanju izbora.

Podaci iz Posebnog biračkog spiska uživaju posebnu zaštitu. Zabranjeno je i kažnjivo svako korišćenje podataka iz Posebnog biračkog spiska, osim u svrhu izbora Opštinskog saveta i Nacionalnog saveta.

Član 70

Upis u Poseban birački spisak

Pripadnik/pripadnica nacionalne manjine upisuje se u Poseban birački spisak kada ispuni opšte uslove propisane zakonom. Upis u poseban birački spisak može se obaviti samo na lični zahtev pripadnika/pripadnice nacionalne manjine.

Zahtev za upis u Poseban birački spisak birač/biračica podnosi lično, u pisanoj formi i svojeručno ga potpisuje.

Zahtevi koji ne ispunjavaju ove uslove smatraće se da sadrže nedostatke i birač/biračica će biti pozvan/pozvana da ih otkloni u roku od 3 dana.

Svaka ispravka i izmena u Posebnom biračkom spisku može se izvršiti samo na lični zahtev birača/biračice.

Organ nadležan za vođenje Posebnog biračkog spiska upućuje javni poziv pripadnicima/pripadnicama nacionalnih manjina da se registruju u posebnom biračkom spisku. Poziv se upućuje nakon donošenja odluke o raspisivanju izbora.

Član 71

Brisanje birača iz Posebnog biračkog spiska

Zahtev za brisanje iz Posebnog biračkog spiska podnosi lično birač/biračica. U slučaju smrti birača/biračice zahtev za brisanje iz Posebnog biračkog spiska podnosi njegova/njena rodbina.

Birač/biračica može biti izbrisan/izbrisana iz Posebnog biračkog spiska u slučajevima kada izgubi biračko pravo usled neispunjenja jednog od opštih uslova za sticanje biračkog prava utvrđenih zakonom i na zahtev organa nadležnog za vođenje Posebnog biračkog spiska uz pribavljanje dokaza iz službenih evidencija.

Član 72

Jezik na kojem se vodi Poseban birački spisak

Poseban birački spisak i podaci koji se unose u ovaj spisak vode se paralelno na jeziku i pismu nacionalne manjine i na srpskom jeziku.

4. ORGANI ZA SPROVOĐENJE IZBORA

Član 73

Vrste organa za sprovođenje izbora

Organi za sprovođenje izbora članova/članica Opštinskog saveta i Nacionalnog saveta su: Centralna izborna komisija za izbor opštinskih i nacionalnih saveta nacionalnih manjina (u daljem tekstu Centralna izborna komisija), Opštinska izborna komisija za izbor opštinskih saveta (u daljem tekstu Opštinska izborna komisija) i Birački odbor.

Član 74

Sastav organa za sprovođenje izbora

Organe za sprovođenje izbora opštinskih saveta i nacionalnih saveta čine članovi/članice izabrani u stalni sastav ovih organa i predstavnici/predstavnice predlagača/predlagačica kandidata/kandidatkinja.

Stalni sastav Opštinske izborne komisije čine predsednik/predsednica i dva člana/dve članice.

Stalni sastav Biračkog odbora čine predsednik/predsednica i dva člana/dve članice koje imenuje Opštinska izborna komisija.

Stalni članovi/članice organa za sprovođenje izbora imaju zamenike/zamenice.

Opštinska izborna komisija ima sekretara/sekretaricu i zamenika/zamenicu sekretara/sekretarice.

Svaki predlagač/predlagačica kandidata/kandidatkinje, nakon prihvatanja i proglašenja kandidature, stiče pravo da odredi predstavnika/predstavicu u organe za sprovođenje izbora. Predstavnik/predstavnica predlagača/predlagačice ima zamenika/zamenicu.

Dva ili više predlagača/predlagačice kandidata/kandidatkinje mogu sporazumno odrediti jednog predstavnika/predstavicu u organe za sprovođenje izbora opštinskih saveta.

Predstavnik/predstavnica predlagača/predlagačice kandidata/kandidatkinje je punopravni član/članica organa za sprovođenje izbora i ima ista prava i dužnosti kao i članovi/članice iz stalnog sastava.

Članove/članice stalnog sastava Centralne izborne komisije i njihove zamenike/zamenice biraju nacionalni saveti. Svaki Nacionalni savet ima pravo da odredi najmanje jednog člana/članicu Centralne izborne komisije.

Član 75

Uslovi za izbor u organe za sprovođenje izbora

U sastav organa za sprovođenje izbora mogu biti izabrana lica koja, pored opštih uslova propisanih zakonom, ispunjavaju i posebne uslove utvrđene ovim Zakonom.

Lice koje se bira u sastav organa za sprovođenje izbora mora biti upisano u Poseban birački spisak.

Član 76

Nadležnost organa za sprovođenje izbora

Pored opštih nadležnosti organa za sprovođenje izbora utvrđenih zakonom, organi za sprovođenje izbora opštinskih saveta imaju i posebne nadležnosti utvrđene ovim Zakonom.

Posebne nadležnosti Opštinske izborne komisije su: organizovanje i vođenje Posebnog biračkog spiska i određivanje spiska biračkih mesta na kojima se odvija glasanje za članove/članice opštinskih saveta.

Opštinska izborna komisija sastavlja registar biračkih mesta na kojima se odvija glasanje za izbor članova/članica opštinskih saveta i objavljuje ga u službenom glasilu opštine.

Član 77

Uslovi za rad organa za sprovođenje izbora

Uslove za rad organa za sprovođenje izbora članova/članica Opštinskog saveta obezbeđuje Skupština opštine.

Uslove za rad organa za sprovođenje izbora članova/članica Nacionalnog saveta obezbeđuje Savet za nacionalne manjine Republike Srbije.

5. BIRAČKA MESTA

Član 78

Posebna biračka mesta

Opštinska izborna komisija, na predlog Opštinskog saveta, određuje biračka mesta na kojima se glasa o izboru Opštinskog saveta.

Prilikom odlučivanja o biračkim mestima na kojima će se odvijati glasanje za izbor članova/članica Opštinskog saveta, Opštinska izborna komisija se rukovodi brojem pripadnika/pripadnica nacionalne manjine koji žive na području na kojem se obrazuje biračko mesto, a upisani su u Poseban birački spisak.

Biračko mesto za izbor članova/članica Opštinskog saveta određuje se ako na području na kojem se obrazuje biračko mesto

ima najmanje 50 a najviše 2.500 birača/biračica upisanih u Poseban birački spisak.

Ako je broj birača/biračica upisanih u Poseban birački spisak manji od 50 shodno će se primenjivati odredbe zakona o glasanju izvan biračkog mesta.

Član 79

Spisak biračkih mesta

Opštinska izborna komisija za izbor Opštinskog saveta dostavlja Nacionalnom savetu spisak biračkih mesta na kojima se odvija glasanje za Opštinski savet.

Spisak biračkih mesta na kojima se odvija glasanje za opštinske savete objavljuje se u službenom glasilu opštine.

6. IZBORNI MATERIJAL

Član 80

Izborni materijal

Izborni materijal za izbor članova/članica Opštinskog saveta i Nacionalnog saveta štampa se i na jezicima nacionalnih manjina.

7. OBJAVLJIVANJE REZULTATA IZBORA

Član 81

Rezultati izbora

Rezultati izbora za članove/članice Opštinskog saveta objavljuju se u službenom glasilu opštine.

Rezultati izbora za članove/članice Nacionalnog saveta objavljuju se u *Službenom glasniku Republike Srbije*.

8. ZAŠTITA IZBORNOG PRAVA I PRAĆENJE IZBORA

Član 82

Zaštita izbornog prava

Zaštita izbornog prava ostvaruje se u skladu s opštim pravilima zaštite izbornog prava i posebnim pravilima utvrđenim ovim Zakonom.

Zahtev za zaštitu izbornih prava mogu podneti Opštinski savet i Nacionalni savet.

Član 83

Pravo na nadgledanje izbora

Garantuje se pravo stranih i domaćih posmatrača/posmatračica izbora da, pod istim uslovima pod kojima ovo pravo ostvaruju na opštim, pokrajinskim i lokalnim izborima, prate izbor opštinskih saveta i nacionalnih saveta.

O akreditaciji posmatrača/posmatračica odlučuje Opštinska izborna komisija.

9. IZBOR NACIONALNIH SAVETA

Član 84

Izborni organi

Organ za sprovođenje izbora Nacionalnog saveta je Centralna izborna komisija za izbor opštinskih i nacionalnih saveta.

Član 85

Postupak izbora

Nacionalni savet bira Izborna skupština koju čine svi članovi/članice opštinskih saveta.

Izbornu skupštinu za izbor Nacionalnog saveta saziva predsednik Saveta za nacionalne manjine Republike Srbije na osnovu spiska koji se čuva kod Centralne izborne komisije za izbor opštinskih i nacionalnih saveta. Pisani poziv za učešće na skupštini za izbor Nacionalnog saveta, koji sadrži vreme i mesto održavanja izborne skupštine, upućuje se članovima/članicama opštinskih saveta nacionalne manjine.

Izborna skupština za izbor Nacionalnog saveta odlučuje ako sednici prisustvuje više od 50% njenih članova/članica.

Izborna skupština za izbor Nacionalnog saveta: verifikuje mandate članova/članica skupštine za izbor Nacionalnog saveta;

overava i proglašava rezultate izbora članova/članica Nacionalnog saveta i izdaje uverenja o članstvu u Nacionalnom savetu.

Kandidat za člana/članicu Nacionalnog saveta može biti pripadnik/pripadnica nacionalne manjine koji je izabran u Opštinski savet i čiju kandidaturu podrži najmanje 1% od članova/članica izborne skupštine za izbor Nacionalnog saveta.

Tri opštinska saveta izabrana u opštinama u kojima, u svakoj posebno, broj pripadnika/pripadnica nacionalne manjine ne prelazi 1.000 građana/građanki ističu jednog zajedničkog kandidata/kandidatkinju za člana/članicu Nacionalnog saveta.

Broj članova/članica Nacionalnog saveta utvrđuje, u skladu s ovim Zakonom, Izborna skupština za izbor Nacionalnog saveta. Odluka o broju članova/članica Nacionalnog saveta donosi se većinom glasova prisutnih članova Izborne skupštine.

Član 86

Način izbora

Članovi/članice Nacionalnog saveta biraju se primenom kriterija o broju osvojenih glasova.

Kandidati/kandidatkinje se rangiraju prema broju glasova koji je osvojio svaki od kandidata/kandidatkinja pojedinačno.

Izabrani su kandidati/kandidatkinje sa najviše osvojenih glasova, zaključno sa predviđenim maksimalnim brojem članova/članica Nacionalnog saveta.

DEO PETI

ODNOS MANJINSKIH SAMOUPRAVA SA REPUBLIČKIM, POKRAJINSKIM I LOKALNIM ORGANIMA

Član 87

Pribavljanje saglasnosti

U pitanjima iz domena nadležnosti Opštinskog saveta i Nacionalnog saveta nadležni organi uprave dužni su da pribave njihovu saglasnost.

Organi lokalne samouprave dužni su da pribave saglasnost Opštinskog saveta u pitanjima iz domena njihovih nadležnosti predviđenih ovim Zakonom.

Nacionalni savet i Opštinski savet na zahtev nadležnog organa uprave ili organa lokalne samouprave dostavljaju mišljenje u roku od 30 dana. Ukoliko u zakonom predviđenom roku ne dostave svoje mišljenje ili odbiju da se izjasni o predlogu pokrenuti postupak se može okončati bez njihove saglasnosti.

Ukoliko samouprava nacionalne manjine ne dâ svoju saglasnost postupak odlučivanja se mora ponoviti.

Član 88

Inicijative i mišljenja

Nacionalni savet predlaže i inicira mere i daje mišljenje organima Republike Srbije i autonomne pokrajine u vezi sa položajem i ostvarivanjem prava nacionalnih manjina.

Opštinski savet predlaže i inicira mere i daje mišljenje organima lokalne samouprave u vezi sa položajem i ostvarivanjem prava nacionalnih manjina u opštini.

DEO ŠESTI

SAVET ZA NACIONALNE MANJINE REPUBLIKE SRBIJE

Član 89

Svrha osnivanja

Radi ostvarivanja prava nacionalnih manjina predviđenih ovim Zakonom i drugim zakonima Republike Srbije obrazuje se Savet za nacionalne manjine Republike Srbije.

Član 90

Delokrug rada

Savet za nacionalne manjine Republike Srbije:

- vodi registar opštinskih saveta i nacionalnih saveta;
- imenuje poverenika/poverenicu za nacionalne manjine;

- raspisuje izbore za opštinske savete i nacionalne savete;
- obezbeđuje uslove za sprovođenje izbora nacionalnih saveta;
- razmatra nacрте zakona i drugih propisa značajnih za ostvarivanje prava nacionalnih manjina i o tome daje mišljenje nadležnom organu za donošenje tog propisa;
- prati i razmatra stanje ostvarivanja prava nacionalnih manjina u Republici Srbiji;
- predlaže mere za unapređenje pune i delotvorne ravnopravnosti pripadnika/pripadnica nacionalnih manjina i razmatra mere koje u te svrhe predlože drugi organi i tela;
- razmatra i obezbeđuje uslove za rad nacionalnih i opštinskih saveta nacionalnih manjina.

Član 91

Članovi Saveta

- Članovi Saveta za nacionalne manjine Republike Srbije su:
- predstavnici Vlade – predsednik Vlade, član Vlade zadužen za poslove lokalne samouprave, član Vlade zadužen za poslove kulture, član Vlade zadužen za poslove prosvete;
 - predstavnici Autonomne pokrajine – član Izvršnog veća AP Vojvodina zadužen za upravu, propise i nacionalne manjine, član Izvršnog veća AP Vojvodina zadužen za obrazovanje i kulturu, član Izvršnog veća AP Vojvodina zadužen za informacije i član Izvršnog veća AP Vojvodina zadužen za lokalnu samoupravu;
 - predsednici Nacionalnih saveta obrazovanih u skladu s ovim Zakonom;
 - i pet nezavisnih stručnjaka iz oblasti nacionalnih manjina.
- Predsednik Vlade je predsednik Saveta.

Član 92

Način donošenja odluka

Savet donosi odluke većinom glasova svih predstavnika Vlade i Izvršnog veća AP Vojvodina i većinom glasova svih predsednika nacionalnih saveta nacionalnih manjina.

O odlukama posebno glasaju predstavnici Vlade i Izvršnog veća AP Vojvodina, a posebno predsednici nacionalnih saveta.

U slučaju da su izglasana suprotna mišljenja o njima se izjavljaju predstavnici/predstavnice stručnjaka koji odluku donose prostom većinom. Odluku obavezno obrazlažu u pisanoj formi.

Član 93

Rad Saveta

Sednice Saveta saziva predsednik.

Savet se sastaje po potrebi, a najmanje četiri puta godišnje.

Vanrednu sednicu Saveta, na zahtev predsednika jedne trećine nacionalnih saveta, saziva predsednik Saveta za nacionalne manjine Republike Srbije.

Član 94

Poslovnik o radu i stručna služba Saveta

Savet donosi poslovnik o radu.

Savet obrazuje stručnu službu.

Član 95

Poverenik za nacionalne manjine

Savet za nacionalne manjine Republike Srbije na predlog nacionalnih saveta nacionalnih manjina imenuje Poverenika/poverenicu za nacionalne manjine.

Poverenik/poverenica se imenuje na 4 godine. Isto lice može biti imenovano na mesto poverenika/poverenice za nacionalne manjine najviše dva puta.

Nadležnosti poverenika/poverenice za nacionalne manjine su:

- prati ostvarivanje prava nacionalnih manjina;
- formira prvi birački spisak za izbor Opštinskog saveta nacionalne manjine za nacionalne manjine koje nisu formirale Nacionalni savet do donošenja ovog Zakona;
- pokreće inicijativu pred Ustavnim sudom za ocenu ustavnosti propisa i drugih opštih akata za koje smatra da su u suprotnosti s ovim Zakonom;

- učestvuje u radu Saveta bez prava glasa;
- predlaže članove/članice Saveta iz redova stručnjaka;
- učestvuje u pisanju državnih izveštaja međunarodnim organizacijama u vezi sa zaštitom prava nacionalnih manjina;
- učestvuje u radu komisija za praćenje implementacije prava nacionalnih manjina na osnovu međunarodnih ugovora koje je država zaključila;
- rukovodi Stručnom službom Saveta za nacionalne manjine Republike Srbije.

DEO SEDMI

FINANSIRANJE MANJINSKIH SAMOUPRAVA

Član 96

Vrste finansiranja

Sredstva za finansiranje rada opštinskih saveta nacionalnih manjina i nacionalnih saveta nacionalnih manjina obezbeđuju se iz javnih i privatnih izvora.

Javne izvore predstavljaju sredstva koja se raspoređuju iz budžeta Republike Srbije, budžeta autonomne pokrajine i opštine.

Privatne izvore čine sredstva koja se ostvaruju na osnovu priloga, donacija i prihoda od imovine manjinskih samouprava.

Član 97

Finansiranje manjinskih samouprava i ustanova kulture autonomije iz javnih izvora

Iz javnih izvora finansiraju se:

- obrazovanje svih vidova nastave na jezicima nacionalnih manjina koji se ostvaruju u obrazovnim i vaspitnim institucijama čiji je osnivač Republika Srbija, autonomna pokrajina, grad i opština;
- službena upotreba jezika nacionalne manjine na nivou Republike Srbije, autonomne pokrajine, grada i opštine;
- rad i delatnosti institucija kulture nacionalnih manjina čiji je osnivač Republika Srbija, autonomna pokrajina, grad i opština;

- mediji na jezicima nacionalnih manjina čiji je osnivač Nacionalni savet;
- izbori opštinskih saveta i izbori nacionalnih saveta.

Ustanove iz stavova 1, 3 i 4 ovog člana čija osnivačka prava su preneti na Nacionalni savet i Opštinski savet finansiraju se iz budžeta Republike Srbije, budžeta autonomne pokrajine i budžeta opštine na isti način kako su se finansirale pre prenošenja osnivačkih prava.

Iz javnih izvora pruža se potpora za:

- iznajmljivanje, korišćenje i opremanje prostora za rad Nacionalnog saveta;
- nabavku kancelarijskog nameštaja i tehničke opreme;
- plate i doprinose zaposlenih;
- putne troškove i dnevnice u vezi sa delatnostima Nacionalnog saveta;
- troškove telekomunikacije i druge troškove u vezi sa radom Nacionalnog saveta.

Član 98

Finansiranje opštinskih saveta iz javnih izvora

Iz budžeta jedinice lokalne samouprave delimično se finansiraju delatnosti opštinskih saveta koje se odnose na:

- iznajmljivanje i korišćenje prostora;
- nabavku kancelarijskog nameštaja i tehničke opreme;
- honorare i doprinose za obavljeni rad u vezi sa delatnostima Opštinskog saveta;
- putne troškove i dnevnice u vezi sa delatnostima opštinskih saveta.

Član 99

Finansiranje izbora opštinskih saveta i izbora Nacionalnog saveta

Sredstva se obezbeđuju u godini u kojoj se održavaju redovni izbori za opštinske savete i nacionalne savete u iznosu 0,005 odsto budžeta Republike Srbije.

Sredstva iz stava 1 odnose se na troškove izborne kampanje: plakate, oglase, emisije na radiju i TV, reklamne spotove i druge s ovim povezane aktivnosti u periodu od dana raspisivanja do dana održavanja izbora.

Dvadeset odsto sredstava raspodeljuje se unapred u jednakim iznosima svim kandidatima, a ostatak sredstava se dodeljuje posle završenih izbora na osnovu izveštaja (računa) kandidata/kandidatkinja, u skladu sa pravilnikom koji propisuje Centralna izborna komisija za izbor opštinskih saveta i nacionalnih saveta.

Član 100

Finansijsko-ekonomsko poslovanje

Finansijsko-ekonomsko poslovanje Opštinskog saveta i Nacionalnog saveta nacionalne manjine posebno se propisuje.

Član 101

Fondacija za podsticanje razvoja kulturne autonomije nacionalnih manjina

Radi podsticanja razvoja kulturne autonomije nacionalnih manjina Narodna skupština Republike Srbije osniva posebnu Fondaciju.

Fondacija finansijski podržava rad ustanova obrazovanja, kulture, informisanja i institucija koje se bave očuvanjem jezika nacionalnih manjina, kao i naučna istraživanja koja se odnose na položaj nacionalnih manjina bez obzira ko je njihov osnivač.

Sredstva za podsticaj delatnosti iz stava 2 ovog člana dodeljuju se isključivo na osnovu javnog konkursa. Kriterijume za dodelu sredstava utvrđuje Upravni odbor Fondacije.

Fondacija se finansira iz javnih i privatnih izvora. U javne izvore spadaju sredstva iz budžeta Republike Srbije. Sredstva iz budžeta Republike Srbije iznose 65% godišnjeg budžeta Fondacije.

Član 102

Upravni odbor

Fondacijom rukovodi Upravni odbor.

Upravni odbor ima sedam članova/članica. Članovi/članice Upravnog odbora su: predsednik/predsednica Narodne skupštine, član/članica Vlade zadužen za finansije, dva člana/članice izabrana iz redova predsednika/predsednica nacionalnih saveta, stručnjak koji se bavi pitanjima nacionalnih manjina i dva predstavnika/predstavnice donatora.

Fondacija donosi statut, poslovnik o radu, budžet, imenuje direktora/direktorku i formira stručnu službu.

Predlog budžeta utvrđuje Upravni odbor.

Troškovi stručne službe ne smeju prevazilaziti 7,5% ukupnog godišnjeg budžeta Fondacije.

Član 103

Kontrola rada raspodeljenih sredstava

Korisnici sredstava Fondacije podnose Upravnom odboru Fondacije izveštaj o radu koji sadrži i finansijski izveštaj vođen prema zakonima koji regulišu ova pitanja.

Upravni odbor Fondacije podnosi Narodnoj skupštini Srbije godišnji izveštaj o radu.

DEO OSMI

ZAŠTITA PRAVA I SLOBODA NACIONALNIH MANJINA

Član 104

Sudska i ustavnosudska zaštita prava

U cilju zaštite svojih prava, pripadnik/pripadnica nacionalne manjine, Opštinski savet, Nacionalni savet, Poverenik/poverenica za nacionalne manjine, kao i Zaštitnik građana/građanki mogu podneti tužbu nadležnom sudu radi ostvarivanja prava, kao i tužbu za naknadu štete.

DEO DEVETI

KAZNENE ODREDBE

Član 105

Novčanom kaznom od 30.000,00 do 100.000,00 dinara kazniće se za prekršaj pravno lice koje:

- u postupku sticanja prava ili registracije pripadnika nacionalne manjine od njega zahteva izjašnjavanje o nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti;
- u zakonskom roku ne dostavi Savetu za nacionalne manjine Republike Srbije izmenu ili dopunu svog statuta;³
- uskrati pravo pripadniku nacionalne manjine da bude obavešten o prikupljenim podacima koji se odnose na njegovu nacionalnu pripadnost;⁴
- u propisanom roku ne dostavi obaveštenje o izmenama u posebnom biračkom spisku pripadnika nacionalne manjine;⁵
- remeti ili zloupotrebljava pravo na korišćenje nacionalnih simbola.⁶

Za prekršaj iz stava 1 tačke 1 do 4 ovog člana, novčanom kaznom od 5.000,00 do 15.000,00 dinara kazniće se odgovorno lice u pravnom licu i odgovorno lice u organu državne uprave, lokalne samouprave i javnim službama, uključujući policiju, a za prekršaj iz tačke 5 i svako drugo fizičko lice.

Član 106

Novčanom kaznom od 80.000,00. do 500.000,00 dinara kazniće se za prekršaj pravno lice koje:

- ne dostavi podatke potrebne za obezbeđivanje odgovarajuće zastupljenosti pripadnika nacionalne manjine u organu državne uprave, lokalne samouprave i javnim službama,

³ Član 34, stav 5.

⁴ Član 13, stav 3.

⁵ Član 70, stav 2.

⁶ Član 32.

- uključujući policiju, u srazmeri sa nacionalnim sastavom stanovništva;⁷
- ne preduzme mere za obezbeđivanje odgovarajuće zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina u srazmeri sa nacionalnim sastavom stanovništva;⁸
 - ne obezbedi propisane uslove za ostvarenje prava na školovanje pripadnika nacionalne manjine na maternjem jeziku;⁹
 - ne obezbedi propisane uslove za učešće saveta nacionalne manjine u izradi nastavnog plana za potrebe nastave predmeta koji izražavaju posebnost nacionalne manjine na jeziku nacionalne manjine, dvojezične nastave i učenje jezika nacionalne manjine s elementima nacionalne kulture;¹⁰
 - ne obezbedi propisane uslove za ostvarenje prava pripadnika nacionalne manjine u oblasti visokog obrazovanja;¹¹
 - ne obezbedi da se u programima radija i televizije javnog servisa proizvede ili emituje informativni, kulturni i obrazovni sadržaj na jeziku nacionalne manjine;¹²
 - ne obezbedi uslove za ostvarivanje prava na manjinsku samoupravu;¹³
 - koristi podatke iz posebnih biračkih spiskova pripadnika nacionalnih manjina van zakonom dozvoljene svrhe;¹⁴
 - ne uputi javni poziv pripadnicima nacionalne manjine da se registruju u posebnom biračkom spisku;¹⁵
 - ne sprovede ili protivno ovom zakonu sprovede brisanje birača iz posebnog biračkog spiska;¹⁶

⁷ Član 14, stav 1.

⁸ Član 14, stav 1.

⁹ Član 26.

¹⁰ Član 27.

¹¹ Član 28.

¹² Član 31, stav 2.

¹³ III deo Zakona.

¹⁴ Član 71, stav 3.

¹⁵ Član 72, stav 5.

¹⁶ Član 73.

- ne obezbedi uslove za rad organa za sprovođenje izbora članova opštinskih saveta nacionalnih manjina;¹⁷
- ne obezbedi uslove za rad organa za sprovođenje izbora članova nacionalnih saveta nacionalnih manjina;¹⁸
- ne obezbedi uslove da strani i domaći posmatrači prate izbor opštinskih saveta nacionalnih manjina i nacionalnih saveta nacionalnih manjina, pod istim uslovima pod kojima se ovo pravo ostvaruje na opštim, pokrajinskim i lokalnim izborima;¹⁹
- ne zatraži saglasnost saveta nacionalnih manjina u pitanjima iz domena njihove nadležnosti.²⁰

Za prekršaj iz stava 1 ovog člana, novčanom kaznom od 10.000 do 40.000 dinara kazniće se odgovorno lice u pravnom licu i odgovorno lice u organu državne uprave, lokalne samouprave i javnim službama, uključujući policiju.

Član 107

Sredstva ostvarena od novčanih kazni za prekršaje iz ovog Zakona uplaćuju se na poseban račun pod kontrolom ministarstva nadležnog za prava nacionalnih manjina i raspoređuju za unapređenje ostvarivanja tih prava.

DEO DESETI ZAVRŠNE ODREDBE

Član 108

Shodna primena zakona o izborima

U svim pitanjima koja nisu posebno uređena ovim Zakonom, na izbor članova/članica Opštinskog saveta i Nacionalnog saveta

¹⁷ Član 79, stav 1.

¹⁸ Član 79, stav 2.

¹⁹ Član 86.

²⁰ Član 90, stav 1 i 2.

shodno se primenjuju odredbe Zakona o izboru narodnih poslanika, Zakona o izboru odbornika i Odluke o izboru poslanika skupštine autonomne pokrajine.

PRELAZNE ODREDBE

Član 109

Sastav organa za sprovođenje izbora

Predstavnike/predstavnice u organe za sprovođenje prvih izbora Opštinskog saveta i Nacionalnog saveta raspisanih na osnovu ovog Zakona određuju nacionalni saveti u roku od mesec dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona.

Predlagači/predlagačice kandidata/kandidatkinja će odrediti jednog predstavnika/predstavicu i zamenika/zamenicu u sastav organa za sprovođenje izbora, ukoliko nacionalne manjine nisu formirale Savet do stupanja na snagu ovog Zakona.

U svim sličnim slučajevima za nacionalne manjine koje prvi put formiraju Nacionalni savet predstavnike/predstavnice delegiraju predlagači/predlagačice kandidata/kandidatkinja.

Član 110

Priprema prvog Posebnog biračkog spiska

Poseban birački spisak za izbor opštinskih saveta pripremiće se u roku od 9 meseci od stupanja na snagu ovog Zakona.

Poslove u vezi sa pripremom prvog Posebnog biračkog spiska organizuje i obavlja Poverenik/poverenica za prava nacionalnih manjina, koga/koju bira Savet za nacionalne manjine Republike Srbije.

U roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona Savet za nacionalne manjine Republike Srbije obaveštava javnost o pravu pripadnika/pripadnica nacionalnih manjina da se registruju u Posebnom biračkom spisku i upućuje poziv pripadnicima/pripadnicama nacionalnih manjina da ovo pravo mogu da ostvare kod nadležnog organa.

Član 111

Izbor organa za sprovođenje izbora

Članovi/članice stalnog sastava izbornih komisija za izbor opštinskih saveta i nacionalnih saveta biće izabrani najkasnije u roku od 30 dana od stupanja na snagu ovog Zakona.

Članove/članice Centralne izborne komisije bira Savet za nacionalne manjine Republike Srbije na predlog nacionalnih saveta.

Izborne komisije za izbor Opštinskih saveta nacionalnih manjina konstituišaće se u roku od 15 dana od dana izbora njihovih članova.

Član 112

Odluka o raspisivanju izbora

Odluku o raspisivanju prvih izbora nakon stupanja na snagu ovog Zakona donosi Predsednik Saveta za nacionalne manjine Republike Srbije u roku od 12 meseci od stupanja na snagu ovog Zakona.

Član 113

Održavanje izbora

Prvi izbori za članove/članice opštinskih saveta održavaju se 200.....

Član 114

Zakon stupa na snagu osam dana od objavljivanja u *Službenom glasniku Republike Srbije*.

Politika multikulturalnosti u Srbiji

Turisti nikada neće razumeti urođenike.
Laslo Vogel

Strategija: da nema strategije

Uprkos izrazitoj etničkoj heterogenosti i dugotrajnom životu u multikulturalnom okruženju, savremena Srbija ne uspeva da u svoj identitet utka elemente koji integrišu različitost u prihvatljivu društvenu matricu. Etnička distanca, otvorene netrpeljivosti, predrasude i ksenofobija koje ispoljavaju etničke zajednice nastanjene u Srbiji ukazuju da problemi u vezi s etnicitetom još uvek usporavaju proces izgradnje društvenog i državnog identiteta koji bi trebalo da bude zasnovan na integrativnim svojstvima multikulturalizma.

U javnosti nema svesti, a nema ni nagoveštaja o politici koja bi etničke zajednice i građane integrisala oko zajedničkih vrednosti, principa i simbola. Čini se da opravdanja za takvo stanje ne bi trebalo tražiti u događajima iz dalje i bliže prošlosti već u deficitu demokratskog potencijala, sporoj modernizaciji i anahronoj percepciji identiteta kao zatvorene i od drugih uticaja izolovane kategorije. Istina, pomenuti procesi su podstrekivani u prošlosti, naročito tokom poslednje decenije XX veka u kojoj je pod plaštom buđenja etniciteta balkanskih naroda izvršen surov obračun nacionalista ne samo s idejom o nadnacionalnom ujedinjenju različitih etničkih zajednica već i sa građanstvom kao akumulatorom takvih tendencija.

U takvim uslovima multikulturalnost se doživljava kao stanje zbog kojeg niko nije previše srećan i koje bi trebalo kontrolisati

* Rad je delom rezultat rada na projektu IFDT: „Regionalni i evropski aspekti integrativnih procesa u Srbiji“ (br. 149031).

od strane države čiju čvrstu okosnicu predstavlja srpska nacija sa jakim nacionalnim institucijama. Slično kao i tokom devedesetih godina, kada su deklarativno proklamovane univerzalne vrednosti koje je opovrgavala ksenofobična praksa i u savremenoj Srbiji većina intelektualaca i političara, zagovornika multikulturalnosti, pobornika sekularizma i boraca za jednakosti i socijalnu pravdu kao nesumnjivih principa društvene organizacije i kohezije, pribegava sličnoj mimikriji koju svakodnevno razotkrivaju činjenice.²¹

U vezi s tim mogli bi se nabrojati mnogi pokazatelji narušenih međuetničkih odnosa, ali na ovom mestu poklonimo pažnju statusu sinagoge u Zemunu, koji nedvosmisleno ukazuje na ambivalentnost građana i licemernost države i institucija prema proklamovanoj multikulturalnosti. Sinagoga koja se nalazi u jezgru zemunske Donje varoši, na uglu ulica Rabina Alkalaja i Preke, podignuta je polovinom XVIII veka kada su se po odobrenju Dvora u Beču Jevreji naselili u ovom delu grada. Sve do Drugog svetskog rata jevrejska zajednica je učestvovala u društvenom životu Zemuna, a smatra se da je rabin zemunske sinagoge Juda Alkalaj (1798–1878) prvi izneo cionističko učenje koje je kasnije preuzeo Teodor Hercl. Međutim, u savremenom Zemunu jevrejsko stanovništvo je malobrojno²² i to je bio povod opštinskim vlastima da sredinom prošle decenije upotrebnu namenu sinagoge preimenuju u poslovni prostor koji je izdat u zakup lokalnom ka-

²¹ Ustav Srbije koji je donet početkom devedesetih godina odavno je prevaziđen i građani od 2000. godine očekuju dogovor političkih stranaka u vezi sa donošenjem novog ustava Srbije. Ostavimo po strani stvarne i prikrivene motive političkih stranaka zbog kojih je novi ustavni tekst predložen tek krajem 2006. godine i analizirajmo odnos prema multikulturalnosti u njemu. Naime, već u Preambuli, a potom i prvim članom Srbija je definisana kao država srpskog naroda i drugih građana koji u njoj žive, čime je slično kao i u susednoj Hrvatskoj (Ustav Republike Hrvatske, Izvorišne osnove, 2001) zauzeto opredeljenje da se, uprkos zalaganju za liberalnu demokratiju i afirmaciju multikulturalnosti, ostane u okvirima nacionalne države u kojoj se bez greške zna ko je domaćin, a ko je gost.

²² Prema Popisu iz 2002. godine u Zemunu je živelo 45 Jevreja (*Etnički mozaik Srbije*, Beograd 2004).

fedžiji. Protesti koji su po donošenju ovakve odluke upućivali građani i Jevrejska opština ostali su bez odgovora. Lokalna samouprava, gradski i republički organi do početka jeseni 2006. godine nisu vratili zgradu sinagoge u posed jevrejske opštine, a osim jevrejske, nijedna od tradicionalnih crkava i verskih zajednica koje deluju na prostoru Srbije nisu pokrenule zvaničnu inicijativu u vezi sa statusom ovog verskog i kulturno-istorijskog spomenika.

Zašto je važno istaći ovaj primer a ne neki drugi koji ukazuje na poremećeno stanje međuetničkih odnosa. Merenja etničke distance precizno ukazuju da su etničke netrpeljivosti sve izraženije među mladima; broj mešovitih brakova je sveden na minimum; u mnogim multietničkim sredinama jasno su podeljena mesta na kojima se okupljaju „njihovi“, a na kojima su „naši“. Čini se da bi odgovor trebalo tražiti kako u činjenici da za antisemitizam nisu potrebni Jevreji, tako i u utisku da za suštinska obeležja multikulturalnosti u Srbiji ne postoji dovoljno društvene osetljivosti i institucionalne zainteresovanosti.

Naredni utisak, koji je praksa preimenovala u činjenicu, jeste da u odnosu na multikulturalnu stvarnost zemlje nema odgovarajuće državne strategije. Odnosno, čini se da je strategija vlada, koje su Srbijom upravljale od 2000, da se ne razvijaju dugoročna i celovita rešenja u odnosu na multikulturalnu prirodu zemlje. U vezi s takvim pristupom nisu samo pitanja položaja nacionalnih manjina već i odnos prema položaju Srba na Kosovu, u susednim zemljama i široj dijaspori, potom jačanje kohezivnih društvenih veza koje podrazumevaju da se etnokulturne i jezičke zajednice međusobno ne trpe već da grade uzajamne veze koje počivaju na razumevanju procesa prožimanja kultura, uz svesnu uzajamnu akulturaciju i stvaranje regionalnih ili potpuno novih identiteta. Najzad, u osnovi takve ideje trebalo bi da bude Srbija koja je jednako privlačna za život svakom pojedincu koji je spreman da svoj životni plan usmeri ka ovom prostoru. Nažalost, demografski trendovi su takvi da i dalje upućuju na zaključak da je Srbija sve manje privlačna obrazovanoj, mladoj eliti.

Šta je uzrok ovakvom stanju i zašto intelektualna i kulturna elita i mediji, ukoliko to već ne čine političari, snažnije ne zagovaraju

jačanje integrativnih veza među građanima različitog etnokulturnog, verskog i jezičkog porekla? Čini se da je sve donedavno među intelektualcima koji žive u multietničkim sredinama bilo više pristalica integrativnog modela multikulturalnosti, ali utisak je i to da su nakon institucionalizacije prava nacionalnih manjina 2002. godine sve pasivniji i da su se povukli pred naletom „manjinskih“ lidera koji su nošeni talasom nacionalizma i ostvarivanjem partikularnih interesa pristali na ponuđena pravila igre ili su postigli kompromis sa centralnim vlastima. Jedan od najpoznatijih književnika koji piše na mađarskom jeziku Laslo Vogel 1995. godine jasno je obrazložio principe integrativnog multikulturalizma koji je priželjkivao kao model organizacije građanski ustrojene Srbije: „... pravna jednakost manjina uključujući i pravo na autonomiju, pozitivnu diskriminaciju, te nadalje institucionalizovano izražavanje kolektivne političke volje manjina ne smatram samo partikularnim manjinskim interesom, već temeljnim interesom građanskog društva, paradigmom ustavnog patriotizma. Ovaj pojam Jirgena Habermasa mogao bi u srednjo-istočnoevropskim prostorima odvesti do veoma korisnih rezultata, budući da on umesto separiranja omogućava iznalaženje, putem liberalne političke kulture ostvarivog zajedničkog imenitelja ustavnog patriotizma čime se ujedno jača senzibilnost prema raznovrsnosti i integritetu različitih, koegzistirajućih formi življenja multikulturalnih društava. U ovom kontekstu nivo manjinskih prava je onaj osetljiv termometar čitavog društva, koji će uvek tačno pokazivati u kom pravcu se kreće društvo u Srbiji, u kojoj meri uspeva da se modernizuje, s kakvim šansama izgrađuje svoje trajne demokratske institucije. Društvo koje nije u stanju da reši manjinsko pitanje, ili pak shodno volji većine oktroiše jedno rešenje, to društvo će – bez obzira na to, kakvim će ideološkim razlozima to da opravda – na nedogledno vreme odložiti i institucionalno definisanje svojih demokratskih zadataka“.²³

²³ Laslo Vogel, *Multikulturalizam i moderno civilno društvo*, u: Miloš Macura, *ibid.*, str. 314.

O integrativnoj komponenti multikulturalnosti promišlja i Zagorka Golubović koja smatra da „konsolidovanje svake multinacionalne države zavisi od toga kako je strukturirana kao multikulturalna zajednica i da li ona obezbeđuje uslove za slobodan razvitak svih njenih konstitutivnih delova, ne postavljajući prepreke za postojeće razlike; tj. da li podstiče produktivne razlike i da li se razvija kroz stalnu interakciju. To stoga što samo postojanje multikulturalne zajednice kao činjenice koegzistencije različitih kultura ne podrazumeva nužno i interakciju u smislu interkulturalne komunikacije, koja vrši značajan uticaj na konstitutivne delove. Samo tada, u stvari, različite kulture šire svoj uzajamni uticaj jedne na druge kada se događa difuzija kulture koja omogućava njeno napredovanje. Na taj način multikulturalnost predstavlja životni prostor za kulturnu interakciju, naročito u mnogonacionalnim državama. Međutim, ako multikulturalna zajednica ne prevazilazi stanje proste koegzistencije različitih kultura u smislu njihove interkulturalne komunikacije, mogu se reprodukovati tenzije između kultura različitih naroda i jačati konflikti, umesto da se stvara zajednički kulturni obrazac na kojem bi se gradila kreativna integracija (ali ne i unifikacija) postojećih kultura“.²⁴

San liberala da interkulturalnost kao razvijeni oblik integrativnog multikulturalizma može biti realan oblik organizacije društvenog života nije ostvaren. Ovaj ideal u kojem identitet zajednica i privrženost principima koji su izvan primordijalnog etničkog korpusa nisu u sukobu teško je ostvariv čak i u društvima razvijene demokratije. Teorije o višestrukim i preklapajućim identitetima pojedinaca koji u liberalnoj demokratiji svoje višestruke primarne i sekundarne odrednice ličnosti međusobno mire i usklađuju u polju građanskih vrednosti,²⁵ povremeno, a čini se češće

²⁴ Zagorka Golubović, *The fall of a multicultural community – the Yugoslav case*, u: Božidar Jakšić, ur., *Interkulturalnost*, Beograd 1995.

²⁵ David A. Hollinger, *Post-ethnic America – Beyond Multiculturalism*, New York 1995.

nego što bi savremeni liberali želeli, podrivene su snažnim udarima talasa nacionalizma.²⁶

Da li onda možemo zameriti demokratama svih vrsta u Srbiji koji na početku trećeg milenijuma nisu uspjeli da se izbore s izazovima multikulturalnosti i pomire njegove teško uhvatljive principe sa protivrečnim društvenim okolnostima? Nakon iskustva koje su građani Srbije imali tokom života u jugoslovenskoj višenacionalnoj zajednici i okolnosti u kojima se ona raspala i, naročito, ukoliko imamo u vidu nasleđe poslednje decenije XX veka, teško da im se može pripisati taj greh. Buđenje etniciteta kod pripadnika svih etničkih zajednica u Srbiji, a i u ostalim državama bivše Jugoslavije, imalo je eruptivnu snagu koja ne samo što nije kontrolisana i stišavana, kao što je to bio slučaj u većini postkomunističkih država u istočnoj, a naročito centralnoj Evropi, već je podstrekivano i svesno politizovano. U takvim uslovima multikulturalnost nije bila prednost i osnov društvenog prosperiteta već prepreka njegovom razvoju. U tom smislu nije bilo realno očekivati da će u prvoj fazi demokratske tranzicije etnički podeļjenog i politički isfrustriranog društva integrativni multikulturalizam postati dominantan društveni obrazac.

Međutim, ono što je ozbiljna zamerka svakoj politici društvenog razvoja u Srbiji u tekućoj deceniji je to što njeni kreatori i promoteri nisu ni pokušali da objektivno sagledaju društveno stanje i da razmotre da u projekcijama njegovog razvoja revitalizuju vrednosti multikulturalnosti. Umesto toga pribegli su *ad hoc* rešenjima, brzopletom donošenju odluka, partikularnom sagledavanju problema, neosmišljenoj implementaciji međunarodnih standarda zaštite prava manjina i postizanju nezrelih političkih kompromisa sa liderima nacionalnih manjina. Ovakav pristup, u kojem nije bilo mesta za strateško planiranje i vizionarske poglede na budućnost srbijanskog društva i, najzad, realizaciju koncepta jedinstvenog srpskog kulturnog prostora, izrodio je

²⁶ Samuel P. Huntington, *Who are we? The challenges to Americas national Identity*, New York 2005.

probleme koji i dalje ugrožavaju regionalnu, nacionalnu i nadasve ljudsku bezbednost.

U prilog tome govori i nekoliko otvorenih pitanja u vezi sa statusom pojedinih nacionalnih manjina u Srbiji. Prvo, 16. septembra 2004. godine Evropski parlament je usvojio rezoluciju o uznemiravanju manjina u Vojvodini,²⁷ kojoj je prethodilo više od sto incidenata u kojima su sukobljene strane bile pripadnici različitih etničkih zajednica.²⁸ Nekoliko meseci kasnije poslanik u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope iz Moldavije Vlad Kubreakov dao je predlog rezolucije kojom se Srbija optužuje za nepoštovanje prava stotine hiljada Vlaha, odnosno Rumuna u istočnoj Srbiji. Predlog je podržalo trinaestoro članova parlamentarne skupštine iz Makedonije, Moldavije Francuske, Italije, Litvanije, Gruzije, Poljske, Letonije i Rumunije, ali ne i ostali članovi. Pored toga, pitanje položaja Albanaca na jugu Srbije odavno je internacionalizovano i evidentno je da, i pored svih napora koje ulaže Vlada Republike Srbije da privredno i društveno oživi ovo područje, postoji dubok jaz između pripadnika albanske i srpske zajednice. Latentne međuetničke napetosti između bošnjačkog i srpskog stanovništva tinjaju i u Sandžaku koji se u srbijanskom delu prostire u šest nacionalno mešovitim opštinama.

Postojeće probleme ne prati osmišljavanje odgovarajuće strategije koja podrazumeva dugoročna, celovita i sistemska rešenja. Nema nagoveštaja ni o paradigmi takve strategije, o tome šta je njen habitus, šta su ideje, principi i opredeljenja iz kojih će se kreirati odgovarajući sistem društvenog razvoja i, u krajnjem slučaju, pravne zaštite. Jedini čvrst oslonac empirijskog proučavanja položaja etnokulturnih manjina su načela sadržana u međunarodnim

²⁷ European Parliament, *Voivodina: harassment of minorities*, P6_TA (2004)0016, 29. 9. 2005.

²⁸ Iako su informacije i izveštavanja u vezi s tim događajima bili kontroverzni, nesumnjivo je da je većina sukoba imala u osnovi latentnu etničku netrpeljivost. Detaljnije videti: Florijan Biber, Jenni Winterhagen, *Ethnic Violence in Voivodina: Glitch or Harbinger of Conflicts to Come*, ECMI, 2006.

standardima zaštite manjina, koja je država usvojila pristupajući Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina i ratifikujući Evropsku povelju o regionalnim i manjinskim jezicima. Međutim, sadržaj ovih dokumenata postavlja otvoren i minimalan pravni okvir koji bi države trebalo da osmisle, dopune shodno svojim prilikama i da ga razvijajući demokratske vrednosti i vladavinu prava implementiraju u svakodnevnom životu. Početni elan u vezi s institucionalizacijom prava manjina tokom kojeg je pripremljen i donet Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina je brzo prošao, a nada da će, ovim zakonom narešena, otvorena i deklarativno postavljena pitanja biti rešena kroz celovit ustavno-pravni sistem pokazala se neosnovanom.

Štaviše, najavljeni koncept multikulturalnosti, koji je trebalo da predstavlja diskontinuitet s odnosom prema različitosti i politici prema nacionalnim manjinama do 2000. godine i da omogućiti očuvanje etnokulturnih identiteta uz razumevanje drugih kultura, tradicija i jezika,²⁹ upao je u mrtvaju iz koje se, zaslepljen narcizmom malih razlika i bez jasnih ideja i vizija, teško izvlači.

Čini se da bi prvi korak ka prevazilaženju postojećeg stanja trebalo da bude jasno utvrđivanje osnovnog smera razvoja multikulturalnosti u Srbiji. Ono bi moglo da se razvija kroz tri legitimne i prihvatljive društvene koncepcije, a u najnepovoljnijem slučaju i ka daljoj etničkoj defragmentaciji i ekskluzivnosti.

Prvi mogući model je zasnovan na konceptu segregativne multikulturalnosti, koji uvažava poštovanje i zaštitu prava nacionalnih manjina, ali ne pospešuje njihovu integraciju u društvo. Najlakše je ovakav model društvenih veza objasniti sintagmom paralelnih svetova koji koegzistiraju jedni uz druge, tolerišu jedni druge, ali bez intenzivnijih kulturnih prožimanja. Ovakvom društvu su potrebna čvrsta pravila i zakoni, kao i institucije koje sprovode i kontrolišu dogovorene konvencije i mere.

²⁹ Videti govore Vojislava Koštunice i Rasima Ljajića na konferenciji *Razvoj multikulturalnog i multietničkog društva* u februaru 2001. godine (objavili Savezno ministarstvo nacionalnih i etničkih zajednica i Fond za otvoreno društvo, Beograd 2001).

Međutim, društvena stabilnost zasnovana na modelu segregativne multikulturalnosti je krhka i suočava se sa svakodnevnim iskušenjima i proverama. Ona je zasnovana na dogovorima centara moći sa manjinskim liderima koji kontrolišu i ostvaruju uticaj na sunarodnike u lokalnim multietničkim zajednicama, odnosno na mogućnosti centralnih vlasti da izaberu u kojem trenutku će s nekim od manjinskih lidera postići dogovor. Društvena opravdanost ovakvih dogovora je sporna jer se oni po pravilu postižu separatno i tajno i usmereni su ka ostvarivanju trenutnih i parti-kularnih političkih interesa.

Ovaj pristup devastira princip delotvornog učešća nacional-nih manjina u javnom životu jer je put ka predstavničkim telima, pogotovo centralnim, dostupan samo političkoj eliti brojnih, do-bro organizovanih manjina, sa čijim liderima se, zarad prividnog i kratkotrajnog „mira u kući“, postižu određeni kompromisi.

Drugi model je nepopularan, ali je takođe legitiman i odnosi se na razvijanje društvenih odnosa u kojima se etnokulturnim ma-njinama priznaju identiteti, ali se ne razvijaju posebni mehanizmi njihove zaštite i očuvanja. Najčešće, ovaj sistem društvenih odno-sa se vezuje za *melting pot* model koji su nakon Drugog svetskog rata preuzele Sjedinjene Američke Države. Pod okriljem liberalne, građanske države etnokulturna različitost se tretira kao individu-alna, privatna strana čovekove ličnosti. Organizovani u udruženja, privatne škole, medije ili bilo koji drugi vid zadovoljavanja zajed-ničkih potreba građanima je omogućeno da sačuvaju tradiciju, kul-turu, veru ili jezik. Osnovni problem je bio u institucionalnom priznanju različitosti, odnosno odbijanju federalnih i državnih vla-sti da priznaju određena prava rasnim i etnokulturnim manjinama.

U poslednjoj deceniji, pod pritiskom sve bolje organizovanih manjinskih organizacija, a posebno političkog pokreta Afroame-rikanaca, potom iskustava kanadskog društva sa multikulturalno-šću, *melting pot* model je napušten i zamenjen delimičnim pri-znavanjem prava koja štite etnokulturne različitosti. Međutim, uprkos sve većem otvaranju i razumevanju, posebno federalnih vlasti, za prava manjina, zaštitu individualnih prava građana, kao

i sve prepoznatljivijoj društvenoj i političkoj ulozi Hispanoamerikanaca i Afroamerikanaca i, najzad, doslednoj izgradnji nacionalnog identiteta, ostaje utisak da je severnoameričko društvo još uvek opterećeno rasnim i etničkim podelama.

Najzad, treći model podrazumeva strategiju integrativnog multikulturalizma koji je zasnovan ne samo na institucionalnom priznavanju različitosti već i na samosvesnom prenošenju vrednosti sadržanih u kolektivnim identitetima etnokulturnih zajednica u univerzalno prihvatljive principe društvene organizacije. Iskustvo koje smo stekli tokom života u jugoslovenskoj zajednici je opterećujuće za prihvatanje ovakvog koncepta, ali trebalo bi se podsetiti da je identitet Jugoslovena građen na floskulama, prinudi, u autoritarnom političkom sistemu koji je kontrolisao sve sfere društvenog života i surovo se obračunavao sa neistomišljenicima. Međutim, i u takvim uslovima razvoj etnokulturnih različitosti je bio sadržaj-niji i ostvarivao se u institucionalno i infrastrukturno povoljnijem okruženju u odnosu na postojeće.³⁰ Naravno, ni na kraj pameti nije da zagovaram revitalizaciju vrednosti pređašnje zajednice, još manje obnovu mehanizama na kojima je počivala konstrukcija kolektivnog identiteta u njoj, ali želim da ukažem na to da problem segregacije etnokulturnih zajednica nije generisan u tom periodu, već znatno ranije, a da je obnovljen u sedmoj deceniji XX veka koju su obeležile kako izvesna i preko potrebna decentralizacija i liberalizacija političkog sistema, tako i buđenje partikularnih političkih interesa koji su svoju promociju tražili u etnifikaciji politike.

U tom smislu trebalo bi proceniti da li je za stabilnost etnički heterogene zajednice prihvatljivo razvijanje modela prožimanja kultura u kojem svaka od etnokulturnih zajednica unosi kapital u vidu sopstvenih tradicionalnih, duhovnih, folklornih, jezičkih osobenosti i svesno se, zarad razvijanja građanskih principa jedna-

³⁰ Raspad Jugoslavije nije bio motivisan etničkim i verskim razlozima. Etnicitet različitih grupa jugoslovenske zajednice je bio samo instrument i najmoćniji mehanizam u rukama kvazikomunističkih elita za distribuciju političkih moći i ekonomskih resursa.

kosti, odriče nekih od ekskluzivnih prirodnih, istorijskih ili ako baš hoćemo etničkih prava koja crpe iz svog kolektivnog identiteta. U takvoj zajednici poželjni su bilingvizam i multilingvizam, prihvatljive su i razumljive susedne a različite kulture, jer u njihovoj matrici nalazimo i tačke dodira, uzajamnih razmena i zajednička izvorišta. Interkulturalna zajednica podrazumeva da su građani istinski jednaki, ne samo pred zakonom, već i u tome da njihovo poreklo, etničke, kulturne i jezičke osobenosti ne mogu biti ni prepreka ni prednost u njihovoj društvenoj prohodnosti, a da je zastupanje njihovih interesa obaveza koja proizlazi iz integrativnog koncepta društvene organizacije.

Naravno da ovakav koncept ne podnosi opterećenost događajima iz prošlosti, sećanja na istorijske nepravde i konzervativizam, a ne podrazumeva ni stihiju, izraženu socijalno-ekonomsku nestabilnost, neuređene privredne i tržišne uslove, odsustvo vladavine prava, neodgovornu javnu upravu, državnu centralizaciju i zapostavljenost lokalnih demokratija.

Uzimajući u obzir savremene prilike u Srbiji pomenuti uslovi se čine apsurdnim i nerealnim, ali nije li svaki od njih pobrojan među ključnim zadacima kako u programima svih demokratskih vlada od 2000. godine, novousvojenom Ustavu Srbije, tako i u programima većine političkih partija koje su bile zamajac dosadašnjih promena. Uočavajući i ovu stranu političkih prilika u Srbiji, bliže smo istini da je reč o nesposobnosti percepcije ključnih tačaka integracijskog modela društvenog razvoja, kao i načina da se one artikulišu u odgovarajuću strategiju koju dosledno treba sprovesti i zaštititi.

Iako bivše jugoslovenske republike nisu najsrećniji primer integrativne multikulturalnosti, ukažimo na poduhvat stručnjaka iz Instituta za nacionalna pitanja iz Ljubljane koji su nakon višegodišnjih istraživanja 2005. godine objavili studiju o shvatanjima slovenačke integracione politike posvećene etničkim i etnokulturnim aspektima.³¹ Čini se da našoj društvenoj i političkoj

³¹ Miran Komac, Mojca Medvešek, ur., *Percepcije slovenske integracijske politike*, Institut za narodnostna vpršanja, Ljubljana 2005.

javnosti nedostaje preko potrebno otvaranje slične rasprave zasnovane na argumentima, činjenicama i jasnoj viziji društvenog razvoja u kojem integrativni multikulturalizam predstavlja jedan od potpornih stubova.

Obeležja aktuelne politike multikulturalnosti

Kritičara aktuelne politike multikulturalnosti u Srbiji nikada nije nedostajalo. Međutim, često su kritička promišljanja bila usmerena na sporedna pitanja koja nisu bila od suštinske važnosti za ostvarivanje prava manjina ili za sveobuhvatan pristup fenomenu multikulturalnosti. Prisetimo se brojnih javnih rasprava koje su prethodile usvajanju Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina³² u kojima su najčešće primedbe upućivane na to da manjine nisu taksativno nabrojane u zakonu i u vezi s radom elektorskih skupština za izbor manjinskih samouprava. Iako se štošta moglo prigovoriti ovim pitanjima čini se da se od drveta nije videla šuma, odnosno da su izvan ozbiljnije rasprave ostala mnogo važnija pitanja koja se odnose na nadležnosti nacionalnih saveta, njihovu legitimnost, način kandidovanja članova manjinskih samouprava, odnos države prema ovim institucijama i, najzad, finansiranje njihovog rada. Takođe, rasprave nije bilo ni u vezi sa zanemarivanjem učešća nacionalnih manjina u političkom i javnom životu.

U pojedinim fazama rada na tekstu zakona ova pitanja su različito tretirana i u pojedinim radnim verzijama su imala sasvim drugačiji značaj u odnosu na onaj koji su dobili u konačnom obliku. Razlozi tome su bili brojni, a najviše promena bilo je tokom usklađivanja predloga zakona sa tadašnjim ustavno-pravnim sistemom SRJ i Srbije. Stručnjaci u Saveznom sekretarijatu za zakonodavstvo su oktroisali prvobitan tekst čime je zakon u konačnom obliku postao deklarativan. Sledeća revizija predloga zakona usledila je u poslaničkim grupama u skupštini SR Jugoslavije kada su

³² *Službeni list SRJ* br. 11, 27. februar 2002.

amandmanima otupljeni mnogi mehanizmi koji su trebali da budu poluga implementacije zakona. Najzad, izvesne promene su unete i u periodu kada je ekspertski tim okončao svoj rad, a pre no što je zakon predat u skupštinsku proceduru. Suština svih ovih izmena za posledicu ima to da se usvojeni tekst zakona razlikuje u odnosu na prve zamisli članova ekspertskog tima, stručnjaka i pripadnika nacionalnih manjina i da usvojeni tekst zakona samo načelno utvrđuje osnovna prava i slobode nacionalnih manjina. U vezi s tim treba pomenuti da potonji dokument Povelja o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama, koja je bila deo Ustavne povelje Državne zajednice Srbija i Crna Gora i kojom je trebalo da budu utvrđeni principi, načela i osnovni nazor ostvarivanja manjinskih prava, sadrži u pojedinim slučajevima konkretnije odredbe u odnosu na pomenuti zakon.

U vezi s okolnostima u kojima je Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina pripreman i donet treba naglasiti da je već tada bilo jasno da će biti problema u vezi s njegovom primenom u Republici Crnoj Gori. Naime, tadašnji koalicioni partner u saveznom parlamentu, koji je obezbedio formiranje Savezne vlade, Socijalistička narodna partija u matičnoj Crnoj Gori nije ostvarivala uticaj koji je mogao da obezbedi sprovođenje saveznih zakona. Istovremeno, Demokratska partija socijalista Crne Gore, koju je podržavala većina građana pripadnika nacionalnih manjina u Crnoj Gori, zalagala se za nezavisnost zemlje i kreirala je autonomnu politiku prema nacionalnim manjinama: ustanovljeno je Ministarstvo za nacionalne i etničke grupe; vodila se rasprava o rekonceptualizaciji društvenih i međuetničkih odnosa po kojima je ključna tačka politike multikulturalnosti trebalo da bude koncept priznavanja građanskog statusa manjinskim narodima; s radom je počeo Republički savjet za nacionalne manjine; nešto kasnije pokrenuta je, u saradnji sa Misijom OEBS u Srbiji i Crnoj Gori, inicijativa za donošenje posebnog zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina (manjinskih naroda). S druge strane, predstavnici političkih partija Albanaca u Crnoj Gori, čiji predstavnici su bili u koaliciji sa DPS i u nekoliko mandata obavljali

funkcije ministara za nacionalne manjine, izričito su zahtevali da se na njih ne primenjuju odredbe saveznog Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina.

Sve to ukazivalo je da donošenje zakona o nacionalnim manjinama na nivou savezne države neće imati proklamovani efekat i da se trebalo opredeliti za drugačiji pristup, ukoliko već politika multikulturalnosti i institucionalni okvir njenog osmišljavanja i implementacije nisu ustanovljeni pri ustanovama Republike Srbije. Međutim, strategije u vezi s razvojem politike multikulturalnosti nije bilo ni tada, a još nepovoljnije je to da ona ni kasnije nije došla u prvi plan, osim u slučajevima incidenata i problema.

Međutim, bez obzira na sve nedorečenosti, propuste i, naročito, odsustvo integralne politike multikulturalnosti Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina je, kao što je pomenuto, imao nesumnjiv značaj u prvoj fazi demokratske tranzicije zemlje. Dotadašnja nedemokratska atmosfera u kojoj su bili otvoreno izraženi kršenja ljudskih prava pripadnika nacionalnih manjina, zloupotreba njihovih organizacija, kao i kontinuirano sužavanje prava kojima je trebalo obezbediti očuvanje identiteta, otklonjena je usvajanjem ovog zakona i naročito pristupanjem Okvirnoj konvenciji za zaštitu prava nacionalnih manjina Saveća Evrope.

Nažalost, dalje od toga nije se odmaklo. Naime, u vezi s implementacijom Zakona, kasnije i ustavnog nazora Državne zajednice, izraženi su problemi od kojih neki proizlaze iz loših rešenja Zakona, a neki su nastali zbog njegovog neprimenjivanja ili otpora koji postoje.

U vezi s tim skrenuću pažnju na najznačajnije probleme koji su direktna posledica praznine koju uslovljava neosmišljavanje odgovarajuće politike multikulturalnosti. Kao što je pomenuto, odsustvo osnovnih principa, načela i ideja omogućava donošenje odluka i postizanje dogovora različite vrste koji najčešće predstavljaju trenutna i polovična rešenja. Prisetimo se situacije nakon izbora za Narodnu skupštinu Republike Srbije 2004. godine kada su od kandidata nacionalnih manjina poslaničke mandate stekla

samo dva predstavnika Liste za Sandžak, koja je u tom trenutku bila u koaliciji sa Demokratskom strankom. Izborni cenzus koji je do tada iznosio 5% nije prešla Koalicija za toleranciju čije jezgro su činili Savez vojvođanskih Mađara i Sandžačka demokratska partija iako su lideri ovih partija, zahvaljujući pozicijama u državnoj upravi, koristili pogodnosti nedostupne većini drugih „malih“ političkih stranaka. Uprkos tome što se problem učešća manjina u odlučivanju u republičkim, pa i u pokrajinskim vlastima naslućivao znatno ranije, o njemu se počelo govoriti tek u trenutku kada je postalo jasno da predstavnici političkih partija nacionalnih manjina ne mogu pod tadašnjim uslovima osvojiti poslaničke mandate ukoliko ne organizuju koaliciju zasnovanu na mnogo čvršćim i univerzalnijim principima od onih koje su proklamovali u programima svojih partija.

Umesto da se nakon neuspeha na izborima objektivno prouči stanje i predlože mere koje garantuju delotvorno učešće manjina u centralnim i lokalnim predstavničkim telima i drugim organima vlasti, došlo je do očiglednog dogovora po kojem je za partije nacionalnih manjina ukinut cenzus i ustanovljen kriterijum takozvanog prirodnog praga po kojem u parlamentarni saziv ulaze predstavnici nacionalnih manjina čije liste osvoje prosečan broj glasova potreban za raspodelu mandata. Postignuti kompromis koji odgovara demografski snažnijim i politički organizovanim nacionalnim manjinama, kao i strankama koje ostvaruju faktičku vlast, jer dugo-ročno dobijaju partnera za eventualne pregovore, rezultirao je donošenjem Zakona o izmenama i dopunama zakona o izboru narodnih poslanika u kojem je pomenuti dogovor institucionalizovan.

Ukoliko sadržaj dogovora prevedemo u brojke, odnosno u praksu, onda se može pretpostaviti da će na sledećim parlamentarnim izborima sigurna mesta u Narodnoj skupštini imati predstavnici sa lista političkih partija sandžačkih Bošnjaka i vojvođanskih Mađara. Predstavnici ostalih nacionalnih manjina, izuzev Roma, pod uslovom da se ozbiljnije politički organizuju, ne mogu računati na to da će moći u parlamentu da utiču na položaj i interese svojih sunarodnika.

Ovu prognozu potvrđuju i rezultati izbora za Skupštinu AP Vojvodine koji su održani u skladu s novim Zakonom u septembru 2004. godine. Ovi izbori su održani po kombinovanom izbornom sistemu i bez cenzusa za stranke nacionalnih manjina. Naime, građani su, prema odluci koja je u skupštini Vojvodine usvojena neposredno pred održavanje izbora 11. avgusta, birali 60 poslanika prema proporcionalnom izbornom modelu, a 60 prema većinskom izbornom modelu. Ovakav način izbora je proizašao iz nastojanja da se u skupštini, preko proporcionalnog sistema, obezbedi zastupljenost većine pokrajinskih političkih stranaka, a da se putem većinskog modela zadrže neposredne veze poslanika sa građanima.

Kada je reč o afirmativnim merama prema strankama nacionalnih manjina, prvi put primenjenim na pomenutim pokrajinskim izborima, značajno je i to da je, pored toga što je za njih ukinut postojeći izborni cenzus od 5%, smanjen i broj potpisa koje je potrebno priložiti uz izbornu listu sa 6.000, što važi za ostale političke partije, na 3.000, što važi za stranke nacionalnih manjina. Ipak, ove pogodnosti nisu dale očekivani efekat, jer su poslanička mesta, kao i do tada, osvojili samo predstavnici mađarskih političkih partija, i to: 11 predstavnika Saveza vojvođanskih Mađara, od kojih 6 sa proporcionalne liste, a 5 sa većinske liste, i jedan predstavnik Demokratskog saveza vojvođanskih Mađara sa većinske liste. Ono što ohrabruje zagovornike interkulturalne društvene organizacije jeste to da je među izabranim poslanicima ostalih političkih partija bio izvestan broj građana čije se etničko poreklo vezuje za neku od manjinskih zajednica.

Na ovom mestu se otvara centralno pitanje na koje je trebalo da odgovori nepostojeća strategija multikulturalnosti – šta je suština reprezentovanja manjina u centralnim predstavničkim telima i drugim organima vlasti? Da li je to zaštita autohtonih manjinskih prava ili učešće u uobičajenom procesu političkog odlučivanja?

Ako je reč o zaštiti autohtonih manjinskih prava onda bi učešće nacionalnih manjina trebalo da bude dostupno svim predstav-

nicima manjina pod jasno utvrđenim kriterijumima i kvotama. Primera radi, u Saboru Republike Hrvatske za pripadnike nacionalnih manjina osigurano je najmanje pet, a najviše osam zastupničkih mesta, koja su garantovana na osnovu čl. 15 Ustava, čl. 19 Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina³³ i članovima 15–18 Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor.³⁴ U Zakonu o izborima zastupnika u Hrvatski sabor jasno su utvrđeni kriterijumi po kojima pripadnici najbrojnije srpske manjine biraju tri zastupnika, pripadnici starih, autohtonih i populaciono snažnijih manjina – Italijani i Mađari – biraju po jednog zastupnika, a zbirno po jednog zastupnika biraju pripadnici češke i slovačke manjine, potom pripadnici ostalih „starih“ manjina i, najzad, jednog zastupnika biraju i pripadnici takozvanih novih manjina.

Za drugačije kriterijume su se opredelili u Rumuniji u kojoj je takođe Ustavom garantovano učešće predstavnika nacionalnih manjina u Donjem domu Parlamenta, ukoliko na redovnim izborima ne zadobiju poverenje od 5% birača. Olakšice za ulazak u parlament ne koriste samo pripadnici političkih partija Mađara u Rumuniji, odnosno u regionu Transilvanije u kojoj su Mađari tradicionalno nastanjeni i gde uživaju podršku sunarodnika na osnovu koje u oba parlamentarna doma redovno osvajaju mandate koji su proporcijalni broju Mađara u Rumuniji. Dakle, u oba slučaja, a postoji još primera u regionu i u Evropi koji ukazuju na modele pozitivne diskriminacije u vezi sa delotvornim učešćem nacionalnih manjina u javnom životu, ustanovljena su određena pravila koja su dostupna svim građanima pripadnicima nacionalnih manjina, pod uslovom da oni žele da ih koriste.

Međutim, ukoliko je učešće nacionalnih manjina u predstavničkim telima u vezi sa klasičnim političkim odlučivanjem, odnosno borbom za politički uticaj koji ima značaja za širu zajednicu i građane, onda se čini da nema mesta za primenu principa afirmativne akcije i olakšice. U tom slučaju pravila igre su jednaka

³³ Zakon je donet 19. decembra 2002. godine.

³⁴ *Narodne novine* br. 53/2003, 9. april 2003.

za sve i distribucija mandata se ostvaruje na osnovu podrške koju određena politička stranka uživa kod građana. Legitimnost njihovih mandata nije u vezi s etničkim principom već političkim uticajem koji ostvaruju. U tom smislu ne mogu biti povlašćene samo neke nacionalne manjine, odnosno povlastice ne može uživati nijedna politička stranka.

Učešće nacionalnih manjina u predstavničkim i drugim vlastima nije predmet Zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina, ali se ono svakako moralo rešavati, ako ne uporedo s njegovim donošenjem ono neposredno nakon toga. Međutim, ne samo da je to pitanje i dalje otvoreno i u krajnjoj instanci nerešeno, već i posredno opterećuje izbore za samouprave nacionalnih manjina.

U vezi sa pitanjem samouprave nacionalnih manjina sporna su barem dva pitanja: legitimnost nacionalnih saveta nacionalnih manjina i uticaj političkih partija nacionalnih manjina na izbore za manjinske samouprave i na njihov rad.

Pre no što se upustim u raspravu o ovim pitanjima valjalo bi podsetiti da se izbor nacionalnih saveta nacionalnih manjina, odnosno samouprava nacionalnih manjina u oblasti kulturne autonomije obavlja u skladu sa čl. 24 Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina i Pravilnikom o načinu rada skupštine elektora za izbor saveta nacionalnih manjina, koje je potpisao savezni ministar nacionalnih i etničkih zajednica.³⁵ Treba pomenuti da je reč o privremenom načinu izbora manjinskih samouprava, odnosno da je na osnovu člana 19, stav 13, Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina predviđeno da će način izbora manjinskih samouprava biti regulisan posebnim zakonom. Iako nije utvrđen vremenski rok u kojem bi ovu obavezu trebalo izvršiti, logično je da je izbor manjinskih samouprava trebalo regulisati do septembra 2006. godine kada je istekao mandat Nacionalnom savetu mađarske nacionalne manjine koja je 2002. godine oformila prvu manjinsku samoupravu. Nejasno je na osnovu kojih pravnih akata će se sprovesti naredni izbori manjinskih sa-

³⁵ *Službeni list SRJ* br. 41/2002.

mouprava. Pretpostavljam da će objašnjenje biti ponuđeno iz neubedljive floskule po kojoj je donošenju zakona o izboru manjinskih samouprava trebalo da prethodi usvajanje novog ustava Srbije.

Slabosti postojećeg sistema izbora samouprava nacionalnih manjina su u tome što nacionalni saveti nemaju demokratsku legitimnost, odnosno članovi saveta nacionalnih manjina biraju se samo na nacionalnom nivou, tako da izvan uticaja na kulturnu politiku (autonomiju) manjine ostaju pripadnici nacionalne manjine koji žive disperzirano izvan tradicionalnih centara manjinske kulture. U praksi bi to moglo da znači da presudan uticaj na kulturnu politiku neke manjine u Srbiji imaju njeni pripadnici nastanjeni u jednom mestu i njegovoj okolini. Ukoliko su članovi takve grupe povezani i drugim funkcionalnim vezama, na primer poslovnim ili partijskim, o čemu će kasnije biti reči, oni bi lako mogli doneti odluke koje nisu u interesu manjinske zajednice koju predstavljaju.

Poseban problem je izražen u vezi sa prostorno disperziranim nacionalnim manjinama, kakva je romska, kod kojih ne postoje snažne unutrašnje veze. U takvom slučaju teško je obezbediti da nacionalna manjinska samouprava artikuliše i zastupa partikularne interese unutar zajednice.

Izbor samo centralnih samouprava nacionalnih manjina nema realno utemeljenje jer se većina prava koje pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju u praksi realizuje na lokalnom nivou, odnosno u zajednicama ljudi koji nastoje da očuvaju svoj etnokulturni i jezički identitet u neposrednom lokalnom okruženju. Za opstanak svake manjinske zajednice od presudnog značaja je očuvanje identiteta u malim i naročito od centra matične kulture izolovanim zajednicama. Opstanak njihovog jezika i kulture ključan je za uspostavljanje integrativnog multikulturalizma, jer upravo ovakve enklave su najzahvalniji prenosnici kultura u oba smera. Postojeći način izbora manjinskih samouprava u Srbiji ne pospešuje takav proces. On je, najčešće, zatvoren u preuzak krug različitih interesima povezanih grupa ljudi unutar manjinskih zajednica, koji nastoje da svoj pogled na kulturni razvoj projektuju kao dominantan za sve članove manjinske zajednice.

U vezi s ovim je i direktan uticaj političkih partija nacionalnih manjina u izbornom procesu za manjinske samouprave. Rešenje da političke partije nacionalnih manjina direktno utiču na izbore manjinskih samouprava u oblasti kulturne autonomije je originalni doprinos postojećeg Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina.

Primena člana 24 Zakona, po kojem elektori na skupštini za izbor nacionalnog saveta nacionalne manjine mogu biti poslanici koji su sa liste političkih partija nacionalnih manjina izabrani u sazive opštinskih skupština, Skupštinu AP Vojvodine, Narodnu Skupštinu i Skupštinu Državne zajednice, uslovia je jednopartijski sastav nacionalnih saveta onih nacionalnih manjina koje su dobro politički organizovane. Ovakvo rešenje ne samo što je doprinelo razvoju segregativnog tipa multikulturalnosti već je produbilo jaz među pripadnicima unutar pojedinih manjinskih zajednica. Osnovni problem je u tome što politički dobro organizovane grupe u manjinskim zajednicama nastoje da legitimnost stečenu na političkoj sceni prenesu na nivo koji bi, po osnovnoj zamisli, trebalo da bude neopterećen protivurečnim političkim uticajima i odnosima.

U suštini, reč je o autoritarnom modelu upravljanja koji teži centralizaciji, objedinjavanju i kontroli nad ljudskim i institucionalnim resursima. Njegovo ostvarivanje potvrđuje pravilo da se manjinski lideri na širem planu često zalažu za autonomiju i decentralizaciju, koju u suštini nisu spremni da priznaju unutar svoje zajednice. Mislim da će za istraživače biti interesantna analiza prilika u savremenom Sandžaku u kojem se jedan bošnjački lider na nacionalnom nivou zalaže za decentralizaciju, regionalizaciju, priznavanje građanskih i manjinskih prava, dok u lokalnoj zajednici nije spreman na postizanje kompromisa sa drugim bošnjačkim liderima koji se zalažu za ostvarivanje istih principa.

Sledeća slabost Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina je u tome što njime nisu posebno utvrđene nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina, već se to u praksi čini posredno, tumačenjem članova 11 do 17 i člana 24 istog zakona,

kao i statuta koje su doneli izabrani saveti nacionalnih manjina. Kako se većina nacionalnih saveta pridržava zakonom utvrđene opšte norme da se njihova ingerencija odnosi na pitanja kulturne autonomije nacionalne manjine, stanje u vezi s normativnim uređenjem nadležnosti je i pored potpune zakonske nesređenosti relativno prihvatljivo.

Međutim, problemi u vezi s delokrugom rada manjinskih samouprava uočavaju se u nadležnostima koje je bez zakonske osnove preuzeo Nacionalni savet romske nacionalne manjine u vezi sa procesom integracije Roma. Naime, poznato je da Nacionalna strategija za integraciju Roma nikada nije usvojena, a da su zvanični dokumenti na osnovu kojih se sprovode postojeći programi: Strategija za smanjivanje siromaštva u Srbiji Vlade Republike Srbije (2003) i akcioni planovi u vezi s unapređenjem položaja Roma u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zaštite zdravlja, koje je usvojila Vlada Republike Srbije 2004. Ovi dokumenti su utvrdili obaveze države u vezi sa pitanjima integracije u pomenutim oblastima, ali ne i participaciju romske manjinske samouprave. Ovo pitanje se moglo rešiti odgovarajućom primenom člana 4 Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, koji se odnosi na mere za obezbeđivanje jednakosti (mere afirmativne akcije), ali kako to nije učinjeno, u praksi je nastao galimatijas koji je teško kontrolisati i normativno urediti.

Nerešeno pitanje nadležnosti nacionalnih saveta i krhki mehanizmi za implementaciju Zakona uslovili su nedelotvornost samouprava nacionalnih manjina u lokalnim sredinama. Odvojene od „korisnika zakona“, odnosno od građana pripadnika nacionalnih manjina, manjinske samouprave teže ka monopolizaciji svog statusa, najviše zbog prepreka koje su proizašle iz nedorečenosti Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina i njegove selektivne primene, ali i zbog povoljnih administrativno-birokratskih uslova.

U vezi s tim je i način prenošenja nadležnosti sa republičkih, pokrajinskih i lokalnih vlasti na nacionalne savete nacionalnih manjina. Iako se ova mogućnost, predviđena članom 19 Zakona

o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, u praksi retko koristi, najviše polemika u vezi s dosadašnjim radom nacionalnih saveta nacionalnih manjina izazvalo je upravo prenošenje osnivačkih prava medija na nacionalne savete nacionalnih manjina.

U prošlosti, lokalne samouprave, posebno u Vojvodini, obezbeđivale su i podržavale medije na jezicima nacionalnih manjina koji su, prema statutu te opštine, u službenoj upotrebi. U budućnosti, tržišno orijentisani mediji će sve više voditi računa o komercijalnom aspektu emitovanja programa, tako da će se neminovno ugasiti neki od medija koji su do sada emitovali program i na jezicima nacionalnih manjina. Kako bi se izbegle teže posledice i zamke komplikovane i neusklađene zakonske procedure Skupština AP Vojvodine je donela odluku po kojoj su osnivačka prava medija na jezicima nacionalnih manjina, koja su pripadala Skupštini AP Vojvodine, preneti na nacionalne savete nacionalnih manjina. U suštini, ova odluka nije sporna, ne samo zato što je ona u saglasnosti sa Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, već i zbog toga što, u uslovima istinske kulturne autonomije, manjinske samouprave treba da upravljaju medijima na maternjem jeziku.

Međutim, sporno je to što su pojedini nacionalni saveti interesne grupe ljudi povezane drugim funkcionalnim vezama, koji nemaju legitimna ovlašćenja svoje zajednice u vezi s upravljanjem kulturnom autonomijom. Drugim rečima, političke partije nacionalnih manjina koje su iskoristile mogućnost, predviđenu Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, da svoje odbornike i poslanike kandiduju kao elektore, a kasnije i kao članove nacionalnih saveta nacionalnih manjina, posredno su dobile „u vlasništvo“ medije, koji se delom finansiraju iz pokrajinskog ili republičkog budžeta.

Neosporno je da su pojedine izdavačke kuće na jezicima nacionalnih manjina kao Magyar Szó, Hlas l'udu ili Libertatea uživale nepodeljen ugled, a da su se nakon prenošenja osnivačkih prava suočile sa problemima koji zahtevaju drugačiji pristup rešavanja. U vezi s tim, pomenimo i to da bi koncept integrativne

multikulturalnosti, sam po sebi, zahtevao da se krug korisnika medija ne sužava u etnički homogene zajednice već ga usmeravao ka širem auditorijumu sposobnom da prati takve sadržaje. U vezi s tim je i pristup uređivačkoj politici medija uopšte, koji bi morali više pažnje da posvećuju izveštavanju o događajima koji prate život i probleme različitih etnokulturnih zajednica.

Poređenja radi, uzmimo za primer nedeljnik *Naša reč* i *Srpske narodne novine* čiji su izdavači organizacije srpske nacionalne manjine u Rumuniji, odnosno u Mađarskoj. Oba izlaze na srpskom jeziku i najvećim delom prate događaje iz života sunarodnika. Krug korisnika ovih medija je veoma uzak i troškovi njihovog uređivanja, distribucije i štampanja prevazilaze ekonomsku opravdanost. Međutim, značaj koji su ovi mediji imali u prošlosti, a i psihološki efekat koji ostvaruju među primarnim korisnicima u smislu ostvarivanja njihovih etnokulturnih prava obavezuje kako Rumuniju i Mađarsku, tako i matičnu državu da obezbede uslove njihovog opstanka. Time je zadovoljena forma i ispunjeni su standardi kulturne autonomije nacionalnih manjina u oblasti informisanja. Ipak, suština nije ostvarena – nedovoljno motivisani novinari i urednici, ograničeni na programsku šemu s uvek sličnim sadržajem informacija neminovno zapadaju u monotonost, tako da ovi mediji postaju sami sebi svrha. Situacija bi svakako bila drugačija, a krug korisnika širi i distribucija olakšana ukoliko bi mediji na jezicima nacionalnih manjina pratili i teme izvan svoje zajednice i insistirali na misiji povezivanja kultura i razumevanja različitosti.

Sledeće pitanje koje opterećuje rad manjinskih samouprava je način na koji se raspoređuju sredstva iz budžeta Republike Srbije za ostvarivanje njihovih nadležnosti i svakodnevni rad. Nastojeći da za ovu priliku pribavim relevantne informacije o tome putem interneta, zvaničnih prezentacija, izveštaja, saopštenja Vlade, Ministarstva finansija i drugih dostupnih izvora, uspeo sam da saznam iz Zakona o budžetu Vlade Srbije da se za finansiranje nacionalnih saveta nacionalnih manjina izdvaja 63.000.000 dinara. Izvesno je da se i iz budžeta AP Vojvodine izdvajaju sredstva

za rad nacionalnih saveta, pretpostavljam onih čije je sedište u Vojvodini, a i da pojedina ministarstva, pokrajinski sekretarijati, a retko i lokalne samouprave izdvajaju sredstva za finansiranje projekata manjinskih samouprava.

Međutim, informacije o kriterijumima raspodele budžetskih sredstava, njihovoj nameni i kontroli utroška nisu dostupne i javno istaknute. Verovatno da bi posredno, pribavljajući i čitajući izveštaje o radu nacionalnih saveta nacionalnih manjina došao i do takvih podataka, ali suština problema nije u tome koliko su građanima dostupne informacije o raspodeli budžetskih sredstava, već kreiranje sistema po kojem se manjinskim samoupravama izdvajaju optimalna sredstva za njihov rad. Pri tom, trebalo bi voditi računa da predstavnici nacionalnih manjina ostvaruju izvestan uticaj u pogledu raspodele sredstava. U Hrvatskoj tu ulogu obavlja Savjet za nacionalne manjine u čijem radu, pored predstavnika nacionalnih manjina, učestvuju stručnjaci i predstavnici Vlade. U Mađarskoj, pored budžetskih sredstava, i posebna fondacija pribavlja i raspoređuje sredstva za rad manjinskih samouprava, a u njenom radu neposredno učestvuju pripadnici nacionalnih manjina.

Prema Zakonu o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, država je bila obavezna da radi podsticanja društvenog, ekonomskog, kulturnog i opšteg razvoja ustanovi Savezni fond za nacionalne manjine. Za četiri godine to nije učinjeno, a obrazloženja u smislu da za to nije bilo mogućnosti jer se u međuvremenu raspala savezna država obesmišljena su onog trenutka kada je, umesto takode Zakonom predviđenog Saveznog saveta za nacionalne manjine, ustanovljen Savet za nacionalne manjine Republike Srbije. Međutim, na ovom mestu trebalo bi kritikovati dosta široku formulaciju Zakona da se Savezni fond za nacionalne manjine, pored finansiranja kulturnog razvoja nacionalnih manjina, bavi podsticajem ekonomskog, društvenog i opšteg razvoja. Čini se da bi za takve namene trebalo ustanoviti posebne fondove, kriterije i uslove koji podrazumevaju regionalne i socijalno-ekonomske aspekte. Tako, na primer, socijalno-ekonomsku integraciju Roma

ili razvoj ekonomski zaostalih multietničkih područja (Sandžak, jug Srbije, opština poput Bosilegrada ili u severoistočnoj Srbiji) ne bi trebalo, po pitanju njihovog finansiranja, dovoditi u vezu s obavezama koje država ima u vezi s razvojem kulturne autonomije manjina.

Najzad, poslednja primedba, koja nije u vezi sa Zakonom o zaštiti prava nacionalnih manjina, ali koja veoma jasno ukazuje na način na koji se država odnosi prema politici multikulturalnosti, jeste rad institucija zaduženih za ova pitanja. Rečeno je da je od 2000. godine na nivou, prvo savezne države a nakon njene transformacije na nivou Državne zajednice, radilo ministarstvo zaduženo za pitanja ljudskih i manjinskih prava. Nadležnosti ovog tela, naročito od 2003. godine, definisane su tako da se teško moglo naslutiti gde su počinjale a gde se završavale. Situaciju je dodatno iskomplikovalo formiranje inače preko potrebnog Saveta za nacionalne manjine Republike Srbije, koji je preuzeo određene nadležnosti, ali opet bez jasnog plana u vezi s njihovim razgraničenjem u odnosu na pomenuto ministarstvo.

Ukoliko se tome doda da u AP Vojvodini radi Sekretarijat za upravu, propise i prava nacionalnih manjina, čije nadležnosti jesu čvrsto definisane u odnosu na pokrajinski nivo, ali ne i u odnosu na republički, naslućuje se zbrka koju je teško raspetljati. Međutim, da situacija može postati još složenija govori i stanje nastalo nakon ukidanja pomenutog ministarstva i formiranja Službe za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije, koja je preuzela većinu nadležnosti ranijeg, po ovlašćenjima i upravnoj i organizacionoj strukturi kompetentnijeg organa. U pojedinosti ovog zamešateljstva, koje je nastalo čini se ne namerom nego ponovo nemarom institucija za poslove u vezi sa pravima nacionalnih manjina, ne želim da se upuštam, ali trebalo bi jasno naglasiti da postojeći upravni sistem pitanja nacionalnih manjina tretira kao marginalni društveni i politički problem. Odsustvo strategije u vezi s integracijom manjina i poimanje multikulturalnosti kao zatečenog i ne baš poželjnog stanja, uslovili su da je pitanje organizacije uprave u vezi sa poslovima zaštite prava nacionalnih

manjina prepušteno *ad hoc* donetim odlukama, nestručnim ljudima spremnim da pripremaju i sprovode odluke i rešenja koja su u interesu političkih centara moći.

Na kraju, ali ne na poslednjem mestu nabranjanja spornih mesta u nemuštoj i jalovoj politici multikulturalnosti u savremenoj Srbiji, treba naglasiti i neusklađenost i nepreciznost odredbi drugih zakona kojima bi trebalo da se ova materija uredi. Još tokom pripreme Zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina isticano je da njegova implementacija zavisi od rešenja koja će biti doneta u drugim zakonima – o lokalnoj samoupravi, službenoj upotrebi jezika, izborima, obrazovanju, kulturi, informisanju i ostalim. Međutim, samo u retkim slučajevima propisi u Republici Srbiji su pratili ideju priznavanja različitosti kroz kulturnu autonomiju nacionalnih manjina. Verovatno da nije uzalud ponoviti još jednom da je reč o nemaru i odsustvu ideje o strateškom odnosu prema prirodi i zahtevima multikulturalizma u zemlji.

U vezi sa zakonskim „neredom“ i protivrečnostima pomenimo nekoliko primera od kojih se prvi odnosi na *Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisma* iz 1992. godine koji je odavno prevaziđen i ne odgovara društvenim potrebama i praksi. Ipak, izostala je inicijativa za njegovu promenu i prilagođavanje uslovima u kojima nacionalne manjine ostvaruju svoja prava posle 2000. godine. Situacija u vezi sa službenom upotrebom jezika i pisma u Vojvodini je ublažena zahvaljujući primeni institucije stečenih prava i uredbama koje je donela Skupština Vojvodine na predlog Sekretarijata za upravu, propise i prava nacionalnih manjina Izvršnog veća AP Vojvodine (Odluka o višjezičkim obrascima izvođa iz matičnih knjiga i o načinu upisa u iste – *Službeni list APV*, br. 1/2001, 8/2003; Odluka Skupštine Autonomne pokrajine Vojvodine o bližem uređivanju pojedinih pitanja službene upotrebe jezika i pisma na teritoriji AP Vojvodine od 15. maja 2003).

Sledeći zakon od kojeg bi trebalo u budućnosti očekivati da doprinese kako razvoju integrativne multikulturalnosti, tako i da implementira standarde kulturne autonomije nacionalnih manjina je Zakon o lokalnoj samoupravi. U postojećem Zakonu o lo-

kalnoj samoupravi iz 2002. godine kao izvorne nadležnosti opština definisane su – zaštita i ostvarivanje ličnih i kolektivnih prava nacionalnih manjina i etničkih grupa i utvrđivanje jezika i pisma nacionalnih manjina u službenoj upotrebi na teritoriji opštine (član 18, stav 28 i 29). Nažalost, ne postoje definisani kriteriji, nadležnosti i mehanizmi za implementaciju priznatih prava, a u krajnjem slučaju ni izvori prihoda na osnovu kojih bi se opštine u skladu sa svojim zakonskim obavezama efektivno starale o pravima nacionalnih manjina, naročito kolektivnim. U vojvođanskim opštinama u kojima su jezici nacionalnih manjina tradicionalno, a to znači od doba jugoslovenske socijalističke zajednice, u službenoj upotrebi, odnosno u kojima postoje određena kultura, navika, ali i infrastruktura i kadrovi za implementaciju ovoga prava, situacija je, uz određene propuste, zadovoljavajuća. Međutim, u pojedinim sredinama u centralnoj Srbiji situacija nije povoljna i uvođenje manjinskih jezika u službenu upotrebu predstavlja povod za produbljivanje etničkog jaza sa većinskim narodom.

U istom zakonu sporan je i član 118 kojim se reguliše isticanje simbola u jedinicama lokalne samouprave, jer je suprotan sa članom 16 Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina kojim je predviđeno da se nacionalni simboli nacionalnih manjina mogu isticati u posebnim prilikama i u prostorijama lokalnih samouprava. U vezi s ovim članom Zakona o lokalnoj samoupravi Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je svojevremeno pokrenulo postupak pred Ustavnim sudom, ali do danas nije jasno, ili barem nije transparentno objašnjeno, kakva je odluka doneta.

Najzad, članom 63 Zakona o lokalnoj samoupravi u pravni i društveni život zemlje uvedena je institucija opštinskih saveta za međunacionalne odnose koji bi trebalo da prate događanja i da se bave pitanjima ostvarivanja, zaštite i unapređivanja nacionalne ravnopravnosti u nacionalno mešovitim lokalnim zajednicama pod kojima se podrazumevaju opštine „u kojima jedna nacionalna zajednica čini više od 5% od ukupnog broja stanovnika ili sve zajednice čine više od 10% prema poslednjem popisu stanovništva u Republici Srbiji“. Zakon precizira da predstavnike

„u savetu za međunacionalne odnose mogu imati zajednice sa više od 1% učešća u ukupnom stanovništvu opštine“.

Najverovatnije da je osnovna intencija zakonodavca bila da stvori mehanizam koji će omogućiti razvijanje povoljnijih međuetničkih odnosa u lokalnim samoupravama. Međutim, nepreciznom i protivurečnom formulacijom ovog člana prouzrokovana je još jedna među mnogobrojnim zbrkama. Preciznim tumačenjem Zakona osnovna nadležnost saveta za međunacionalne odnose je da „razmatra pitanja ostvarivanja, zaštite i unapređenja nacionalne ravnopravnosti u skladu sa zakonom i statutom“ i da „o svojim stavovima i predlozima obaveštava skupštinu opštine, koja je dužna da se o njima izjasni na prvoj narednoj sednici, a najkasnije u roku od 30 dana“. U tom smislu, skupština opštine je obavezana da svaki predlog odluke koja se odnosi na prava nacionalnih ili etničkih zajednica dostavi na razmatranje savetu za međunacionalne odnose, koji ima pravo „da pred Ustavnim sudom pokrene postupak za ocenu ustavnosti i zakonitosti odluke ili drugog opšteg akta skupštine opštine ako smatra da su njima neposredno povređena prava nacionalnih i etničkih zajednica predstavljenih u savetu za međunacionalne odnose i pravo da pod istim uslovima pred Ustavnim sudom pokrene postupak za ocenu saglasnosti odluke ili drugog opšteg akta skupštine opštine sa statutom opštine“.

U odnosu na definicije i kriterijume koji su Zakonom o lokalnoj samoupravi uspostavljeni, u Srbiji je 68 multietničkih opština od kojih se 41 nalazi u AP Vojvodini, a 27 na području centralne Srbije. Međutim, do oktobra 2006. godine ova tela je ustanovilo dvadeset vojvođanskih opština i dve opštine u Sandžaku – Prijepolje i Priboj.

U praksi saveta uočene su tri grupe problema: prva se odnosi na nejasno određenje pojma nacionalna i etnička zajednica; druga proizlazi iz nejasno definisanog načina izbora članova saveta i nadležnosti koje bi trebalo da obavljaju, i poslednja grupa problema je koncentrisana na preplitanje nadležnosti saveta sa nadležnostima nacionalnih saveta nacionalnih manjina. Svi po-

menuti problemi proističu iz osnovnog, već više puta pomenute činjenice o nedostatku strategije i politike multikulturalnosti u Srbiji.³⁶

Pledoaje za politiku multikulturalnosti u Srbiji

Bez lažne skromnosti ali i ambicije da model uređenja položaja nacionalnih manjina, koji smo pripremili u okviru Centra za istraživanje etniciteta, zagovaramo kao nepromenljiv tekst, i jedino moguće rešenje, nastojaću da ga u ovom poglavlju obrazložim i objasnim njegove osobenosti, posebno one delove koji sadrže elemente modela politike integrativnog multikulturalizma u Srbiji. Napominjem da pojedini delovi teksta „Model zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina u Srbiji“ nisu usaglašeni s ustavno-pravnim sistemom koji je bio na snazi do 29. oktobra 2006. godine, a ni s usvojenim Ustavom Srbije. Iako smo nastojali da sledimo ono što bi trebalo da bude ustavno-pravni sistem Srbije, postoje situacije kada to nije moguće činiti. Uostalom, tekst „Model zakona...“ sazrevao je od 2003. godine, a tokom tog perioda u Srbiji su se odvijale promene koje građani u iole razvijenijim zemljama pretrpe za ceo vek.

U takvim uslovima bilo je izuzetno teško Model zakona usaglasiti s ustavno-pravnim sistemom koji je bilo teško definisati u smislu da li je u procesu nestajanja ili na početku nastajanja. Zato smo smatrali da bi neke od članova Modela zakona trebalo konsultovati i o njima raspravljati prilikom rekonstrukcije ustavno-pravnog sistema Republike Srbije. Međutim, to nije učinjeno, jer novi Ustav zadržava osnovne karakteristike ranijeg ustavnog sistema zasnovanog na segregativnoj multikulturalnosti.

Pored toga, važno je znati da pojedini delovi Modela zakona nisu razrađeni do kraja, odnosno da bi na njima valjalo još raditi i proveriti pojedine ideje kroz stručnu i javnu raspravu. Cilj ovog

³⁶ Goran Bašić, *Lokalna demokratija i međunacionalni odnosi*, Teme, 1/2006, Niš.

teksta je da ukaže na to da je u Srbiji moguće razvijati integrativni oblik multikulturalnosti, ali da je prethodno potrebno, pored valjanih ustavnih i zakonskih rešenja, usvojiti i razvijati društveni sistem u kojem se multikulturalnost ne doživljava kao prepreka razvoju demokratije i potencijalni izvor nestabilnosti već isključivo kao društveno stanje u kojem u svemu ravnopravni građani imaju i jednake uslove za očuvanje svojih specifičnih identiteta.

U vezi s obrazloženjem Modela zakona o pravima nacionalnih manjina počnimo sa definicijom nacionalne manjine koja je izazvala prvu nedoumicu u odnosu na mogući integrativni pristup multikulturalnosti. Naime, integrativni model i liberalni diskurs podrazumevaju jednakost građana i jednake šanse svih u odnosu na ostvarivanje prava. U tom smislu grupe državljana Srbije koji (a) imaju svest o svojoj nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, jezičkoj posebnosti, (b) koju su spremni da zajednički očuvaju i (c) i predstavljaju brojčanu manjinu na teritoriji Srbije smatraju se pripadnicima neke od nacionalnih manjina. Ovakav pristup ne podrazumeva kriterijum tradicionalnog nastanjanja na teritoriji Srbije, koji ovo pravo sužava na grupe državljana Srbije koji u istorijskom kontinuitetu žive na njenoj teritoriji.

Iako je princip istorijskog kontinuuma, odnosno dugotrajne nastanjenosti manjinskih zajednica na određenoj teritoriji sadržan i u nekim odredbama Okvirne konvencije (na primer član 10) i u praksi drugih država u regionu, smatram da njegova primena onemogućava jednakost zaštite prava svih etničkih zajednica. Najuočljiviji primer je položaj bošnjačkog, hrvatskog i srpskog stanovništva u Sloveniji koja im ne priznaje status autohtone nacionalne manjine, na osnovu kojeg bi mogli da ostvaruju pravo na samoupravu, upravo zbog toga što se većina pripadnika ovih naroda naselila u Sloveniju u poslednjih pola veka. Princip tradicionalnog prisustva manjina i njihove vezanosti za jednu teritoriju, odnosno uslovljavanje ostvarivanja prava ukoliko je on ispunjen, zasnovan je na nejasnim kriterijumima. U tom smislu može se postaviti pitanje koji je vremenski period potreban da bi neka manjinska grupa bila institucionalno priznata. U Mađarskoj je on

određen na 100 godina, a u zakonima drugih država koje su definisale status nacionalnih manjina samo se pojam tradicionalne nastanjenosti na određenoj teritoriji pominje kao neophodan uslov.

Ovaj princip je teško održiv i u uslovima socijalne mobilnosti koja važi u Evropskoj uniji, koja istina i sama traži odgovarajući model organizacije multikulturalnosti u jednom širem socijalnom prostoru. U svakom slučaju, ovo je jedno od pitanja koje u Modelu zakona ostaje otvoreno. Država bi morala da vodi politiku jednakih šansi za sve svoje građane, a da eventualno priznavanje kolektivnih prava nacionalnih manjina uslovljava drugim kriterijima.

U vezi sa definicijom nacionalne manjine trebalo bi pomenuti da u Modelu zakona nema izričitog nabranja manjina koje su institucionalno priznate. Ovakav pristup je sadržan i u Zakonu o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina iz 2002. godine, a osoben je u odnosu na druge zakone u regionu koji regulišu ovu materiju. Međutim, čini se da „nepropustljiv“ stav prema priznavanju identiteta etnokulturnih manjina ustanovljava arbitrarni stav nekog autoriteta u smislu institucionalizacije njihovih prava. Pristup navođenja etničkih zajednica podrazumeva da su institucionalno priznate bez obzira da li je prethodno proverena njihova volja čiji značaj je jasno određen u definiciji nacionalne manjine kroz pojmove svesti da očuvaju i neguju zajednički identitet. U tom smislu Model zakona kasnije ustanovljava minimum kriterijuma koje etnokulturne zajednice moraju da ispune kako bi bile institucionalno priznate. Međutim, ti kriterijumi ne arbitriraju, niti dovode u pitanje autonomnost izjašnjavanja pripadnika manjina o svom etnokulturnom identitetu.

Pored definicije nacionalne manjine, u osnovnim odredbama Modela zakona sadržana su rešenja koja se odnose na zabranu diskriminacije, obavezu poštovanja stečenih prava nacionalnih manjina i naročito obavezu države da vodi politiku jednakih mogućnosti. Ova odredba je veoma važna ne samo zbog priznavanja jednakih mogućnosti građanima pripadnicima nacionalnih manjina u pogledu ostvarivanja njihovih kolektivnih prava već i zbog

opšte politike multikulturalnosti koja podrazumeva kompleksniji građanski habitus.

Najzad, u ovom delu Modela zakona određeni su opšti principi za preduzimanje mera kojima se obezbeđuje ravnopravnost lica i grupa koja se nalaze u nejednakom položaju, kako bi nesmetano mogli da ostvaruju svoja individualna i kolektivna prava.

U Drugom delu Modela zakona definisan je sadržaj individualnih i kolektivnih prava nacionalnih manjina. I ova dihotomija uslovljena je poštovanjem prava na identitet i slobode građana da svoj primarni identitet mogu odrediti svojevlasno. U tom smislu, država ima obavezu da garantuje i sprovodi odgovarajuću politiku u kojoj se građani slobodno izjašnjavaju o svom nacionalnom ili etničkom poreklu, određuju lična imena sebi i svom potomstvu, slobodno ispoljavaju svoju kulturu, govore na maternjem jeziku i koriste ga u službenoj komunikaciji i obrazovanju. Manjinama se garantuje i pravo da shodno svojim populacionim resursima budu zastupljene u javnim službama, ali primena ovog kriterijuma ne isključuje kriterijum kvalifikovanosti za obavljanje određene javne funkcije ili posla. Naime, isključiva primena dobro poznatog načela ključa, odnosno raspodele kadrova na osnovu ravnomerne nacionalne zastupljenosti, ne bi trebalo da se ostvaruje na uštrb kvalitetnog i stručnog obavljanja poslova. Obrazovanje deficitarnih kadrova za potrebe ostvarivanja kulturne autonomije i ostvarivanja prava nacionalnih manjina iz redova njihovih pripadnika trebalo bi planirati i razvijati koordiniranim aktivnostima manjinskih samouprava, nadležnih upravnih tela, obrazovnih ustanova i Nacionalne službe za zapošljavanje.

Kao što je rečeno, drugi deo Modela zakona posvećen je definisanju kolektivnih prava nacionalnih manjina u Srbiji. Nosioци ovih prava su pripadnici nacionalnih manjina povezani specifičnim etničkim, jezičkim i drugim vezama u grupu koja nastoji da te posebnosti očuva, prenosi i razvija. Pravno utemeljenje ovih nastojanja predstavlja pravo na kulturnu autonomiju koju ostvaruju u oblastima obrazovanja, informisanja, kulture i službene upotrebe jezika neposredno ili preko izabраниh predstavnika.

Instrumenti ostvarivanja prava na kulturnu autonomiju su lokalne, odnosno opštinske manjinske samouprave – opštinski saveti nacionalnih manjina i centralne manjinske samouprave – nacionalni saveti nacionalnih manjina. U odnosu na Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina iz 2002. godine, uvođenje opštinskih saveta nacionalnih manjina u sistem zaštite i implementacije njihovih kolektivnih prava predstavlja suštinski pomak u vezi sa delotvornim učešćem u donošenju odluka važnih za kulturnu politiku zajednice i očuvanje etnokulturnog identiteta manjina. Organizovani u opštinske manjinske samouprave pripadnici nacionalnih manjina i u sredinama u kojima nisu brojni imaju šansu da neguju i očuvaju svoj identitet i budu efikasno povezani kako sa sunarodnicima u Srbiji, tako i sa institucijama u matičnoj zemlji.

Zakonom iz 2002. godine opštinske manjinske samouprave nisu ustanovljene i to je izazvalo napetosti u vezi sa demokratskim legitimitetom nacionalnih manjinskih samouprava, o čemu je već bilo reči. Njihovim uvođenjem u pravnu praksu i društveni život relaksirali bi se unutargrupni odnosi, odnosno prevazišao bi se postojeći jaz između suprotstavljenih grupa unutar manjinskih zajednica. Pored toga, izborom opštinskih manjinskih samouprava nacionalne manjinske samouprave stekle bi demokratski legitimitet jer bi njihov izbor bio neposredan i isključivo bi zavisio od toga koliko mandata građani pripadnici nacionalnih manjina poveru određenoj ličnosti.

Sledeće bazično kolektivno pravo na osnovu kojeg se crpe sva ostala prava nacionalnih manjina je pravo na različitost, koje podrazumeva izgradnju društvenih odnosa i na njima odgovarajuće politike u kojima pripadnost različitim, najčešće manjinskim društvenim grupama, među koje spadaju i etničke, nacionalne, jezičke i kulturne manjine, ne predstavlja okolnost koju pripadnici većinske nacije tolerišu, trpe i za koju u najboljem slučaju imaju blagonaklono razumevanje, već prirodno stanje u kojem različite grupe ljudi imaju ista prava i društvene uslove za očuvanje svog identiteta. Pravo na različitost prevazilazi obavezu države

da institucionalno prizna manjine i obezbedi uslove za ostvarivanje takozvanih posebnih manjinskih prava. Ono usmerava društvo i državu ka stvaranju socijalnih odnosa u kojima je jednakost šansi građana prirodno stanje, odnosno u kojima je različitost objektivna stvarnost koja počiva na društvenim vrednostima koje prevazilaze uvreženo shvatanje o trpljenju, odnosno tolerisanju različitosti.

Realne osnove integrativnog multikulturalizma trebalo bi zaštititi upravo na širenju kulture u kojoj etnokulturna različitost nije prepreka i suprotstavljena stvarnost, a još manje floskula o šarenolikoj košnici kultura, jezika i običaja, već bi trebalo da se oslanja na čvrst koncept društvene organizacije zasnovane na bazičnom konsenzusu o prihvatljivim društvenim vrednostima. Iz takvog socijalnog nazora, koji se ovim Modelom zakona zagarovara, a delotvornije bi bilo da se to učinilo i novim Ustavom Srbije, mogao bi da proistekne efikasan sistem očuvanja identiteta i zaštite baštine etnokulturnih manjina. Tek tada se obrazovanje na manjinskim jezicima, njihovo kulturno stvaralaštvo, običaji i jezici neće poimati kao posebna prava užih društvenih grupa već kao prava koja su svim građanima dostupna i institucionalno priznata. U takvoj konstelaciji brojnost manjinske grupe ne bi trebalo da bude ni prepreka ni prednost za ostvarivanje prava na očuvanje identiteta.

U vezi s tim, stručni tim Centra koji je radio na Modelu zakona naišao je na problem o kojem se raspravljalo i prilikom donošenja međunarodnih instrumenata zaštite prava nacionalnih manjina i prilikom donošenja nacionalnih sistema zaštite manjinskih zajednica. Naime, u pravnoj praksi usvojen je nekonvencionalni model na osnovu kojeg se nacionalnim manjinama priznaju, odnosno institucionalizuju prava samo u slučajevima kada njihov broj na određenoj teritoriji doseže do određenog procenta. Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina i Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima ne pominju izričite kriterijume ili relativne brojeve na osnovu kojih bi države mogle da odlučuju u kojim slučajevima će implementirati neka

od priznatih prava. Međutim, sasvim je jasno da su tvorci ovih dokumenta, koji se uzimaju kao *Magna carta* manjinskih prava u Evropi, vodili računa o tome da države nisu u mogućnosti, ili da ne žele, da razviju mehanizme implementacije pojedinih prava koja bi pod jednakim uslovima važila za sve etnokulturne manjine.

Najuočljiviji primeri fleksibilnog odnosa prema prilikama u državama potpisnicama sadržan je u priznavanju prava koja se odnose na priznavanje službene upotrebe jezika nacionalnih manjina. U vezi s tim član 10, stav 2 Okvirne konvencije za zaštitu manjina obavezuje države „da u oblastima koje su tradicionalno ili u znatnom broju naseljene pripadnicima nacionalnih manjina, ukoliko ti pripadnici to zatraže, i kada taj zahtev odgovara stvarnoj potrebi, nastoje da obezbede, koliko je to moguće, uslove koje bi omogućili da se manjinski jezik koristi u odnosima između tih pripadnika i organa uprave“. U Evropskoj povelji o regionalnim ili manjinskim jezicima određuje se da se „usvajanje posebnih mera u prilog regionalnih ili manjinskih jezika, u cilju unapređivanja jednakosti između ovih koji upotrebljavaju taj jezik i ostalog dela stanovništva ili radi uvažavanja njihovih posebnih uslova neće smatrati aktom diskriminacije protiv onih koji upotrebljavaju jezike koji su u upotrebi“. Najzad, Preporukom 1201 Saveta Evrope nedvosmisleno je upućeno državama da „na područjima na kojima je nastanjen značajan broj pripadnika neke nacionalne manjine, osobe koje pripadaju nacionalnoj manjini imaju pravo da koriste svoj jezik u kontaktima s organima uprave i u postupcima pred sudovima i organima vlasti“.

Iz ovih odredbi, koje su nesumnjivo fleksibilno postavljene proizlaze problemi koji su opterećivali i rešenja sadržana u Modelu zakona. Naime, jasno je da se bez problema može priznati opšte pravo pripadnicima nacionalnih manjina da govore svojim jezikom, ali uočljivo je i to da se u trenutku kada se ovo pravo dovede u vezu sa sprovođenjem u određenim sredinama, otvaraju sledeća pitanja: a) šta tačno označava formulacija *značajan broj pripadnika nacionalne manjine* ili *oblasti koje su tradicionalno ili u znatnom broju nastanjene pripadnicima nacionalnih*

manjina; b) ko je autoritet koji arbitrira u pogledu opravdanosti brojčanog ili nekog drugog kriterija na osnovu kojeg se jezik nacionalne manjine uvodi u službenu upotrebu i c) šta znači termin *koliko je to moguće*?

Iako među članovima tima nije postignut dogovor ni oko teorijskih postavki ovog problema, ni u vezi sa praksom, prihvaćeno je mišljenje da se prilikom predlaganja rešenja za institucionalizaciju prava na službenu upotrebu jezika usvoje relativne vrednosti i da se one dovedu u vezu s određenim teritorijalnim celinama. Pri tom, nastojali smo da ničim ne poremetimo postojeću praksu implementacije prava na službenu upotrebu jezika, odnosno da predloženi procenat učešća pripadnika nacionalne manjine u stanovništvu lokalne ili šire zajednice ne uskrati pravo na službenu upotrebu jezika nekoj od manjinskih zajednica koje to pravo već ostvaruju.

U tom smislu, službena upotreba jezika i pisma ostvaruje se u lokalnim samoupravama u kojima pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju najmanje 15% u ukupnom broju stanovnika, a u opštinama u kojima je ovaj procenat niži, ali je u trenutku predlaganja Modela zakona jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi, primenjuje se princip stečenih prava. U vezi sa pravom pripadnika nacionalnih manjina da se obrate lokalnim, pokrajinskim i centralnim vlastima, kao i pravom da se zakoni, propisi i druga službena akta objavljuju na jezicima nacionalnih manjina, ostavili smo mogućnost da se ova pitanja reše drugim propisima, a u najboljem slučaju novim Zakonom o službenoj upotrebi jezika i pisma koji bi trebalo da bude prilagođen ne samo međunarodnim standardima u ovoj oblasti, već i društvenom razvoju Srbije.

Pored prava na službenu upotrebu jezika i pisma, koje podrazumeva i pravo pripadnika nacionalnih manjina na komunikaciju sa javnim službama i predstavničkim organima vlasti na maternjem jeziku, u Modelu zakona su i pravo na obrazovanje na maternjem jeziku, informisanje, razvoj nacionalne kulture i isticanje nacionalnih simbola.

Obaveza države i teritorijalnih jedinica je da stvaraju uslove za organizovanje nastave na jezicima nacionalnih manjina, koja se organizuje u predškolskim, osnovnoškolskim, srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama – u potpunosti na jezicima nacionalnih manjina, dvojezično i kroz izučavanje jezika, istorije i kulture nacionalne manjine. Posebnu pažnju smo posvetili obavezi organizovanja studija na fakultetima i katedrama na kojima se osposobljavaju kadrovi da izvode nastavu na jezicima nacionalnih manjina.

Učenici koji nastavu pohađaju na jeziku nacionalne manjine obavezni su da uče srpski jezik i to do nivoa koji im omogućava nesmetanu društvenu integraciju. Pored toga, predviđeno je učenje jezika nacionalne manjine kao jezika društvene sredine u školama u kojima se nastava izvodi na srpskom jeziku, a koje se nalaze u opštinama u kojima je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi. Ovaj metod razvoja tolerancije i približavanja kultura razvijan je u obrazovnom sistemu u Vojvodini pre nekoliko godina, ali je u nekoj od brojnih reformi obrazovnog sistema isključen iz nastave. Sa stanovišta integrativnog multikulturalizma koji se najlakše razvija kroz ranu socijalizaciju ovaj metod predstavlja jednu od retkih poluga njegovog razvoja.

Kada je reč o nacionalnim simbolima nacionalnih manjina, treba pomenuti da smo se suočili s nekoliko dilema koje proizlaze iz sukoba principa na kojima bi trebalo da se zasniva politika prema nacionalnim manjinama s istorijskim, društvenim i aktuelnim političkim prilikama. U Zakonu iz 2002. godine predviđeno je da simboli nacionalne manjine ne mogu biti identični sa simbolima matične države, te da ih usvaja centralna manjinska samouprava i potvrđuje Savet za nacionalne manjine Republike Srbije, a u Modelu zakona ovaj pristup je izmenjen. U vezi s tim trebalo bi obrazložiti stav koji se odnosi na zahtev da se nacionalni simboli nacionalne manjine razlikuju od simbola matične države. Čini se da je teško braniti takav stav a da se ne upadne u zamku etnocentričnosti i ksenofobije. Nastojanje da se ovakav stav opravda strahom da bi isticanje simbola druge države narušavalo

suverenitet Srbije je neubedljivo, jer u savremenim evropskim integracijama poimanje suvereniteta je izmenjeno. Čini se da insistiranje na ovakvom pristupu govori o sopstvenoj nemoći da se lojalnost građana i njihovih zajednica obezbedi perspektivnim razvojem. S druge strane, trebalo bi očekivati da će nacionalni saveti nacionalnih manjina prilikom određivanja koje simbole će usvojiti kao obeležja samouprave voditi računa kako o zakonima koji regulišu tu materiju, tako i o realnim društvenim okolnostima i odnosima.

U vezi sa simbolima nacionalnih manjina sporno je i njihovo potvrđivanje od strane Saveta za nacionalne manjine Republike Srbije, kao dela upravnog aparata. Ukoliko je postupak izbora nacionalnih simbola ostvaren u skladu sa postojećim zakonima i propisima koji regulišu ovu oblast nejasno je zašto bi ih bilo ko potvrđivao. Čini se da je opet reč o potrebi kontrole i arbitrarnosti upravnog aparata nad odlukama manjinskih samouprava koja proizlazi iz nekritičkog preuzimanja sistema manjinske zaštite koji se u Srbiji razvijao sedamdesetih i osamdesetih godina XX veka.

U trećem delu Modela zakona utvrđene su vrste manjinskih samouprava, način organizovanja njihovog rada, nadležnosti i međusobni odnosi. Kao što je pomenuto, u odnosu na Zakon iz 2002. godine kojim je dozvoljeno organizovanje isključivo nacionalnih manjinskih samouprava, Modelom zakona je predviđeno da se samouprave nacionalnih manjina formiraju i u opštinama.

Nacionalni saveti nacionalnih manjina kao centralne manjinske samouprave i opštinski saveti nacionalnih manjina, kao samouprave nacionalnih manjina u lokalnim zajednicama biraju se neposredno na osnovu posebnog biračkog spiska, o čemu će kasnije biti više reči. Prema predlogu Modela zakona, obe vrste manjinskih samouprava su pravna lica koja se upisuju u poseban registar koji vodi nadležni organ. Osnovne delatnosti manjinskih samouprava su da predstavljaju interese nacionalne manjine u oblasti kulturne autonomije i u vezi s tim daju mišljenja o predlozima zakona, propisa i drugih pravnih akata kojima se reguliše implementacija prava iz ove oblasti. Pored toga, država, pokraji-

na i lokalne samouprave mogu na manjinske samouprave preneti nadležnosti koje se odnose na kulturnu autonomiju nacionalne manjine.

U vezi s izborima opštinskih manjinskih samouprava pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju aktivno i pasivno biračko pravo pod uslovom da su upisani u poseban birački spisak pripadnika nacionalnih manjina i da podnesu overen dokaz o podršci troje sunarodnika upisanih u poseban birački spisak. U vezi sa biračkim pravima za izbor u centralne manjinske samouprave treba naglasiti da ih ostvaruju pripadnici nacionalnih manjina koji su na neposrednim izborima izabrani u opštinske manjinske samouprave.

Dakle, izbori manjinskih samouprava su dvostepeni, odnosno dok se opštinske manjinske samouprave biraju neposredno, centralne manjinske samouprave se biraju posredno na izbornim skupštinama nacionalnih saveta nacionalnih manjina, koje čine svi članovi opštinskih saveta nacionalnih manjina. Pored ovakvog rešenja postoji i alternativno koje podrazumeva da se i članovi nacionalnog saveta nacionalnih manjina biraju neposredno na osnovu liste kandidata za koju se glasa istovremeno s održavanjem izbora opštinskih saveta nacionalnih manjina. Svakako da bi neposredni izbori manjinskih samouprava bili rešenje koje više odgovara predstavi o idealnom modelu demokratije, ali imajući u vidu prilike u Srbiji, a i demokratski potencijal, ljudske, organizacione i druge resurse manjinskih zajednica, čini se da je kombinovanje neposrednih izbora za opštinske manjinske samouprave sa posrednim izborima za njihove nacionalne samouprave podesniji model.

Izbori manjinskih samouprava se ostvaruju po većinskom principu, a mandati raspodeljuju kandidatima koji su osvojili najveći broj glasova birača.

Modelom zakona je predviđeno da u jedinicama lokalne samouprave u kojima nije izabran opštinski savet nacionalne manjine, a u kojima je nastanjeno najmanje 300 pripadnika jedne manjinske zajednice, nacionalni savet nacionalne manjine po svom

konstituisanju ovlašćuje osobu, koja pripada toj nacionalnoj manjini i ima prebivalište u toj opštini, da zastupa interese nacionalne manjine.

O principima i načinu izbora opštinskih i nacionalnih saveta nacionalnih manjina detaljnije će biti reči u autorskom prilogu prof. dr Marijane Pajvančić, a na ovom mestu nastojaću da obrazložim zašto je važno da sistem manjinskih samouprava bude decentralizovan i oslobođen autoritarnih veza između centra i periferije. Naime, u uporednom pravu i u praksi postoje iskustva u vezi s ustanovljavanjem i radom lokalnih manjinskih samouprava. U susednim državama, Mađarskoj od 1994. godine i u Hrvatskoj od 2002. godine, neposredno se biraju lokalne manjinske samouprave koje po ustanovljavanju biraju centralne manjinske samouprave – zemaljske samouprave u Mađarskoj i koordinacije vijeća nacionalnih manjina u Hrvatskoj. Iskustva ovih država s radom manjinskih samouprava čije delatnosti su usmerene ka zaštiti identiteta kroz kulturnu autonomiju su inspirativna u smislu tehničkog sprovođenja zaštite prava nacionalnih manjina koja su predviđena evropskim standardima, ali ne i u delu koji reguliše odnos manjinskih samouprava prema državi i javnoj upravi, posebno tokom izbornog procesa.

Pored toga, iskustva s izborom i radom manjinskih samouprava u Srbiji prema postojećem Zakonu uslovala su mnoge nelogičnosti i nedostatke: paternalistički odnos države prema manjinskim zajednicama; poistovećivanje manjinskih samouprava sa centrima političke moći nacionalnih manjina; korupciju; marginalizaciju kulturne elite nacionalnih manjina i koncentraciju aktivnosti, sredstava i resursa u nekoliko centara koje nastanjuju pripadnici nacionalnih manjina.

Predlog izbora, formiranja i funkcionisanja manjinskih samouprava sadržan u Modelu zakona suprotan je postojećem stanju i predstavlja, barem na nivou ideje, nov kvalitet u vezi s razvojem kulturne autonomije nacionalnih manjina. Osnova takvom zaključku je način izbora opštinskih samouprava nacionalnih manjina, koje pripadnici nacionalnih manjina neposredno biraju u

lokalnim samoupravama u kojima je nastanjeno bar 300 sunarodnika, kao i način organizovanja i sprovođenja izbora koji su od faze formiranja biračkih spiskova i organa za sprovođenje izbora do objavljivanja rezultata izbora pod upravom lica koja su predložena od postojećih tela manjinskih samouprava, a samo u slučaju kada se manjinske samouprave prvi put formiraju od nadležnih državnih organa.

Na ovaj način obezbeđuje se puna autonomija manjinskih samouprava, a uticaj političkih partija nacionalnih manjina i državnih organa na izbor i rad organa manjinskih samouprava je sveden na meru koja podrazumeva njihovo preimenovanje u legitimne subjekte kulturne autonomije. U praksi to znači da su građani pripadnici nacionalnih manjina osnovni subjekti kulturne autonomije i da neposredno ostvaruju svoje aktivno i pasivno biračko pravo. Jedini uslov da ostvaruju ova prava je da se dobrovoljno upišu u poseban birački spisak koji formira, kontroliše i ažurira Centralna izborna komisija za izbor opštinskih i nacionalnih saveta nacionalnih manjina.

Članovi Centralne izborne komisije, kao i opštinskih izbornih komisija, takođe su pripadnici nacionalnih manjina koji su upisani u poseban birački spisak i koje su predložile postojeće manjinske samouprave. Podatke o licima upisanim u poseban birački spisak nacionalne manjine Centralna izborna komisija ažurira po opštinama i dostavlja opštinskim izbornim komisijama koje su zadužene za sprovođenje izbora i objavljivanje rezultata izbora za opštinske savete nacionalnih manjina. Na taj način celokupan postupak izbora opštinskih saveta nacionalnih manjina je pod kontrolom manjinskih samouprava.

I sledeća faza izbora – izbor nacionalnih saveta nacionalnih manjina – je pod neposrednom organizacijom Centralne izborne komisije i organizuje se tako što svaka nacionalna manjina u skladu sa svojim populacionim potencijalom i geografskom disperzijom bira centralnu manjinsku samoupravu na izornoj skupštini koju čine neposredno izabrani članovi opštinskih saveta nacionalne manjine.

Na ovakav način formirane samouprave nacionalnih manjina nisu nepropustljive za razne oblike nedemokratskog delovanja i manipulacije, ali su svakako u uslovima neizgrađene građanske političke kulture više otvorene za razvoj integrativnih društvenih vrednosti. Dosadašnji model formiranja manjinskih samouprava je apostrofirao dominantan uticaj političkih partija nacionalnih manjina i grubo je poistovetio suštinu kulturne autonomije nacionalnih manjina sa participacijom političkih partija manjina u javnom životu. U Modelu zakona se ne bavimo ovim delom uređenja položaja nacionalnih manjina jer ga smatramo integralnim delom celovite politike multikulturalnosti, ali i jasno razdvojenim od politike priznanja kolektivnih etnokulturnih identiteta koja se razvija u sferi kulturne autonomije manjinskih samouprava.

Delotvoran uticaj manjinskih samouprava je i način na koji ostvaruju saradnju sa telima javne uprave. U petom delu Modela zakona jasno je odgovoreno na to pitanje kroz definisanje obaveze organa uprave da pribave saglasnost teritorijalnih manjinskih samouprava prilikom donošenja i sprovođenja odluka iz domena njihove nadležnosti. Pored toga, ukoliko se manjinska samouprava ne saglasi sa predlogom odluke organa javne uprave postupak odlučivanja se obnavlja, a organi manjinskih samouprava imaju i pravo pokretanja inicijativa i davanja mišljenja u vezi s ostvarivanjem prava nacionalnih manjina.

Posredno, u vezi s odnosom manjinskih samouprava s organima uprave je i način na koji su formirana i organizovana tela zadužena za sprovođenje politike prema nacionalnim manjinama. Model zakona insistira na dve organizacione i stručno snažne institucije koje bi trebalo uz poštovanje principa podele odgovornosti sa manjinskim samoupravama i oslanjajući se na decentralizovan administrativni aparat da osmišljavaju politiku i sprovedu prava nacionalnih manjina i prate probleme u vezi s njihovim ostvarivanjem. Osnovu sistema uprave koji zagovara Model zakona predstavlja Savet za nacionalne manjine Republike Srbije u čijem radu bi trebalo da učestvuju članovi Vlade zaduženi za poslove prosvete, lokalne samouprave, kulture, kao i predsednik Vlade u

svojstvu predsedavajućeg, potom predstavnici istih resora Izvršnog veća pokrajine, predstavnici nacionalnih saveta nacionalnih manjina i najzad pet nezavisnih stručnjaka.

Osnovne nadležnosti ovog tela su da vodi registar manjinskih samouprava, imenuje poverenika za nacionalne manjine, raspisuje i obezbeđuje uslove za izbore manjinskih samouprava, razmatra zakone i druge propise u vezi s ostvarivanjem prava nacionalnih manjina, obezbeđuje uslove za rad nacionalnih saveta nacionalnih manjina i osmišljava i predlaže mere afirmativne akcije.

S obzirom na izuzetnu odgovornost ovog tela u vezi s ostvarivanjem prava na kulturnu autonomiju nacionalnih manjina i moguće vidove formalnih i neformalnih uticaja i manipulacija u vezi s tim, predviđen je dvostepeni način donošenja odluka. Naime, o odlukama posebno glasaju predstavnici javne uprave, posebno predstavnici nacionalnih saveta nacionalnih manjina, a u slučaju da se izglasaju suprotstavljena mišljenja konačnu odluku s obrazloženjem donose stručnjaci – članovi Saveta.

Sledeća institucija koja bi trebalo da predstavlja snažnu polugu za ostvarivanje prava nacionalnih manjina je poverenik za nacionalne manjine koga Savet imenuje na predlog nacionalnih saveta nacionalnih manjina. Dužnosti i odgovornost lica koje obavlja funkciju poverenika za nacionalne manjine su od suštinskog značaja za operacionalizaciju politike države prema nacionalnim manjinama. Modelom zakona predviđeno je da poverenik: prati ostvarivanje prava nacionalnih manjina, formira prvi birački spisak opštinskih saveta nacionalnih manjina koje nisu formirale centralnu manjinsku samoupravu, pokreće inicijativu pred nadležnim organom za ocenu ustavnosti zakona i propisa koji su u suprotnosti s ovim zakonom, predlaže članove Saveta iz redova stručnjaka, prati ostvarivanje prava nacionalnih manjina i podnosi izveštaje međunarodnim organizacijama u vezi s tim i rukovodi stručnom službom Saveta.

Površni uvid u postojeću organizaciju institucija zaduženih u Vladi Srbije za ostvarivanje prava nacionalnih manjina ukazuje na to da organizacija rada uprave predviđena Modelom zakona,

manje-više, već postoji i da nema bitnog doprinosa unapređenju upravnog sistema u toj oblasti. Međutim, pažljiva analiza upućuje na nekoliko bitnih mesta kojima je ovaj sistem, u Modelu zakona, suštinski i operativno unapređen, efektivniji je i upućen na saradnju sa javnošću.

Postojeći sistem rada javne uprave počiva na nemuštom dogovoru politički uticajnih ličnosti unutar manjinskih zajednica sa predstavnicima Vlade u vezi s ostvarivanjem kulturne autonomije. Realan uticaj nacionalnih saveta nacionalnih manjina sveden je na minimum, a mišljenja tela koja su u javnoj upravi zadužena za sprovođenje prava nacionalnih manjina često su suprotna ne samo mišljenjima nacionalnih saveta ili stručnjaka, već principima logičnog razmišljanja i, što je najvažnije, postojećem ustavno-pravnom sistemu. Čini se da je uloga ovih tela da opravdaju inertnost i nezainteresovanost Vlade za suštinsko uređenje međuetničkih odnosa, razvoj multietničkog društva i u vezi s tim osmišljavanje odgovarajuće politike. Nastojeći da se takvo stanje prevaziđe i stavi pod kontrolu javnosti Model zakona insistira da u radu Saveta za nacionalne manjine učestvuju resorni članovi Vlade, ali i Izvršnog veća pokrajine u čijim zaduženjima su jasno profilisane delatnosti koje se odnose na kulturnu autonomiju nacionalnih manjina.

U postojećem Savetu teško je objasniti učešće članova Vlade zaduženih za unutrašnje poslove ili verska pitanja, a odsustvo predstavnika pokrajinskih vlasti. Ovakvom organizacijom Vlada je jasno koncipirala nekoliko ključnih tačaka postojeće politike prema manjinama: prvo, odsustvo predstavnika Izvršnog veća AP Vojvodine iz rada ovog tela šalje jasnu poruku da je status nacionalnih manjina u Vojvodini, uprkos jedinstvenom ustavno-pravnom sistemu, bitno drugačiji, odnosno da je organizovan kroz rad pokrajinskih i lokalnih organa vlasti; druga poruka se odnosi na stav Vlade, a rečeno je da ni prethodne vlade nisu imale bolje osmišljenu politiku prema nacionalnim manjinama, prema decentralizaciji i disperziji moći koje su smeštene u centre državne uprave; treća poruka upućuje na stav po kojem je multikulturalnost balast

koju treba strogo kontrolisati kako ne bi predstavljala izvor tenzija i lokalnih nesuglasica. Najzad, sve ove poruke, a moglo bi se insistirati na još nekim, ukazuju na to da je pristup multikulturalnosti u državnoj upravi zasnovan na ksenofobičnoj viziji društva po kojoj bi državu, po svoj prilici, trebalo braniti od zahteva manjina.

Model zakona, s druge strane, integralno pristupa organizaciji i operacionalizaciji rada dela administracije i pored toga što u organizaciju života multikulturalne zajednice uvodi kompetentna resorna tela, insistira na podeli odgovornosti između predstavnika administracije, centralnih manjinskih samouprava kao predstavnika građana i nezavisnih stručnjaka koji bi trebalo da daju neophodna nepristrasna mišljenja.

Ovlašćenja koja su Savetu data Modelom zakona trebalo bi da uslove uspostavljanje više reda u administrativnom aparatu i unesu funkcionalnu operativnost uprave u vezi s radom manjinskih samouprava. U tom smislu važna je uloga poverenika za nacionalne manjine čiji rad bi trebalo da prati osposobljena stručna služba sposobna i profesionalno spremna da predlaže i osmišljava mere za unapređenje položaja manjina i odgovarajuće reaguje kada se njihova prava ne ostvaruju ili su ugrožena.

Kulturna autonomija nacionalnih manjina i delatnosti njihovih lokalnih i centralnih samouprava, kao i način njihovog izbora finansiraju se iz javnih i privatnih izvora. Pod privatnim izvorima podrazumevaju se sredstva koja se ostvaruju preko donacija, članarina, ostvarivanjem prihoda na osnovu delatnosti manjinskih samouprava i na drugi način. Javne izvore predstavljaju sredstva koja izdvaja opština, pokrajina i Republika i koja su usmerena na finansiranje delatnosti iz oblasti kulturne autonomije nacionalnih manjina. U vezi s tim trebalo bi pomenuti da se ova sredstva i sada izdvajaju za istu svrhu i da u tom pogledu ne predstavljaju dodatno opterećenje pomenutih budžeta. Sredstva iz javnih izvora koja se odnose na finansiranje novih oblasti rada manjinskih samouprava odnose se na izbor manjinskih samouprava i obezbeđivanje uslova za njihov rad.

Izbori za manjinske samouprave organizovali bi se svake četvrte godine nezavisno od izbora za odbornike u opštinskim skupštinama i poslanike u Narodnoj skupštini i tada bi trebalo u budžetu obezbediti 0,0005% sredstava namenjenih organizaciji i sprovođenju izbora. Raspodela sredstava i praćenje njihovog trošenja ostvaruju se u skladu sa zakonima i propisima koji se primenjuju prilikom drugih izbora u Srbiji, a sprovodi ih Centralna izborna komisija za izbor opštinskih i nacionalnih saveta nacionalnih manjina. U odnosu na postojeća budžetska izdvajanja novinu predstavlja i obaveza opština i republičkog budžeta da predvide sredstva za obezbeđivanje rada opštinskih, odnosno centralnih manjinskih samouprava. Ova sredstva ne bi trebalo da predstavljaju značajno opterećenje jer postojeće centralne samouprave nacionalnih manjina imaju osnovne tehničke uslove za svoj rad, a i već se iz budžeta izdvajaju određena sredstva za plate zaposlenih, tekuće troškove i osnovne delatnosti. Uslove za rad lokalnih manjinskih samouprava trebalo bi da obezbede lokalne samouprave kojima to ne bi trebalo da predstavlja preveliko opterećenje, posebno ukoliko se bude vodilo računa o tome da bi ove trebalo da poseduju imovinu, ubiraju takse i da sredstvima ostvarenim na taj način nesmetano raspolazu.

Kao podsticajni i dopunski vid finansiranja delatnosti koje se odnose na zaštitu kulturne autonomije manjina predlaže se osnivanje fondacije za podsticanje razvoja kulturne autonomije nacionalnih manjina koju bi trebalo da osnuje Narodna skupština kao izraz društvenog konsenzusa oko utemeljenja politike multikulturalnosti. Fondacija se finansira sa 65% iz javnih izvora, njome upravlja upravni odbor čiji članovi su predsednik Narodne skupštine, član Vlade zadužen za javne finansije, po dva predstavnika nacionalnih saveta nacionalnih manjina i donatora i jedan stručnjak za oblast kulturne autonomije nacionalnih manjina. Raspodela sredstava bi se vršila na osnovu javnih konkursa svim organizacijama i pojedincima koji se bave unapređenjem, istraživanjima i delatnostima kulturne autonomije nacionalnih manjina.

Na ovaj način jasno su određeni izvori finansiranja kulturne autonomije kao dela institucionalno priznate društvene i državne politike. Jasne su i obaveze manjinskih samouprava u vezi s upravljanjem i utroškom sredstava, odnosno u sistem finansiranja manjinskih samouprava uvodi se obaveza institucija manjinskih samouprava da odgovorno posluju poverenim sredstvima.

Najzad, u Modelu zakona predložene su kaznene mere za slučajeve kada su odredbe Zakona prekršene od strane javnih institucija i manjinskih samouprava. Inicijativa da se kaznene odredbe unesu u tekst Modela zakona potekla je od predstavnika nacionalnih saveta nacionalnih manjina i predstavnika drugih manjinskih organizacija, koji su u javnoj raspravi insistirali da se predvide određene sankcije. U tom smislu sankcije su predviđene za slučajeve koji nisu sankcionisani Krivičnim zakonom Srbije.

Priznanje identiteta etnokulturnih manjina i demokratija u Srbiji

Rečeno je da je tekst Modela zakona pripreman tri godine, odnosno da mu je prethodilo nekoliko faza – komparativno istraživanje pravnih sistema Mađarske, Rumunije, Hrvatske, Slovenije i drugih zemalja u vezi sa zaštitom nacionalnih manjina; analiza našeg političkog i pravnog sistema; pisanje teksta; javna rasprava i konačno uobličavanje Modela zakona. Za to vreme u Srbiji su se dogodile značajne političke promene koje su bitno odredile njenu političku budućnost – ubijen je premijer Zoran Đinđić, otvoreni su pregovori o statusu pokrajine Kosovo, suspendovani pregovori o pridruživanju Evropskoj uniji, iz Državne zajednice je istupila Crna Gora. Istovremeno, novi ustav do oktobra 2006. godine nije donet, a izostala je i efikasna teritorijalna i administrativna decentralizacija, velika međusobna etnička distanca nije smanjena, a implementacija pojedinih prava nacionalnih manjina predviđenih međunarodnim standardima i nemuštima i previše deklarativnim Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina usloвила je dublju segregaciju manjinskih zajednica.

Dakle, stanje u vezi sa politikom multikulturalnosti u zemlji nije zadovoljavajuće jer među različitim etničkim zajednicama ne postoje integrativne društvene veze, a postojeći mehanizmi zaštite identiteta etnokulturnih manjina su prepušteni voluntarizmu i donošenju *ad hoc* odluka. Očekuje se da bi stanje faktičke neutralnosti države u vezi s etničkim identitetom manjina moglo biti unapređeno nakon donošenja novog Ustava Srbije. Međutim, uprkos širokom definisanju ljudskih i manjinskih prava u novom Ustavu, ne bi trebalo očekivati pomak u vezi s unapređenjem integrativnih društvenih veza i pravima nacionalnih manjina.

Za ovakvu konstataciju postoji nekoliko argumenata, a prvi među njima se odnosi na to da bi neizostavni deo ustavnog aranžmana trebalo da bude postizanje bazičnog društvenog konsenzusa o prihvatljivim društvenim vrednostima i principima, koji bi svakako trebalo da vode računa i o etnokulturnoj prirodi zemlje. U vezi s tim, pomenimo da je za stabilnost multietničke zajednice važno da se utvrde zajedničke društvene vrednosti prihvatljive za sve građane i da se na osnovu njih institucionalizuje politika multikulturalnosti. Međutim, čini se da je opredeljenje za ovakav pristup propušteno već u osnovnim načelima Ustava u kojima je Srbija definisana kao „država srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive, zasnovana na vladavini prava i socijalnoj pravdi, načelima građanske demokratije, ljudskim i manjinskim pravima i slobodama i pripadnosti evropskim principima i vrednostima“.

Po opredeljenju da istakne državotvornost i suprematiju najbrojnije etničke grupe Srbija nije nov primer u regionu i u Evropi, ali je s obzirom na to da je sa demokratskom tranzicijom počela znatno nakon ovih zemalja mogla da sažme njihova iskustva i da uvidi da ovakva rešenja po pravilu ne doprinose društvenoj koheziji.

Dalja razrada ustavnog teksta gravitira ka segregativnom multikulturalizmu jer se insistira na službenoj upotrebi srpskog jezika i ćirilice uz nejasnu konstataciju da se službena upotreba jezika nacionalnih manjina uređuje zakonom (član 10), kao državne insignije uvode nacionalni simboli koji nesumnjivo uka-

zuju isključivo na srpsku tradiciju (član 7), a u vezi sa statusom nacionalnih manjina usvojena je uobičajena pravna retorika kojom se formalno, ali ne i suštinski, institucionalizuje pravo pripadnika nacionalnih manjina na kulturnu autonomiju i konstituisanje manjinskih samouprava i podstiče ravnopravnost i jednakost građana, kao i poštovanje različitosti.³⁷

Pomenuta prava sadržana u novom Ustavu i do sada su bila deo ustavnog sistema zemlje kao deo Povelje o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama koja se primenjivala uz Ustavnu povelju prvo Državne zajednice Srbija i Crna Gora, a potom kao akt koji se po odluci Narodne skupštine primenjivao u Srbiji. Dakle, predlog novog ustava u suštini ne donosi nove i bitne pomake u vezi sa politikom multikulturalnosti, a ostaje da se vidi da li će nakon njegovog eventualnog usvajanja na referendumu biti izmenjena dosadašnja neuspešna praksa koja je umnogome predstavljala prepreku razvoju demokratije u Srbiji.

Dosadašnje stanje u vezi sa zaštitom identiteta nacionalnih manjina i izbegavanje države da osmisli održivu politiku multikulturalnosti kao dela društvenog razvoja ne daju previše nade u smislu izgradnje efikasnih institucija i usvajanja odgovarajućeg zakona koji će regulisati ovu materiju. Čini se, ukoliko se zadrži dosadašnji pogled na multikulturalnost kao društveno stanje zbog kojeg niko nije previše srećan, da će se javna uprava zadovoljiti rešenjima sadržanim u Ustavu, a da će nakon toga inicirati donošenje zakona ili podzakonskog akta o izboru nacionalnih saveta nacionalnih manjina i eventualno zakona o nadležnostima manjinskih samouprava. Pored toga, predmet rasprave će biti i nadležnosti pokrajine i lokalnih samouprava u vezi s ostvarivanjem prava nacionalnih manjina s obzirom da ta pitanja, naročito u pogledu finansiranja, nisu rešena. Najzad, pitanje učešća pripadnika nacionalnih manjina u predstavničkim telima i izvršnoj vlasti na osnovu mera afirmativne akcije ostaje i dalje otvoreno, kao i pitanja u vezi sa integracijom Roma koja

³⁷ Članovi: 14, 21, 47, 48, 49, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 100.

se sprovodi stihijski uz ogromnu korupciju i bez nagoveštaja pozitivnih rezultata.

Praksa država u regionu centralne i jugoistočne Evrope, iako opterećena brojnim problemima u vezi s ostvarivanjem prava nacionalnih manjina, daleko je iznad stanja u Srbiji. Najveća razlika je u tome što su države u regionu razvile socijalnu i institucionalnu infrastrukturu za sprovođenje usvojenih ustavno-pravnih rešenja i što nastoje da razvijaju politiku multikulturalnosti koja neće biti prepreka za uključivanje njihovih društava u evropski multikulturni prostor. Postoje objektivne političke i društvene okolnosti koje sprečavaju da se sličan socijalni prostor razvija u Srbiji, ili bar usporavaju dinamiku ovog procesa, međutim, ne postoje razlozi koji sprečavaju razvijanje odgovarajuće strategije u vezi sa politikom prema nacionalnim manjinama, a naročito u vezi sa jasnom institucionalizacijom i ostvarivanjem njihovih prava.

Izbori opštinskih saveta nacionalnih manjina i nacionalnih saveta nacionalnih manjina

Modelom zakona uređen je postupak i način izbora opštinskih saveta nacionalnih manjina i nacionalnih saveta nacionalnih manjina.

Osnovni principi na kojima počiva izbor članova opštinskih saveta nacionalnih manjina i nacionalnih saveta nacionalnih manjina u osnovi se ne razlikuju od principa na kojima počivaju slobodni, fer i demokratski izbori.

Princip na kojem počiva izbor članova opštinskih saveta nacionalnih manjina je *neposrednost*. Pripadnici nacionalnih manjina neposredno biraju članove opštinskih saveta nacionalnih manjina. Zahtev za neposrednim izborom saveta nacionalnih manjina nacionalni saveti nacionalnih manjina su u više navrata isticali kao nužan polazni princip u izborima za tela manjinske samouprave, kritikujući sadašnje rešenje o posrednim izborima nacionalnih saveta nacionalnih manjina. Neposrednost izbora je svakako jedan od osnovnih demokratskih zahteva i kriterijum demokratskih, fer i slobodnih izbora. To su osnovni razlozi zbog kojih je princip neposrednosti izbora eksplicitno utvrđen kao načelo izbora opštinskih saveta nacionalnih manjina.

Članovi svih opštinskih saveta odgovarajuće nacionalne manjine čine izbornu skupštinu za izbor članova nacionalnog saveta te nacionalne manjine. Sužavanje kruga lica koja sudeluju u izboru nacionalnih saveta nacionalnih manjina, bilo kao kandidati za članove ovih saveta bilo kao birači koji glasaju o njihovom izboru,

samo na izabrane članove opštinskih saveta nacionalnih manjina kritikovano je u javnoj raspravi povodom ovog Modela zakona. Predlagan je neposredan izbor i članova nacionalnih saveta nacionalnih manjina. Ova kritika gubila je iz vida da bi se u tom slučaju teško osigurala ravnomerna zastupljenost nacionalnih manjina u nacionalnom savetu nacionalne manjine sa područja različitih opština. U želji da se u nacionalnom savetu nacionalne manjine obezbedi ravnomerna zastupljenost pripadnika nacionalne manjine koji žive na području različitih opština, radni tim koji je radio na pripremi Modela zakona ostao je pri prvobitno ponuđenom rešenju.

Princip na kojem počiva izbor članova opštinskih saveta nacionalnih manjina i nacionalnih saveta nacionalnih manjina je *većinsko pravilo*. Kriterijum prema kojem se bira član opštinskog saveta nacionalne manjine ili član nacionalnog saveta nacionalne manjine je najveći broj osvojenih glasova.

Modelom zakona uređena su samo ona pitanja koja su specifična za izbor opštinskih saveta nacionalnih manjina i nacionalnih saveta nacionalnih manjina. U svim ostalim pitanjima koja se odnose na izbor opštinskih saveta nacionalnih manjina i nacionalnih saveta nacionalnih manjina predviđena je subsidijarna primena izbornog zakonodavstva koje uređuje opšte parlamentarne i lokalne izbore.

Specifičnosti materijalnog i procesnog izbornog prava u vezi s izborom opštinskih saveta nacionalnih manjina i nacionalnih saveta nacionalnih manjina ogledaju se u nekoliko pitanja.

Prvo se odnosi na *definisanje sadržaja materijalnog izbornog prava* koje, pored standardnih izbornih prava obuhvata i jedno posebno pravo pripadnika nacionalnih manjina. To je pravo na upis u poseban birački spisak.

Drugo se odnosi na *uslove za sticanje aktivnog i pasivnog biračkog prava* za izbor članova opštinskih saveta nacionalnih manjina i nacionalnih saveta nacionalnih manjina. Pored ispunjavanja opštih uslova za sticanje biračkog prava za izbor opštinskih saveta nacionalnih manjina zahteva se da birač bude upisan u po-

seban birački spisak, kao poseban uslov. Za sticanje pasivnog biračkog prava za izbor članova nacionalnih saveta nacionalnih manjina zahteva se, pored toga, ispunjenje još jednog uslova na strani kandidata. Uslov koji kandidat treba da ispuni je da bude izabran u opštinski savet nacionalne manjine.

Treća specifičnost odnosi se na *raspisivanje izbora*. Odluku o raspisivanju izbora za članove opštinskih saveta nacionalnih manjina i nacionalnih saveta nacionalnih manjina donosi predsednik Saveta za nacionalne manjine Republike Srbije. Vanredni izbori raspisuju se u slučaju kada prestane mandat najviše 1/3 članova opštinskog saveta nacionalne manjine ili nacionalnog saveta nacionalne manjine. Naposletku, predviđeno je da se odluka o raspisivanju izbora objavljuje u službenom glasilu.

Četvrta specifičnost je u vezi sa *kandidovanjem članova opštinskih saveta nacionalnih manjina i članova nacionalnih saveta nacionalnih manjina*. Pravo kandidovanja za opštinski savet nacionalne manjine pripada udruženjima pripadnika nacionalnih manjina, grupi građana i svakom pojedincu pripadniku nacionalne manjine (nezavisni kandidat). Uslov koji je potrebno ispuniti za validnost kandidature je podrška najmanje troje birača koji su upisani u poseban birački spisak nacionalne manjine. Pravo kandidovanja za nacionalni savet nacionalne manjine pripada članovima opštinskih saveta nacionalnih manjina.

Peta specifičnost je *poseban birački spisak*. U poseban birački spisak pripadnici nacionalne manjine koji ispunjavaju opšte uslove za sticanje biračkog prava upisuju se po principu dobrovoljnosti. Pripadnik nacionalne manjine – birač – upisuje se u poseban birački spisak samo na lični zahtev, koji birač podnosi u pismenoj formi i svojeručno ga potpisuje. Svaka izmena u posebnom biračkom spisku može se izvršiti samo na lični zahtev birača, dok zahtev za brisanje iz posebnog biračkog spiska zbog smrti birača može podneti njegova rodbina. Poseban birački spisak vodi se kao jedinstven birački spisak. Centralna izborna komisija za izbor opštinskih i nacionalnih saveta nacionalnih manjina organizuje vođenje posebnog biračkog spiska i ostvaruje nadzor nad vođenjem

posebnog biračkog spiska, dok je posao tehničkog vođenja posebnog biračkog spiska poveren opštinskim izbornim komisijama. Zakonom je propisana i posebna zaštita podataka koji se vode u posebnom biračkom spisku. Ovi podaci mogu se koristiti samo za svrhu za koju su prikupljeni. Specifičnost vođenja posebnog biračkog spiska je i u tome što se ovaj spisak vodi paralelno na jeziku nacionalne manjine i na srpskom jeziku.

Šesto, specifičnost izbora saveta nacionalnih manjina ogleda se i u ustanovljavanju *posebnih organa za sprovođenje izbora*. Kao organe za sprovođenje izbora zakon ustanovljava Centralnu izbornu komisiju, opštinske izborne komisije u opštinama i biračke odbore kao organe za sprovođenje izbora na biračkom mestu. Organi za sprovođenje izbora imaju članove u stalnom sastavu i članove u proširenom sastavu. Članovi organa za sprovođenje izbora, pored opštih uslova, moraju ispuniti i jedan poseban koji se odnosi na upis u poseban birački spisak. Članove Centralne izborne komisije i opštinskih izbornih komisija, koji ulaze u stalni sastav ovih organa za sprovođenje izbora, biraju nacionalni saveti nacionalnih manjina. Svaka nacionalna manjina ima pravo da odredi najmanje jednog predstavnika u sastav Centralne izborne komisije. Svaki član organa za sprovođenje izbora iz stalnog sastava ima zamenika. Članovi organa za sprovođenje izbora koji ulaze u prošireni sastav ovih organa su predstavnici predlagača kandidata. Svaki predlagač, nakon prihvatanja i proglašenja kandidature, stiče pravo da odredi predstavnika u sastav organa za sprovođenje izbora.

Sedmo je specifičnost koja se odnosi na *biračka mesta* na kojima se odvija glasanje za izbor članova opštinskih saveta nacionalnih manjina. Biračka mesta na kojima se odvija glasanje u opštini utvrđuje opštinska izborna komisija za izbor saveta nacionalnih manjina. Prilikom određivanja biračkih mesta opštinska izborna komisija se rukovodi brojem pripadnika nacionalnih manjina koji žive na području za koje se obrazuje biračko mesto, a koji su upisani u poseban birački spisak. Najmanji broj birača za koji se obrazuje biračko mesto je 50, dok je kao naj-

veći broj zadržan broj birača koji se uzima u obzir za opšte izbore (2.500).

Osma specifičnost se odnosi na *posebne kriterijume koji se koriste prilikom određivanja broja i strukture članova opštinskog saveta nacionalne manjine i nacionalnog saveta nacionalne manjine*. Kao osnovni kriterijum prilikom određivanja broja članova opštinskog saveta nacionalne manjine uzima se ukupan broj pripadnika nacionalne manjine u opštini prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva izražen kao apsolutni broj dat u rasponima (od najmanjeg do najvećeg). Kao kriterijum za određivanje broja članova nacionalnog saveta nacionalne manjine uzima se ukupan broj pripadnika nacionalne manjine izražen kao apsolutni broj dat u rasponima (od najmanjeg do najvećeg), a prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva. Pored toga, zakon određuje i minimalan i maksimalan broj članova opštinskih saveta nacionalnih manjina, kao i minimalni i maksimalni broj članova nacionalnih saveta nacionalnih manjina. Broj članova opštinskih saveta nacionalnih manjina i nacionalnih saveta nacionalnih manjina je u srazmeri sa brojem pripadnika nacionalnih manjina. I u ovom slučaju broj članova je određen kao apsolutni i kreće se u rasponima.

Deveta specifičnost je jezik na kojem se štampa *izborni materijal*. Izborni materijal, čiji sadržaj i oblik bliže određuje Centralna izborna komisija, štampa se i na jezicima nacionalnih manjina.

Deseta specifična odlika izbora odnosi se na *objavljivanje rezultata izbora* za članove opštinskih saveta nacionalnih manjina i članove nacionalnih saveta nacionalnih manjina. Rezultati izbora za članove opštinskih saveta nacionalnih manjina objavljuju se u službenom glasilu opštine, dok se rezultati izbora članova nacionalnih saveta nacionalnih manjina objavljuju u službenom glasilu Republike Srbije.

Jedanaesta specifičnost izbora za članove opštinskih saveta nacionalnih manjina i nacionalnih saveta nacionalnih manjina je vezana za *zaštitu izbornog prava*. Razlika se ogleda u tome što je krug subjekata koji se može koristiti pravom na zaštitu izbornog

prava širi i, pored subjekata kojima to pravo pripada po opštim pravilima izbornog zakonodavstva, ovaj zakon garantuje pravo opštinskog saveta nacionalne manjine i nacionalnog saveta nacionalne manjine da podnesu zahtev za zaštitu izbornih prava.

Dvanaesta odlika izbora za opštinske savete nacionalnih manjina i nacionalne savete nacionalnih manjina, koja ove izbore razlikuje od opštih i lokalnih izbora, ogleda se u eksplicitnom zakonskom garantovanju *prava na monitoring izbornog procesa*. Ovo pravo garantuje se stranim i domaćim posmatračima, pod uslovom da su uredno akreditovani kod nadležne izborne komisije.

O radu na Modelu zakona o pravima nacionalnih manjina u Srbiji

Rasprave o donošenju zakona o pravima nacionalnih manjina u Srbiji, odnosno tada Saveznoj Republici Jugoslaviji pokrenute su pre više od decenije. Akademik Dobrica Ćosić i prof. dr Momčilo Grubač, u vreme dok su obavljali funkcije predsednika SR Jugoslavije, odnosno ministra za prava nacionalnih manjina, nastojali su da ovo pitanje postave na dnevni red početkom prošle decenije. Pod pokroviteljstvom tadašnje jugoslovenske Vlade održan je okrugli sto posvećen problemima nacionalnih manjina, ustanovljeno je u Saveznoj vladi ministarstvo zaduženo za pitanja nacionalnih manjina i formiran je stručni tim za osmišljavanje predloga zakona koji je trebalo da reguliše zaštitu prava i identiteta etničkih i nacionalnih manjina. Nažalost, ove inicijative su ubrzo posustale i trud koji je tada uloženi nije konkretizovan donošenjem odgovarajućeg zakona. Istine radi, u javnosti je još neko vreme održan privid o nastojanju tadašnjeg establišmenta da reguliše pitanje multikulturalnosti, ali svi pokušaji, uključujući i ratifikaciju Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina, bili su u funkciji instrumentalizacije i etnifikacije politike u zemlji.

Među prvim aktivnostima, nakon 2000. godine, bile su one koje su se odnosile na uređenje tadašnjeg jugoslovenskog multikulturalnog prostora. Oslonci politike koja je u tom smislu razvijana bili su ratifikacija međunarodnih ugovora, donošenje Povelje o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama i Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina. Iako su

evidentni napori koji su učinjeni u smislu uređenja položaja nacionalnih manjina u zemlji, izostali su konkretni rezultati koji se odnose na društvenu sigurnost i integraciju manjinskog stanovništva. Pokazalo se da za suštinsko unapređenje položaja nacionalnih manjina nije dovoljno samo preuzeti standarde međunarodne zaštite prava nacionalnih manjina u domaće zakonodavstvo. Uporedo s tim trebalo je razvijati odgovarajuću strategiju multikulturalnosti i utvrđivati mehanizme njihove implementacije. Uprkos upozorenjima koja su upućivali stručnjaci i intelektualci liberalnog opredeljenja, usvojena su polovična rešenja i donošene su odluke koje nisu doprinosile stvarnoj demokratizaciji zemlje.

Nastojeći da prati i da reaguje u vezi s ovim i drugim problemima koji se odnose na međuetničke odnose i zaštitu prava nacionalnih manjina u Srbiji, Centar za istraživanje etniciteta je realizovao više istraživanja, organizovao nekoliko stručnih i naučnih skupova i objavljivao odgovarajuće izveštaje i monografije. Deo ovog programa čiji cilj je reforma sistema zaštite prava nacionalnih manjina je i rad na Modelu zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina u Srbiji.

Tekst Modela proistekao je iz višegodišnjeg iskustva i istraživačkog rada eksperata koji su učestvovali u njegovoj izradi. Prvu fazu ovog rada predstavljala je komparativna analiza zakonske regulative i prakse u državama u regionu i drugim državama koje zaštitu prava nacionalnih manjina sprovode priznavanjem kulturne autonomije i institucija manjinske samouprave. Sledeća faza odnosila se na analizu postojeće legislative kojom se garantuju prava nacionalnih manjina u Srbiji, a posebna pažnja posvećena je implementaciji postojećeg Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina. Proizvodi ovih analiza i rešenja sadržani su u Modelu zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina, koji predstavlja sveobuhvatan pristup mogućem rešavanju svih pitanja u vezi sa kulturnom autonomijom nacionalnih manjina.

Trebalo bi reći da je većina država u regionu blagovremeno počela sa tranzicijom u ovoj oblasti i da su, sa manjim ili većim uspehom, razvile sistem zaštite prava iz oblasti kulturne auto-

mije nacionalnih manjina, koji pored ostalog podrazumeva osmišljavanje i usvajanje instrumenta i mehanizama implementacije ustavno-pravno usvojenih načela i zakonskih rešenja. Neke od njih su taj sistem menjale nastojeći da nađu optimalan i održiv model koji istovremeno odgovara međunarodnim standardima ali i specifičnostima lokalnog multikulturalizma (Hrvatska, Mađarska, Rumunija, Moldavija).

Sistem zaštite prava nacionalnih manjina, pored zaštite identiteta i kulture manjinskih zajednica, obuhvata i njihovu efektivnu participaciju u političkom i društvenom životu. U vezi s tim treba pomenuti da su Rumunija i Hrvatska razvile participaciju pripadnika nacionalnih manjina u lokalnim i centralnim vlastima primenjujući mere afirmativne akcije. Iako je razvila efikasan sistem izbora i rada manjinskih samouprava, Mađarska nije uspeła, uprkos ustavnoj obavezi, da obezbedi njihovu efektivnu participaciju u parlamentu.

Mnogobrojni problemi ukazali su nam da ne postoji jedinstven model zaštite prava i uređenja položaja nacionalnih manjina već da su principi sadržani u Okvirnoj konvenciji minimum standarda koje države implementiraju. Takođe, analiza Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina iz 2002. godine ukazala je na to da je zakonodavac upravo izabrao minimalni model zaštite. Očekivanja da će se normativno stanje i praksa unaprediti drugim zakonima izneverena su tako da u Srbiji u ovom trenutku ne postoji ni strategija društvene integracije nacionalnih manjina a ni odgovarajući normativni okvir zaštite njihovih prava.

Stručnjaci Centra su, polazeći od ovih pretpostavki, razvili model društvene integracije manjina koji, pored ostalog, podrazumeva potpun normativni sistem zaštite prava. Osnovne ideje ovog modela integracije manjina i inicijalna verzija Modela zakona predstavljene su krajem decembra 2005. godine u Novom Pazaru. Na okruglom stolu posvećenom reformi zakonodavstva u oblasti prava manjina učestvovali su predstavnici Bošnjačkog nacionalnog vijeća, organizacije koje se bave zaštitom prava nacionalnih manjina i predstavnici političkih partija koje deluju u

Sandžaku. Više od dvadeset učesnika aktivno je učestvovalo u raspravi na kojoj su u načelu prihvaćene osnovne postavke novog načina zaštite prava manjina koji je predviđen Modelom. Učesnici su se složili da bi direktni izbori opštinskih manjinskih samouprava, preciziranje nadležnosti manjinskih samouprava i način njihovog finansiranja, kao i druga rešenja predviđena Modelom bitno unapredili postojeći sistem zaštite manjina i implementaciju prava koja su obuhvaćena kulturnom autonomijom.

Model zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina predstavljen je u Novom Sadu 10. marta 2006. godine predstavnicima nacionalnih saveta nacionalnih manjina koji deluju na teritoriji Vojvodine (mađarske, ukrajinske, rumunske, slovačke, bunjevačke, hrvatske, rusinske, makedonske manjine), drugim manjinskim organizacijama i udruženjima (Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Zajednica Rumuna u Srbiji, Nemačko udruženje Donau, Matica Slovačka, Društvo za rumunski jezik, VANU, Jevrejska opština Novi Sad), relevantnim manjinskim političkim partijama (Demokratska zajednica vojvođanskih Mađara, Demokratski savez vojvođanskih Mađara, Savez vojvođanskih Mađara, Romska socijaldemokratska partija Srbije, Bunjevačka stranka) i medijima (RTNS – redakcije na srpskom, slovačkom, rumunskom, rusinskom, mađarskom jeziku, *Hrvatska riječ*, *BIRN*, *Hlas l'udu*, *Ruske slovo*).

Rasprava je shvaćena kao doprinos što boljem regulisanju oblasti kulturne autonomije nacionalnih manjina, u kojoj je pripadnicima manjina omogućeno da se izjasne i svojim priložima i komentarima doprinesu unapređenju predloženog Modela.

Podržana je inicijativa Centra da o predloženom Modelu raspravlja sa predstavnicima manjina, što predstavlja razliku u odnosu na dosadašnju praksu države da zakone priprema samo u vladinim krugovima, a da pripadnici manjina na koje se ti zakoni direktno odnose o tome saznaju iz medija i onda kada je o tome već odlučeno. Predstavnici nacionalnih saveta, koji bi trebalo da su uključeni u izradu svakog predloga zakona koji se odnosi na položaj nacionalnih manjina, potvrdili su da je njihovo učešće u radu tela koje država obrazuje u tom smislu samo formalno.

Kritike predstavnika manjinskih organizacija upućene su i za nepostojanje državne strategije kojom bi se omogućilo ne samo unapređenje položaja manjina kroz ostvarivanje prava na kulturnu autonomiju, već i regulisalo pitanje učešća manjina u svim nivoima vlasti i odlučivanja. Neki od učesnika smatraju da bi, ako ne ovim a onda nekim posebnim zakonom, trebalo regulisati i pitanje političkog predstavljanja manjina u zakonodavnim i izvršnim organima vlasti – republičkoj i pokrajinskoj skupštini, skupštinama opština, drugim državnim organima, pa i u sudstvu. Stručnjaci Centra su izneli komentar na ovakav stav kojim je jasno pokazano da pitanje srazmerne zastupljenosti u organima vlasti nije potrebno regulisati zakonom koji se odnosi na kulturnu autonomiju već je potrebno doneti određenu strategiju ili politiku prema nacionalnim manjinama, o kojoj država mora odlučiti, a kao primer dobre prakse navedena je Hrvatska.

Pohvaljena je i kodifikacija svih prava koja se odnose na kulturnu autonomiju i samoupravu nacionalnih manjina i ideja da se zakon ustanovi na republičkom nivou.

Ideja autora Modela da se manjinske samouprave formiraju i na opštinskom nivou odobrena je od strane svih učesnika i u ovom konceptu videli su način da se decentralizuje ne samo uloga države već i krovnih manjinskih samouprava, što bi dalo više prostora za ravnomeran razvoj identiteta i kulture i onih manjina koje žive van tradicionalnih centara, a pogotovo kod onih manjina koje nisu naseljene samo u određenim opštinama već disperzirane, kakav je slučaj sa romskom zajednicom.

Koncept direktnih izbora opštinskih manjinskih samouprava je bezrezervno podržan jer su učesnici u tome videli način da se legitimitet dâ krovnim manjinskim organizacijama – nacionalnim savetima – jer bi njih u tom slučaju birali pojedinci koji su i u svojim lokalnim zajednicama dobili podršku, a ne predstavnici političkih partija, kao što je do sada uglavnom bio slučaj. Neposrednim izborima članova opštinskih saveta nacionalne manjine bilo bi rešeno i pitanje odgovornosti članova saveta, jer bi se tim mehanizmom utvrdila odgovornost izabranih prema onima

koji su im taj mandat poverili, to jest odgovornost prema građanima koji su ih izabrali. Kod regulisanja izbora nacionalnih saveća nacionalnih manjina mišljenja su bila podeljena – neki smatraju da je neophodno i krovne institucije birati neposredno, dok drugi misle da je legitimitet članova opštinskih saveta koji će birati nacionalni savet dovoljan i za legitimitet krovne institucije.

Iako su se jednoglasno složili da su neposredni izbori najbolje i neophodno rešenje, najviše neslaganja u vezi sa formiranjem posebnih biračkih spiskova nacionalnih manjina, kao mehanizma neophodnog za realizaciju direktnih izbora, izneli su predstavnici onih manjina koje su u bliskoj prošlosti imale loša iskustva. Kao moguća alternativa predloženo je sprovođenje izbora na osnovu već postojećih biračkih spiskova i podataka o izjašnjavanju o nacionalnoj pripadnosti prilikom popisa, kao i model koji se u ove svrhe primenjuje u Hrvatskoj.

Primerdbu koju su učesnici skupa izneli a odnosi se na nepostojanje kaznenih odredbi u radnoj verziji Modela zakona autori modela su razmotrili i uvažili. Ova primerdba je usvojena, određene su kaznene odredbe i unete u finalnu verziju Modela zakona.

Predstavnici postojećih nacionalnih saveta insistirali su i na tome da bi nacionalni saveti trebalo da imaju i funkciju donošenja pravnih akata i izvršnu funkciju i da je poželjno da odluke nacionalnih saveta za državu budu obavezujuće, uz mogućnost davanja veta na odluke koje donosi država, a odnose se neposredno na oblast kulturne autonomije nacionalnih manjina, jer će se na taj način pripadnicima manjina omogućiti da aktivno kreiraju manjinsku politiku.

Jedan od zaključaka skupa bio je da treba pružiti neophodnu podršku ovakvom modelu zaštite manjinskih prava, ali i to da ubuduće politika prema nacionalnim manjinama ne sme da zavisi isključivo od političke volje većinskih elita, već i od političkih, kulturnih i drugih centara kao reprezenata mišljenja građana pripadnika nacionalnih manjina čije interese zagovaraju.

U aprilu je Model zakona predstavljen organima državne uprave. Predstavnici relevantnih ministarstava, pokrajinskih sekreta-

rijata, ombudsmana za nacionalne manjine AP Vojvodina i drugih organa uprave nadležnih za pojedina prava koja se odnose na kulturnu autonomiju nacionalnih manjina izneli su svoje komentare i primedbe. S obzirom da su u izradi Modela zakona učestvovali ili su bili konsultovani i predstavnici ovih institucija, nije bilo primedbi koje bi značajnije uticale na sadržinu i suštinu predloženih rešenja. Najзад, trebalo bi pomenuti да, uprkos tome što su blagovremeno обавештавани и више пута позивани, u izradi Modela zakona nisu bili uključeni predstavnici tadašnjeg Ministarstva за ljudska i manjinska prava.

Načela i pravna rešenja zaštite prava i sloboda manjina*

Predistorija zakonskog regulisanja položaja manjina u Republici Srbiji

Nije lako ni istoričarima da utvrde kada su priče o demokratiji počele kod nas. Verovatno pre više od stotinu godina, a još uvek smo daleko od toga da dostignemo ono što bi demokratija podrazumevala i što bismo mi hteli demokratijom da obuhvatimo. Ali, ne možemo i ne smemo da odustajemo od dobrih namera i valjanih rešenja koja su se u drugim zemljama pokazala ne samo kao poželjna, nego i korisna i prihvatljiva po svojoj učinkovitosti i datim rezultatima. Iako u ovom radu nećemo ići u daleku istoriju, ne možemo zanemariti šta je bilo ranije, a naglasak ćemo staviti na ono što se kod nas dešavalo od 2000. godine.

Ustavi bivše Jugoslavije su sadržali iscrpnu listu čovekovih prava, sloboda i dužnosti. Tome je bilo neposredno posvećeno na desetine članova, a mnoge odredbe koje se tiču izbora, ustavnosti i zakonitosti takođe su se odnosile na prava i slobode. Ta prava i slobode sadržani su u najpoznatijim savremenim deklaracijama – Univerzalnoj deklaraciji o pravima čoveka od 10. decembra 1948; Paktu o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine;

* Na osnovu izlaganja u Novom Sadu 10. marta 2006. godine na okruglom stolu o nacrtu republičkog zakona o nacionalnim manjinama koji je pripremila grupa stručnjaka Centra za istraživanje etniciteta iz Beograda.

Paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Iz toga bi se moglo pogrešno zaključiti da je jugoslovenska ustavna praksa rešavala prava, slobode i položaj građanina na najbolji mogući način. Na primeru štampe, političkih partija, prava okupljanja i nekim drugim pitanjima lako je pokazati kako se bilo koje ustavno pravo i sloboda ograničavaju primenom zakonske regulative, a još više u političkoj praksi i upravnim postupcima.

Iza „rešenja“ i ograničenja u prošlosti uvek je stajao strah vladodržaca od toga da građani slobodno iznose svoje misli. Još je Aristotel pokazao da u sistemu održavanja tiranije važnu ulogu igra atomizacija društva, odnosno unošenje straha među građane, posebno straha da raspravljaju javne teme i da se jedni drugima poveravaju. Sredstvo da se to postigne bilo je kažnjavanje mišljenja (verbalni delikt) i širenje nepoverenja građana jednih prema drugima.³⁸

Inkriminišući „zlomamerno i neistinito prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji“, kako je glasio deo nekadašnjeg famoznog člana 133 KZ, vlast je u krivično zakonodavstvo unela „delikt mišljenja“, odnosno kažnjavala je društvenu kritiku ili iznošenje mišljenja o politici, ideologiji i stanju u zemlji. Sloboda kritike i iznošenja mišljenja je osnovna pretpostavka bilo kakvog napretka i demokratije. Ako se ne mogu čuti ili iznositi različita i kritička mišljenja, narod i njegovi predstavnici ne mogu formirati svoje političke stavove i volju koju treba da izrazi i njome utiču na društvenu situaciju i politiku. Strah od kritike opšta je karakteristika vlasti koja nije konstituisana na dovoljno legitimnim temeljima. Uostalom, nezavisno od toga šta vlast misli o legitimnosti svoga osnova, važnije je da društvo ne može da se razvija niti pojedinci u njemu da napreduju ukoliko nema slobode stvaralaštva i slobode

³⁸ Aristotel, *Politika*, 1313b; sličan zaključak o održavanju tiranije izveo je još pre Aristotela Platon u *Državi*, 567a. Ova dela su pre pola veka prevedena na srpski: Platon, *Država*, Kultura, Beograd 1957; preveo Albin Vilhar; predgovor napisao Veljko Korać: „Platonov ideal jedinstva filozofije i politike“; i Aristotel, *Politika*, Kultura, Beograd 1960; prevela Ljiljana Stanojević Crepajac; predgovor napisao Miloš Đurić: „Aristotelovo učenje o državi i njenom etičkom zadatku“. Aristotelovo delo je svojim empirijskim pristupom inspirisalo više mislilaca, kao Makijavelija, Monteskeja i druge.

misli, odnosno slobode izražavanja. Društvena kritika, odgovorna i na činjenicama zasnovana, društvu je neophodna. Može izgledati paradoksalno, ali je istina da ono što se nekada postizalo cenzurom i represijom može da se postigne i pomoću neodgovornih medija, odnosno iznošenjem velikog broja netačnih, poluistinitih vesti, klevetničkih ocena, uvreda koje hipnotišu ili parališu javno mnjenje i dovode do političke apstinencije, relativizacije svega što se čuje, uzimanja laži i istine kao stavova pragmatične vrednosti.

Iako su individualna prava bila pogrešno tretirana i često gažena u Republici Srbiji, kao i u drugim republikama bivše Jugoslavije, položaj manjina je bio, bar u smislu normativnih rešenja, relativno dobro uređen. U faktičkom smislu, ovaj sistem je funkcionisao do pred kraj 1980-ih, ukoliko se zanemari to što su u ime socijalističkog poretka i komunističke ideologije bila nametnuta ograničenja prava i sloboda svih građana. Ta situacija je postala složena i nepovoljna za sve, a posebno za manjine čim su počeli međuetnički sukobi koji su se odvijali na bivšem jugoslovenskom prostoru.

U našim ustavima je i tada bilo prihvaćeno (Ustav SRJ od aprila 1992) dosta dobrih ideja i odredbi iz međunarodnih standarda, u vezi sa pravima koja se manjinama garantuju, ali poznato je da je faktička situacija bila u velikom raskoraku sa deklarativnim ustavnim odredbama, a da se usvojene odredbe i odgovarajuće garantije nisu poštovale. Naprotiv, bilo je suviše kršenja prava i sloboda nacionalnih manjina, a njihovi pripadnici su često bespravno lišavani slobode, a u pojedinim slučajevima čak i života.

Demokratske reforme počele su 2000. godine kada su na vlast došle snage demokratskog opredeljenja, koje nažalost nisu ispunile očekivanja, a što je narod očekivao i što su stručnjaci predlagali. Znamo da su partijski interesi na to prilično uticali, ali u ovom radu ostavićemo ih po strani ukoliko nisu u neposrednoj vezi s načelima i institucijama koji se imaju u vidu kad se traže rešenja za položaj nacionalnih ili etničkih manjina.

Mnoga načelna pitanja razmatrana su na konferenciji „Razvoj multikulturalnog i multietničkog društva“, koju je 2. i 3. februara 2001. organizovalo tada osnovano Ministarstvo za nacionalne i etničke zajednice. Tu konferenciju je otvorio tadašnji

predsednik SRJ, današnji premijer Republike Srbije, dr Vojislav Koštunica, a prisustvovali su joj predstavnici manjina, kao i više saveznih i republičkih ministara, javnih radnika i stručnjaka, kao i predstavnici evropskih ustanova.

Osnovna deviza ove političke orijentacije i inspiracija za pravno regulisanje položaja manjina trebalo je da bude integracija manjina u društvo bez njihove asimilacije ili getoizacije, bez sukoba i konfrontacija, a putem usklađivanja odnosa i saradnje svih manjina i većine na načelima vladavine prava i demokratskog opredeljenja društva i vlasti. Polazilo se od toga da se demokratija ne može uspostaviti ako se ne vodi računa o očekivanjima onog dela stanovništva koji čine manjine, a koja se tiču prava na postojanje, odnosno prava na očuvanje i unapređivanje etničkih posebnosti.

SRJ je nakon demokratskih promena 2000. godine ponovo dobila mesto u UN i preuzela je obaveze prema međunarodnoj zajednici. Potom je država, u želji da se pridruži Savetu Evrope, preuzela obavezu da, pored niza drugih mera čiji je cilj usaglašavanje i približavanje Evropi, pravno reguliše i položaj manjina u skladu s Okvirnom konvencijom o zaštiti nacionalnih manjina, kao i da usaglasi zakonodavstvo s drugim međunarodnim standardima i normama. U duhu takve politike SRJ je 2001. godine ratifikovala Okvirnu konvenciju, a krajem 2005. i Evropsku povelju o regionalnim i manjinskim jezicima. Trebalo bi imati na umu da preuzete obaveze u vezi sa međunarodnim standardima zaštite manjina sada obavezuju Srbiju.

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina jednoglasno je usvojen u Saveznoj skupštini. Treba naglasiti da je donošenje zakona o kojem su se vrlo povoljno izrazili i predstavnici Saveta Evrope i OEBS-a predstavljalo veliki korak u dobrom pravcu. Međutim, Zakon je, kao što se i više puta u prošlosti dešavalo, ostao „mrtvo slovo na papiru“, jer se nije dosledno sprovodio u život, a jasno je da za to nisu bili stvoreni neophodni politički, institucionalni, ekonomski, društveni, obrazovno-kulturni i drugi uslovi. Za demokratsku političku zajednicu je važno da su zagarantovana i da se zaista obezbeđuju građanska i politička prava i slobode i da je to polazište prilikom zaštite manjinskih prava.

Događaji u vezi s raspadom Državne zajednice Srbija i Crna Gora nametnuli su da se načela i pravnih rešenja koja su bila uvedena moraju preurediti. Iako je Državna zajednica deo istorije, obaveze koje je prihvatila preuzimaju države naslednice. Karakter tih obaveza, odnosno osnovna načela na kojima one počivaju, kao i pravne odredbe iz njih izvedene i koje se moraju imati u vidu kad se traže nova rešenja, predmet su rasprave u daljem tekstu.

Zakon koji je stupio na snagu 2002. nije idealan pravni akt, ali je u tadašnjim prilikama omogućio da neke etničke manjine budu u formalno-pravnom smislu priznate kao nacionalne manjine. Zatim, utvrđena su načela koja bi trebalo zadržati i u daljim reformama. Uvedene su i institucije, kao što su Savet za nacionalne manjine i Fond za nacionalne manjine, koje, nesumnjivo značajne, ni do danas nisu ustanovljene u smislu zakona.

Potrebno je još dodati da prilikom regulisanja položaja manjina moramo uzimati u obzir i odluke OEBS-a, kao i preporuke koje su o nekoliko pitanja dale grupe eksperata koje je angažovao Ured visokog komesara OEBS-a.³⁹

Evropske institucije (Savet Evrope, OEBS, EU) žele političku stabilizaciju koja podrazumeva i rešavanje statusa manjina na pravnim osnovama. Veliki deo toga što oni žele videti ostvareno mi smo već ranije proklamovali, ali se toga nismo pridržavali, a nije bilo ni kodifikovano na jednom mestu u obliku zakona. Same manjine su zahtevale da se prava proklamovana u ustavnim odredbama o pravima i slobodama i o prihvatanju međunarodnih standarda ipak zakonom kodifikuju i da se tako poveća njihova pravna sigurnost. Pogotovo je to potrebno u svetlu činjenice da se naši sudovi pozivaju na zakone, a u praksi retko neposredno primenjuju ustavne

³⁹ Ured Visokog komesara OEBS-a za manjine izradio je više preporuka: *Haške preporuke* o pravu nacionalnih manjina na obrazovanje (1996); *Preporuke iz Osla* o pravu nacionalnih manjina na upotrebu sopstvenog jezika (1998); *Preporuke iz Lunda* o delotvornom učešću manjina u javnom životu (1999), i *Varšavske preporuke* sa sastanka 2001. godine o pomaganju učešća nacionalnih manjina u izbornim procesima. Važan je i završni dokument OEBS-a sa sastanka u Istanbulu (2000).

odredbe i odredbe međunarodnih konvencija. Prekrajanjem izbornih jedinica putem *izborne geometrije* neke manjine su lišavane mogućnosti da prema svojoj brojnosti i homogenosti na određenoj teritoriji dobiju odgovarajući broj predstavnika u predstavničkim vlastima.

Načela i pravne odredbe o zaštiti manjina u funkciji demokratskog preobražaja države

Osnovna načela zaštite prava i sloboda manjina teorijski su u skladu sa shvatanjem da multikulturalnost i tradicionalne raznolikosti koje proizlaze iz različitih jezika, materijalnih i duhovnih kultura, porekla, običaja, veroispovesti, istorije i tradicija građana, predstavljaju društvene vrednosti koje treba očuvati i unapređivati; da je usklađeni suživot i saradnja nacionalnih manjina i većinskih naroda činilac demokratije, napretka, unutrašnje i međunarodne bezbednosti i stabilnosti; da je u okvirima vladavine prava, uz poštovanje i očuvanje teritorijalnog integriteta i suvereniteta države, potrebno obezbediti posebnu zaštitu lica koja pripadaju nacionalnim manjinama kako bi i ona bez ikakve diskriminacije na osnovu elemenata etničke pripadnosti uživala ista prava i slobode koji su zagarantovani svim građanima; da je neophodno razvijati uzajamno uvažavanje i razumevanje, toleranciju, dijalog, saradnju i solidarnost između različitih nacionalnih grupa stanovništva; da zakonskim rešenjima podstičemo uzajamno razumevanje i prijateljsku saradnju među narodima i državama; i otvaramo široko polje ispoljavanja, očuvanja, unapređivanja i zaštite nacionalnih posebnosti nacionalnih manjina.

U Zakonu o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina dat je niz načela koja su pomirila ili nastojala da pomire neka liberalno demokratska opredeljenja da se manjine maksimalno uključe u društveni, ekonomski, kulturni i politički život, i u vlast i upravu bez ikakve diskriminacije, bez getoizacije ili isključivanja manjina iz tih procesa, a sve sa ciljem da zajednički sve manjine i većina sarađuju radi zajedničkog opšteg dobra. U formulisanju načela i odredbi korišćeni su gotovo svi domaći i međunarodno-pravni

izvori. U tu svrhu uključena su sledeća načela: jednakost svih građana bez obzira na nacionalno, versko, etničko poreklo i pripadnost, kao i zabrana diskriminacije; zatim, sloboda nacionalnog opredeljivanja i izražavanja nacionalne pripadnosti ili nacionalno neopredeljivanje – i jedno i drugo bez štetnih posledica; sloboda udruživanja; pravo na saradnju sa sunarodnicima u zemlji i u inostranstvu; obaveza poštovanja načela međunarodnog prava, javnog morala i ustavnog poretka.

Gornjim načelima je prožeta osnovna orijentacija i pri pravljenoj navedenog zakona i pri sprovođenju politike da se posebnosti manjina očuvaju, da se obezbedi ne samo opstanak nego i razvitak tih posebnosti. Te posebnosti se tiču: jezika, religije, običaja, kulture, nacionalnih simbola i svega onoga po čemu se manjina može razlikovati od većine. Kao konkretizacija načelnih političkih opredeljenja i osnovnih načela najpre se utvrđuju slobode i prava nacionalnih manjina na očuvanje samosvojnosti. Ovome posvećene odredbe obuhvataju čitav niz prava i mogućnosti počevši od izbora i upotrebe ličnog imena; slobode upotrebe maternjeg jezika; mogućnosti službene upotrebe jezika nacionalnih manjina ukoliko udeo pripadnika nacionalne manjine u ukupnom stanovništvu na izvesnoj teritoriji dostiže zakonom utvrđen udeo; pravo upotrebe nacionalnih simbola uz istovremeno korišćenje i simbola naše države; pravo na obrazovanje na maternjem jeziku u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju kad se ispu- ne određeni uslovi u pogledu broja učenika i uz obavezu države da u skladu sa materijalnim mogućnostima stvori uslove za korišćenje ovog prava, kao i za osnivanje katedri ili fakulteta na višim i visokim školama radi obrazovanja potrebnog nastavnog kadra; prava na utvrđeni udeo predmeta nacionalne istorije, kulture i tradicija nacionalne manjine u planovima i programima obrazovanja; učešće saveta nacionalnih manjina i/ili drugih tela u utvrđivanju takvih programa; pravo na privatne obrazovne ustanove zasnovane na samofinansiranju; finansiranje obrazovanja na jezicima nacionalnih manjina; pravo pripadnika nacionalnih manjina na medije ili programe i kulturne institucije na manjinskom jeziku što će se utvrđivati posebnim zakonima i zavisno

od uslova i broja pripadnika manjine, kao i od materijalnih mogućnosti države.

U načelu, brojnost manjine ne utiče na jednakost manjina, kao ni na karakter njihovih prava. To znači da sve grupe imaju jednaka prava, a ne da veće grupe imaju veća prava. No, prirodno je da će veće grupe imati više škola, nastavnika, a verovatno i srednje ili više škole koje se nekim manjinama neće moći obezbediti upravo zbog malog broja pripadnika.

Postoje manjine čijim pripadnicima verska pravila ili tradicija nalažu određena pravila ishrane i druge specifične običaje i norme ponašanja i u vezi s tim se postavlja pitanje prava na ispovedanje vere i obezbeđivanja uslova za ostvarivanje drugih specifičnih prava. Međutim, kada su u situaciji da, mimo svoje volje, zavise od odluka državnih organa da li će ispoljavati svoja posebna prava, kao što je prilikom lečenja u bolnicama, služenja vojne obaveze ili zatvorskih kazni, propisima se moraju obezbediti uslovi za praktikovanje specifičnih običaja.

Sva ova i druga načela, opredeljenja, pa i osnovna rešenja preneti su u Ustavnu povelju i u Povelju o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama nakon reformisanja SRJ u Državnu zajednicu Srbija i Crna Gora, a većinu njih sadrži i novi Ustav Srbije. Pri tom bi trebalo imati u vidu da je ustavni akt najviši državni akt u koji ne mogu da se unose svi detalji koje bi želeli, ali koji svakako definiše osnovne principe i osnovne institucije.

Posebno pitanje je obezbeđenje delotvornog učešće manjina u vlasti i javnoj upravi, po mogućnosti bar proporcionalno njihovom broju, pri čemu je na lokalnom nivou ono izraženije u većem procentu, nego kad je reč o širim društvenim zajednicama ili o državi kao celini. Pravo na nacionalni identitet i na učešće manjina u vlasti i u upravljanju javnim poslovima deo je opštih ljudskih prava i sloboda. U pogledu institucionalizacije i obezbeđivanja delotvornog učešća manjina u javnom životu, jedan od najvažnijih instrumenata je pravo na odgovarajuću zastupljenost u javnim službama, organima državne vlasti, lokalne samouprave i policije. Takođe, prilikom zapošljavanja u državnim organima, javnim slu-

žbama, lokalnoj samoupravi i policiji, obavezno se vodi računa o nacionalnom sastavu stanovništva, kao i o poznavanju jezika koji se govori na području delovanja organa ili službe.

Delotvorno učešće nacionalnih manjina, neposredno ili preko izabranih predstavnika, u odlučivanju o pitanjima posebnosti, u vlasti i upravi obezbeđuje se kroz odgovarajuće ustanove. Jedna od takvih ustanova je savet za nacionalne manjine u čijem radu učestvuju predstavnici manjinskih samouprava i drugi izabrani članovi, a kojim predsedava predsednik Srbije ili predsednik Vlade. Nadležnosti saveta bi se odnosile na praćenje stanja u vezi sa položajem nacionalnih manjina i pokretanje inicijative za donošenje odgovarajućih zakona, odluka i mera.

Sledeći instrument koji obezbeđuje efektivno učešće manjina u javnom životu je pravo da demokratski biraju svoje samouprave koje zastupaju njihove interese u vezi sa službenom upotrebom jezika, obrazovanjem na maternjem jeziku, negovanjem kulture i javnog informisanja. Organi države, teritorijalne autonomije ili jedinice lokalne samouprave prilikom odlučivanja po pomenutim pitanjima bili bi dužni da traže mišljenje ovih tela, kojima bi se u određenim slučajevima moglo poveriti i vršenje određenih nadležnosti iz pomenutih oblasti.

U vezi s izbornim sistemom komplikovano je pitanje praga, odnosno cenzusa koji svaka politička partija treba da ostvari da bi dobila odborničke ili poslaničke mandate. Ukoliko ne postoje mere pozitivne diskriminacije, njega mogu prekoračiti samo političke partije brojnih i teritorijalno koncentrisanih nacionalnih manjina. Međutim, ako bi se izborni sistem osmislio tako da sve male manjine budu predstavljene u parlamentu, onda se stvaraju uslovi u kojima je gotovo svaka vlada nestabilna, jer nekoliko malih partija neprestano može menjati koalicije i izazivati pad vlade. Takvo iskustvo su imale Italija i Francuska pre nego što su prešle na većinski izborni sistem.

Pozitivan primer predstavlja rešenje u Rumuniji na osnovu kojeg su predstavnici svake manjine zastupljeni u najvišem zakonodavnom telu. Pri tom bi trebalo znati da Parlament Rumunije ima 500 poslanika, a da postoji nepisano pravilo da što je

manji broj poslanika u parlamentu manje je šansi da manjine u njemu budu zastupljene na osnovu preferencijalnih mera.

Pored toga, trebalo bi znati da je politička tendencija u slučaju većinskog izbornog sistema, koji ne odgovara manjinama, uspostavljanje dve jake političke partije, kao što je slučaj u Americi, Engleskoj i nekim drugim zapadnim zemljama. Proporcionalni izborni sistem omogućava malim političkim partijama, kakve su po pravilu političke partije nacionalnih manjina, da uđu u parlament. Pomenuti su primeri Francuske i Italije koje su se suočavale sa krizom vlada formiranih podrškom parlamenata izabranih po proporcionalnom izbornom sistemu. Prema tome, prilikom usvajanja odgovarajućih rešenja u vezi s obezbeđivanjem zastupljenosti manjina u centralnim predstavničkim telima trebalo bi imati u vidu brojne činioce.

Neosporno je da su uzajamna tolerancija, uzajamno razumevanje, uzajamno uvažavanje početak stabilnosti i prava koja iz ovih načela proističu moraju biti sprovedena dosledno. U lokalnim zajednicama dosta zavisi od toga koliko je široka lokalna samouprava, odnosno šta je u nadležnosti opština ili eventualno regiona. Ja uvek zastupam ideju da je potrebno da se razviju lokalna i regionalna samouprava, jer to pruža veće šanse da građani utiču na kvalitet života.

Dakle, što se tiče osnovnih načela u dosadašnjem sistemu zaštite prava nacionalnih manjina u Srbiji, prihvaćen je liberalni princip na osnovu kojeg se svaka grupa državljana koja se razlikuje po nekom od elemenata identiteta – veri, jeziku, etničkoj ili nacionalnoj pripadnosti, tradiciji – može konstituisati kao manjina, pri čemu su popisi stanovništva merodavan pokazatelj koje su to manjine. Međutim, u vezi s identitetom manjinskih zajednica postoji nekoliko spornih situacija od kojih su najpoznatija neslaganja između Hrvata i Bunjevaca; između Vlaha i Rumuna i između Bošnjaka i Muslimana. U tim sporovima državne vlasti ne mogu i ne treba da presuđuju u korist jedne ili druge strane. Ljudi treba da se slobodno izjašnjavaju, da svi imaju ista prava, a prilikom izjašnjavanja na popisima pokazaće se njihov realan broj. Isto tako, niko nema pravo da vrši bilo kakav grub pritisak, da zahte-

va da se mimo volje izjašnjava o nacionalnom poreklu. Takođe, niko ne sme pretrpeti štetu zbog izjašnjavanja ili neizjašnjavanja o svom etničkom ili nacionalnom poreklu. Posebno osetljivo pitanje, koje samo pominjem, odnosi se na zabranu nasilne asimilacije i veštačke promene nacionalnog sastava stanovništva.

Narušavanje prava i sloboda manjina protivpravno je i kažnjivo. Nije to nepoznato ni u sadašnjem pravnom sistemu, ali u praksi se mnogo toga što je izričito utvrđeno ili omogućeno (kao neposredna primena ustavnih odredbi i odredbi međunarodnih konvencija) nije sprovodilo i obezbeđivalo.

Pored pomenutog, treba reći da su Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina u naš pravni život uvedene institucije koje bi i ubuduće trebalo zadržati. Jedna od njih je institucija stečenih prava, koja puno znači u demokratskom svetu. Neke manjine su u prethodnom periodu stekle određena prava na osnovu kojih mogu tražiti njihovu revitalizaciju. Recimo, ukoliko su ostvarivale vlasništvo nad zgradama, ako su imale pozorišta ili druge institucije, a to im je uzeto, na osnovu stečenih prava mogu zahtevati da im se obezbede uslovi koje su ostvarivale zahvaljujući posedu nad tim institucijama.

Međutim, u našem slučaju pod stečenim pravima se najčešće podrazumeva da manjine, koje su pod prethodnim sistemima ostvarivale neka prava, a imaju i potrebnu infrastrukturu (u školstvu, medijima, kulturnim ustanovama i domovima kulture) mogu ta prava da koriste.

Sledeće pravo koje predstavlja novo iskustvo u našoj pravnoj praksi odnosi se na mere pozitivne diskriminacije ili mere afirmativne akcije. One se primenjuju da bi manjine koje su duže vreme bile u nepovoljnom socijalnom ili statusnom položaju mogle brže da napreduju i dostignu ostale društvene grupe.

U svakom slučaju, Zakon iz 2002. godine i sve što je do sada rađeno čini se da predstavlja dobar početak, ali je iskustvo pokazalo da se neka rešenja, naročito u vezi sa biranjem nacionalnih saveta i sa njihovim konstituisanjem, nisu dobro pokazala u praksi. To se odnosi i na njihov odnos prema državi, ali i na obaveze države prema njima u pogledu finansiranja i podrške

za rad njihovih školskih, prosvetnih, kulturnih, medijskih i drugih institucija.

Ideje koje su potonjih godina izlagane u vezi sa pravima nacionalnih manjina deo su koncepcije konsocijalne demokratije. To je demokratija koja je nadahnuta liberalizmom koji u političkom smislu podrazumeva pravilo jedan čovek – jedan glas. Višekulturna, višetetnička društva zahtevaju da se taj fundamentalni princip liberalne demokratije izmeni u smislu da se dozvoli mogućnost da ne budu svi glasovi jednako važni, odnosno da se u prilog manjina učine neki izuzeci kako bi se omogućilo njihovo predstavnštvo na što višem nivou vlasti. U tom smislu, u ime multikulturalnosti se traži da u izvesnim slučajevima politička težina individualnog glasa ne bude jednaka čak ni u okviru iste države. Ovaj princip neke zemlje prihvataju a neke ne.

Međutim, takva rešenja za određene situacije treba i prihvatiti, ali im dati pravu meru, koja bi omogućavala da ti oblici funkcionišu i da državna celina opstaje. To je ono o čemu moramo voditi računa. Loši ishodi u praksi, s oblicima etničkog federalizma, govore protiv primene ovakvih načela. I valjan predlog, valjan princip, mora biti s određenom merom zahtevan i s određenom merom primenjivan, jer inače najbolja ideja kada ode u krajnost postaje suprotnost i postaje loša.

Ukoliko bi se dosledno sprovodila politička opredeljenja u pogledu vladavine prava i konstituisanja pravne države obezbedile bi se garantije manjinama i većini da će se njihova prava i slobode poštovati i da će ih nesmetano uživati. Ako to veliko pravno-filozofsko načelo o vladavini prava ne bude poštovano, onda će malo koristi biti od ma kako leporečivih proklamacija i stručno dobro sročenih zakona. Na kraju, od svih koji ovu materiju regulišu, politiku vode i zakone sprovode, kao i onih koji u ime manjina formulišu zahteve i kritike, posle svih teških iskustava i pri još uvek mogućim i pretećim opasnostima, s pravom se može zahtevati razumnost i umerenost.

O kaznenim odredbama u Modelu zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina

Vrsta i mera sankcija za kažnjiva dela u srazmeri su sa stepenom zaštite građana i društvenih vrednosti. Pravni sistem Srbije poznaje više vrsta sankcija. Najteže su one propisane za suzbijanje krivičnih dela (kazne, mere upozorenja, mere bezbednosti, vaspitne mere). Za lakšu kategoriju delikata, kao što su privredni prestupi, prekršaji ili disciplinske povrede profesionalnih i drugih dužnosti, propisane su i po vrsti i po meri blaže sankcije (kazna, opomena, zaštitne i vaspitne mere, uslovna osuda, prestanak prava na obavljanje određene delatnosti, javno ili nejavno upozorenje, poziv na podnošenje ostavke).

Zaštita prava nacionalnih manjina visoko je rangirana u sistemu društvenih vrednosti. Zbog toga su kršenja osnovnih prava nacionalnih manjina propisana kao krivična dela. Krivičnim delom *povreda ravnopravnosti* iz člana 128 Krivičnog zakonika, na primer, na ekstenzivnan način je inkriminisana diskriminacija. Ona se, osim na ograničavanje ili uskraćivanje prava čoveka i građanina utvrđenog Ustavom, zakonom, drugim propisom, opštim aktom ili potvrđenim međunarodnim ugovorom, odnosi i na diskriminaciju povodom nacionalne ili etničke pripadnosti, razlike u veroispovesti, jeziku ili nekom drugom ličnom svojstvu. Postoji i nekoliko krivičnih dela koja se neposrednije odnose na zaštitu etničkih i nacionalnih osobenosti, kao što su: *povreda prava upotrebe jezika i pisma* (član 129), *povreda slobode izražavanja nacionalne ili etničke pripadnosti* (član 130) ili *povreda ugleda naroda*,

nacionalnih i etničkih grupa (član 174). Među njima, svakako, važno mesto zauzima krivično delo *izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti* (član 317), koje je svrstano u krivična dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije (glava XXVIII).

U širem smislu, nacionalne manjine, zajedno sa svim ostalim građanima, mogu naći oslonac za zaštitu svojih prava i u propisivanju krivičnih dela kakva su: *povreda slobode ispovedanja vere i vršenja verskih obreda* (član 131), *neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka* (član 146), *povreda slobode govora i javnog istupanja* (član 148), *sprečavanje štampanja i rasturanja štampanih stvari i emitovanja programa* (član 149), *sprečavanje političkog, sindikalnog i drugog organizovanja i delovanja* (član 152), *iznošenje ličnih i porodičnih prilika* (član 172). Imajući u vidu odredbu člana 112, stav 13 Krivičnog zakonika, prema kojoj se izborima smatraju, između ostalog, „i drugi izbori koji se raspisuju i vrše na osnovu Ustava i zakona“, proizlazi da se krivičnopravna zaštita izbornih prava i procedura (glava XV KZ pod nazivom „Krivična dela protiv izbornih prava“) odnosi i na izborna prava i izborne procedure koji bi Zakonom o zaštiti prava nacionalnih manjina bili propisani za izbore u savete nacionalnih manjina.

U normativnom pogledu, krivičnopravna zaštita prava nacionalnih manjina uređena je iscrpno i dovoljno određeno. Problem postoji na praktičnom planu: u nedovoljnim merama koje se preduzimaju u oblasti prevencije – vaspitanja i obrazovanja, ali i u domenu egzekutive i judikature – otkrivanja, krivičnog gonjenja i osuđivanja učinilaca ovih krivičnih dela.

Donošenjem Krivičnog zakonika u 2005. godini sprovedena je jedinstvena kodifikacija krivičnih dela. Od tada se krivična dela više ne propisuju u tzv. sporednom krivičnom zakonodavstvu, pa ne mogu biti propisana ni u Zakonu o zaštiti prava nacionalnih manjina. Za tako nešto ne postoji ni potreba.

U nekoliko odredbi modela ovog zakona podrazumeva se postojanje sankcije. To se, pre svega, odnosi na odredbe čiji je sadržaj izričito obeležen pridevima „zabranjen“ i „kažnjiv“. Tako su

zabranjeni i kažnjivi: svaki oblik diskriminacije (član 3, stav 1), svaka registracija s obavezom izjašnjavanja o nacionalnoj pripadnosti (član 3, stav 3), nasilna asimilacija (član 3, stav 4), mere usmerene na promenu etničke strukture stanovništva (član 3, stav 5), upotreba podataka o nacionalnoj pripadnosti van svrhe za koju su prikupljeni (član 13, stav 2), korišćenje podataka iz posebnih biračkih spiskova osim u svrhu izbora saveta (član 71, stav 3). Zabranjeno je i kažnjivo i kršenje drugih prava, dužnosti i garancija, kao što su zabrana smanjivanja dostignutog nivoa prava (član 6), kao i zabrana kršenja ostalih propisanih individualnih (članovi 8–15), kolektivnih (članovi 16–32) i izbornih prava (članovi 66–89). Radi se, međutim, o načelnim proklamacijama onih vrednosti čija je zaštita, mada te vrednosti čine materijalnu osnovu upravo ovog posebnog zakona, predviđena Krivičnim zakonikom.

Kaznene odredbe u Zakonu o zaštiti prava nacionalnih manjina trebalo bi da obezbede procesnu disciplinu pri sprovođenju zakona. Neke od obaveza propisanih ovim modelom zakona već su označene kao prekršaji u važećim zakonima. Tako je u Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti (*Službeni list SRJ* br. 24/98, 26/98) kao prekršaj označeno korišćenje ličnih podataka bez pismene saglasnosti lica na koje se podaci odnose (član 25, stav 1, tačka 1), uz prethodno ustanovljenu obavezu da se lični podaci o rasnom poreklu, nacionalnoj pripadnosti, religijskim i drugim uverenjima polnoj i sindikalnoj opredeljenosti i seksualnom životu mogu koristiti samo uz pismenu saglasnost građanina (član 18, stav 1).

Zbog toga su kaznene odredbe u ovom modelu zakona morale biti svedene na prestupe koji nemaju obeležja krivičnog dela ili prestupe koji su specifičniji od postojećih prekršaja. Pri tom, nije propuštanje svake obaveze, čak ni one vezane za rok, moguće smatrati kažnjivim. Tako, na primer, iako su nacionalni i opštinski saveti nacionalne manjine u obavezi da u roku od 30 dana dostave organu uprave mišljenje u pitanjima iz domena svoje nadležnosti, propuštanje davanja mišljenja ili prekoračenje roka ipak ne može predstavljati prekršaj, jer je, s jedne strane, propisana

procedura za slučaj ćutanja ili odbijanja (član 90, stav 3), a davanje mišljenja je, s druge strane, postavljeno kao pravo a ne kao dužnost.

Drugačije je, međutim, sa posebnim obavezama. Zakonom o prekršajima (*Službeni glasnik RS* br. 101/05) propisano je da je prekršaj protivpravno skrivljeno izvršena radnja koja je zakonom određena kao prekršaj, da je svrha prekršajnih sankcija da građani poštuju pravni sistem i da ubuduće ne čine prekršaje, i da se novčane kazne za fizička lica mogu kretati u rasponu od 500,00 do 50.000,00 dinara, a za pravna lica u rasponu od 10.000,00 do 1.000.000,00 dinara.

Predloženim kaznenim odredbama prekršaji su razvrstani u dve grupe, u srazmeri sa značajem prekršajne radnje i njenih posledica za integritet zakona i za osiguranje sprovođenja zakonom propisanih obaveza i zagarantovanih prava.

Ideje u vezi s rešavanjem problema medija na jezicima nacionalnih manjina

U Modelu zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina u Srbiji valjalo bi razmisliti o definisanju koordinacionog tela u čijem radu bi učestvovali predstavnici nacionalnih saveta nacionalnih manjina, a koje bi koordiniralo strategiju ostvarivanja prava nacionalnih manjina i usaglašavalo stavove u odnosu na izvršne i predstavničke organe vlasti.

Takvo telo bi trebalo da bude institucionalizovano i, takođe, valjalo bi razmotriti da ono ustanovi posebnu agenciju (fond) koja bi brinula o medijima na jezicima nacionalnih manjina. Na taj način bi mediji ostali u ingerenciji manjinskih samouprava, ali bi postojala obaveza osnivača da vode računa o generalnoj medijskoj strategiji. Agencija bi se mogla finansirati izdvajanjem određenog procenta iz redovne pretplate koju građani plaćaju za rad javnog servisa.

U vezi sa statusom novinsko-izdavačkih kuća sa tradicijom i od nacionalnog značaja za manjinske zajednice, poput *Magyar Szó*, *Hlas l'udu*, *Ruske slovo*, *Hrvatske riječi*, *Them*, *Libertatea* trebalo bi promisliti o dve mogućnosti. Prva se odnosi na to da se njihova osnivačka prava prenesu na pomenuto koordinaciono telo, a druga da osnivačka prava vrše nacionalni saveti nacionalnih manjina, ali uz uslov da se finansiranje rada izdavačkih kuća vrši preko agencije (fonda) i da prilikom izbora upravljačke i uredničke strukture nacionalni saveti budu jedan od mogućih predlagača kandidata.

Opštinski elektronski mediji, koji bi u skladu sa Zakonom o radio-difuziji trebalo da budu privatizovani do 2008. godine, mogli bi se za program ili delove programa koji se emituju na jeziku nacionalne manjine ili je njihov sadržaj namenjen slušaocima pripadnicima nacionalne manjine, dodatno finansirati iz navedene agencije (fonda). Ovakvo rešenje bi tokom privatizacije višejezičnih elektronskih medija bilo stimulatивно za nove vlasnike da zadrže i razviju programske blokove namenjene nacionalnim manjinama. Takođe, u povoljnijem položaju bi bile i organizacije civilnog društva koje osnuju medij na jeziku nacionalne manjine jer bi, na osnovu konkursa i projekata, mogle da koriste sredstva pomenute agencije (fonda).

U vezi sa pomenutim idejama podsećam na preporuke OEBS-a koje jasno upućuju na to da: a) treba osnovati javne fondove za finansiranje medija manjinskih zajednica; b) izdavačke kuće i medije na jezicima nacionalnih manjina treba transformisati tako da funkcionišu nezavisno od svih državnih i političkih struktura.

Metodološke i empirijske pretpostavke za formiranje manjinskih samouprava

Prema Modelu zakona, pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da formiraju samouprave u oblasti kulturne autonomije u lokalnim samoupravama – opštinski savet nacionalne manjine, i na nacionalnom nivou – nacionalni savet nacionalne manjine. Teorijska istraživanja koja smo sprovedi ukazala su na konstrukciju više modela organizovanja samouprava nacionalnih manjina. Osnovne pretpostavke koje smo uzeli u obzir prilikom osmišljavanja predloženog sistema manjinskih samouprava odnosile su se na to da bi trebalo omogućiti zaštitu identiteta etnokulturnih manjina u što većem broju enklava; omogućiti što širu participaciju građana–pripadnika nacionalnih manjina i stvoriti funkcionalan model koji je društveno opravdan i zasnovan na realnim demografskim i socijalnim prilikama.

Tabela 1

Kriterijumi na osnovu kojih se utvrđuje broj članova Opštinskog saveta nacionalne manjine

Broj pripadnika manjine u opštini	Broj članova Opštinskog saveta
Od 300 do 1.000	5
Od 1.000 do 5.000	10
Od 5.000 do 10.000	15
Više od 10.000	20

Oblavljeno je istraživanje čiji ciljevi su se odnosili na utvrđivanje disperzije stanovništva nacionalnih manjina u opštinama u Srbiji i utvrđivanje funkcionalnog minimalnog broja za formiranje manjinske samouprave i klasifikaciju veličine manjinskih samouprava.

U želji da se što veći broj pripadnika nacionalnih manjina aktivno uključi u ostvarivanje prava na kulturnu autonomiju na lokalnom nivou, a imajući u vidu podatke dobijene analizama, zaključeno je da je minimalan broj pripadnika jedne nacionalne manjine u jedinici lokalne samouprave u kojoj se bira opštinski savet 300. Polazeći od ovog kriterijuma istraživanje smo usmerili ka utvrđivanju popisa svih opština u Srbiji u kojima je moguće formirati opštinski savet. U tabelarnim prikazima, pored podataka kojima su iskazane ove opštine, dati su i podaci o broju članova opštinskih saveta i o učešću pripadnika nacionalne manjine, kako u ukupnom stanovništvu opštine, tako i u ukupnom stanovništvu Srbije.

Tabela 2

Kriterijumi na osnovu kojih se utvrđuje broj članova Nacionalnog saveta nacionalne manjine

Broj pripadnika manjine u Srbiji	Broj članova Nacionalnog saveta
Manje od 20.000	9–15
Od 20.000 do 50.000	16–25
Od 50.000 do 100.000	26–35
Više od 100.000	36–45

Broj članova nacionalnog saveta nacionalne manjine određen je u skladu sa demografskim potencijalom nacionalnih manjina, tako da brojnije manjine mogu izabrati veći broj članova nacionalnog saveta od malobrojnih manjina. Članom 52 Modela zakona predviđeno je da je najmanji broj članova nacionalnog saveta 9, a najveći 45.

Napominjem da su podaci o broju pripadnika nacionalne manjine prikazani u tabelama preuzeti iz Popisa stanovništva sprovedenog 2002. godine (Republički zavod za statistiku).

Samouprave nacionalnih manjina na lokalnom i na državnom nivou

Naredni podaci ukazuju na opštine u kojima bi pojedine nacionalne manjine prema pomenutim kriterijima trebalo da formiraju opštinske nacionalne savete. Iz tog osnovnog podatka izvodi se zaključak o broju članova nacionalnog saveta nacionalne manjine.

ALBANCI

Republika Srbija	61.647 (0,82%)
Centralna Srbija	59.952 (1,10%)
Vojvodina	1.695 (0,08%)

Albanci su koncentrisani u opštinama Medveđa, Bujanovac i Preševo, u kojima je nastanjeno 93,43% albanskog stanovništva u Srbiji bez Kosova. Prema Modelu zakona, pripadnici albanske nacionalne manjine formirali bi tri opštinska saveta. Na osnovu kriterijuma prikazanih u tabeli 1 ukupan broj članova opštinskih saveta je 50. Kao što predviđa Model zakona u članu 85,

Tabela 3

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu op- štine	Procenat u ukupnom stanov- ništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Medveđa	2.816 (26,17%)	4,57%	10
2	Bujanovac	23.681 (54,69%)	38,41%	20
3	Preševo	31.098 (89,10%)	50,45%	20
UKUPNO			93,43%	50

svi članovi opštinskih saveta su i članovi izborne skupštine za izbor Nacionalnog saveta, koji bi u slučaju albanske nacionalne manjine imao između 16 i 25 članova.

BOŠNJACI

Republika Srbija 136.087 (1,81%)

Centralna Srbija 135.670 (2,48%)

Vojvodina 417 (0,02%)

Bošnjaci su najbrojnija nacionalna manjina na teritoriji centralne Srbije i pretežno su nastanjeni u šest opština u Sandžaku. U njima živi 98,56% svih Bošnjaka u Srbiji. Na osnovu utvrđenih kriterijuma, Bošnjaci mogu formirati šest opštinskih saveta. Ukupan broj članova opštinskih saveta je 105, a broj članova Nacionalnog saveta bio bi između 36 i 45.

Tabela 4

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Nova Varoš	1.028 (5,14%)	0,76%	10
2	Priboj	5.567 (18,33%)	4,09%	15
3	Prijepolje	13.109 (31,83%)	9,63%	20
4	Sjenica	20.512 (73,34%)	15,07%	20
5	Novi Pazar	65.593 (76,27%)	48,20%	20
6	Tutin	28.319 (94,23%)	20,81%	20
UKUPNO			98,56%	105

BUGARI

Republika Srbija 20.497 (0,27%)

Centralna Srbija 18.839 (0,34%)

Vojvodina 1.658 (0,08%)

Pripadnici bugarske nacionalne manjine uglavnom su nastanjeni na teritoriji centralne Srbije. Iz naredne table vidi se da mogu formirati opštinske savete u osam opština od kojih bi sedam bilo u centralnoj Srbiji, a jedan bi bio formiran i na teritoriji Vojvodine u opštini Pančevo. Ovo bi dalo mogućnost pripadnicima bugarske manjine koji žive van tradicionalnih centara da utiču na ostvarivanje prava iz oblasti kulturne autonomije, što bi doprinelo zaštiti njihovog etničkog i kulturnog identiteta. Izborna skupština za izbor članova Nacionalnog saveta kod bugarske manjine brojala bi 70 lica koja bi birala centralnu manjinsku samoupravu sa najmanje 16 a najviše 25 članova.

Tabela 5

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Pančevo	563 (0,44%)	2,75%	5
2	Niš	781 (0,33%)	3,81%	5
3	Babušnica	1.017 (6,46%)	4,96%	10
4	Dimitrovgrad	5.836 (49,68%)	28,47%	15
5	Pirot	454 (0,71%)	2,21%	5
6	Bosilegrad	7.037 (70,86%)	34,33%	15
7	Vranje	351 (0,40%)	1,71%	5
8	Surdulica	1.004 (4,52%)	4,90%	10
UKUPNO			83,15%	70

BUNJEVCI

Republika Srbija	20.012 (0,27%)
Centralna Srbija	246 (0,00%)
Vojvodina	19.766 (0,97%)

Pripadnici bunjevačke nacionalne manjine žive na teritoriji Vojvodine i mahom su koncentrisani u dve opštine. Samo nešto

više od 5% pripadnika bunjevačke manjine živi van Subotice i Sombora. S obzirom da bi članovi ova dva opštinska saveta, koji ukupno broje 30 lica, birali članove Nacionalnog saveta, koji u njihovom slučaju ima od 16 do 25 članova, može se zaključiti da bi u slučaju izbora maksimalnog broja članova Nacionalnog saveta skoro svi izabrani u opštinske savete bili birani i u centralnu manjinsku samoupravu.

Tabela 6

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Subotica	16.254 (10,95%)	81,22%	20
2	Sombor	2.730 (2,81%)	13,64%	10
UKUPNO			94,86%	30

CRNOGORCI

Republika Srbija	69.049 (0,92%)
Centralna Srbija	33.536 (0,61%)
Vojvodina	35.513 (1,75%)

Evidentno je da Crnogorci predstavljaju jednu od brojnijih etničkih zajednica u Srbiji i da postoje realne mogućnosti da u budućnosti iskažu težnju za zaštitom svoje etničke specifičnosti. U slučaju da do toga dođe, na osnovu mera predviđenih u Modelu zakona, pripadnici crnogorske manjine mogli bi da formiraju čak 32 manjinske samouprave na lokalnom nivou. Ovo pokazuje da su Crnogorci izuzetno disperzirana zajednica koja uglavnom naseljava opštine grada Beograda (žive u 13 opština), ali u većem broju žive i u Vojvodini i u centralnoj Srbiji. Na osnovu Modela zakona, pripadnici crnogorske zajednice imali bi ukupno 270 članova opštinskih saveta, a Nacionalni savet bi brojao između 26 i 35 članova.

Tabela 7

	Opština	Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Voždovac	1.879 (1,24%)	2,72%	10
2	Vračar	1.031 (1,77%)	1,49%	10
3	Grocka	573 (0,76%)	0,83%	5
4	Zvezdara	1.715 (1,29%)	2,48%	10
5	Zemun	1.892 (0,99%)	2,74%	10
6	Lazarevac	347 (0,59%)	0,50%	5
7	Novi Beograd	5.233 (2,40%)	7,58%	15
8	Obrenovac	480 (0,68%)	0,70%	5
9	Palilula	1.858 (1,19%)	2,69%	10
10	Rakovica	1.465 (1,48%)	2,12%	10
11	Savski venac	878 (2,07%)	1,27%	5
12	Stari grad	1.031 (1,86%)	1,49%	10
13	Čukarica	2.376 (1,41%)	3,44%	10
14	Bačka Topola	547 (1,43%)	0,79%	5
15	Mali Idoš	2.812 (20,84%)	4,07%	10
16	Subotica	1.860 (1,25%)	2,69%	10
17	Zrenjanin	442 (0,33%)	0,64%	5
18	Pančevo	1.003 (0,79%)	1,45%	10
19	Kula	7.902 (16,38%)	11,44%	15
20	Sombor	926 (0,95%)	1,34%	5
21	Vrbaš	11.371 (24,80%)	16,47%	20
22	Novi Sad – grad	5.040 (1,68%)	7,30%	15
23	Smederevo	533 (0,49%)	0,77%	5
24	Arandelovac	363 (0,75%)	0,53%	5
25	Kragujevac	1.231 (0,70%)	1,78%	10
26	Kladovo	572 (2,42%)	0,83%	5
27	Priboj	432 (1,42%)	0,63%	5

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
28	Čačak	563 (0,48%)	0,82%	5
29	Kraljevo	1.020 (0,84%)	1,48%	10
30	Kruševac	572 (0,44%)	0,83%	5
31	Niš	833 (0,35%)	1,21%	5
32	Medveđa	372 (3,46%)	0,54%	5
UKUPNO			85,67%	270

VLASI

Republika Srbija 40.054 (0,53%)

Centralna Srbija 39.953 (0,73%)

Vojvodina 101 (0,00%)

U 15 opština centralne Srbije živi 98,24% od svih pripadnika vlaške nacionalne manjine. Prema kriterijumima predviđenim Modelom zakona, lokalne manjinske samouprave bi imale 135 članova koji bi birali 16 do 25 članova Nacionalnog saveta vlaške nacionalne manjine u Srbiji.

Tabela 8

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Veliko Gradište	354 (1,71%)	0,88%	5
2	Golubac	870 (8,78%)	2,17%	5
3	Žabari	342 (2,62%)	0,85%	5
4	Žagubica	3.268 (22,05%)	8,16%	10
5	Kučevo	5.204 (27,67%)	12,99%	15
6	Malo Crniće	401 (2,89%)	1,00%	5

	Opština	Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
7	Petrovac	3.535 (10,24%)	8,83%	10
8	Despotovac	427 (1,67%)	1,07%	5
9	Čuprija	1.356 (4,04%)	3,39%	10
10	Bor	10.064 (18,03%)	25,13%	20
11	Kladovo	568 (2,41%)	1,42%	5
12	Majdanpek	2.817 (11,88%)	7,03%	10
13	Negotin	3.000 (6,91%)	7,49%	10
14	Boljevac	4.162 (26,26%)	10,39%	10
15	Zaječar	2.981 (4,52%)	7,44%	10
UKUPNO			98,24%	135

GORANCI

Republika Srbija 4.581 (0,06%)

Centralna Srbija 3.975 (0,07%)

Vojvodina 606 (0,03%)

Više od 300 Goranaca u Srbiji živi u četiri opštine grada Beograda. Svi opštinski saveti koje bi oni formirali imali bi po pet

Tabela 9

	Opština	Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Voždovac	302 (0,20%)	6,59%	5
2	Zemun	363 (0,19%)	7,92%	5
3	Palilula	836 (0,54%)	18,25%	5
4	Čukarica	310 (0,18%)	6,77%	5
5	Novi Sad – grad	358 (0,12%)	7,81%	5
UKUPNO			47,35%	25

članova, a 25 članova izborne skupštine biralo bi Nacionalni savet koji broji između 9 i 15 članova.

MAĐARI

Republika Srbija	293.299 (3,91%)
Centralna Srbija	3.092 (0,06%)
Vojvodina	290.207 (14,28%)

Više od 300 pripadnika najbrojnije manjine u Srbiji živi u 41 opštini od kojih su 3 na teritoriji Beograda, a ostale u Vojvodini. Na teritoriji centralne Srbije ni u jednoj opštini ih nema u dovoljnom broju da bi ostvarili uslove neophodne za formiranje opštinske manjinske samouprave. O njihovoj prostornoj koncentraciji na teritoriji Vojvodine govori i podatak da tamo živi više od 98% od ukupnog broja Mađara u Srbiji. Izborna skupština koja bi birala Nacionalni savet mađarske manjine je jedna od brojnijih – 470 lica biralo bi Nacionalni savet koji bi imao između 36 i 45 članova.

Tabela 10

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Zemun	302 (0,16%)	0,10%	5
2	Novi Beograd	411 (0,19%)	0,14%	5
3	Palilula	320 (0,21%)	0,11%	5
4	Bačka Topola	22.543 (58,94%)	7,69%	20
5	Mali Idoš	7.546 (55,92%)	2,57%	15
6	Subotica	57.092 (38,47%)	19,47%	20
7	Žitište	4.017 (19,69%)	1,37%	10
8	Zrenjanin	14.211 (10,76%)	4,85%	20
9	Nova Crnja	2.369 (18,65%)	0,81%	10
10	Novi Bečej	5.177 (19,23%)	1,77%	15
11	Sečanj	2.068 (12,63%)	0,71%	10

	Opština	Broj i procenat učesća u ukupnom stanovništvu op- štine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj člano- va opštin- skih saveta
12	Ada	14.558 (76,65%)	4,96%	20
13	Kanjiza	23.802 (86,52%)	8,12%	20
14	Kikinda	8.607 (12,85%)	2,93%	15
15	Novi Kneževac	3.864 (29,78%)	1,32%	10
16	Senta	20.587 (80,52%)	7,02%	20
17	Čoka	7.133 (51,57%)	2,43%	15
18	Alibunar	309 (1,35%)	0,11%	5
19	Bela Crkva	459 (2,25%)	0,16%	5
20	Vršac	2.619 (4,82%)	0,89%	10
21	Kovačica	2.935 (10,52%)	1,00%	10
22	Kovin	3.408 (9,26%)	1,16%	10
23	Pančevo	4.037 (3,17%)	1,38%	10
24	Plandište	1.619 (12,10%)	0,55%	10
25	Apatin	3.785 (11,54%)	1,29%	10
26	Kula	4.082 (8,46%)	1,39%	10
27	Odžaci	1.572 (4,42%)	0,54%	10
28	Sombor	12.386 (12,73%)	4,22%	20
29	Bač	992 (6,10%)	0,34%	5
30	Bačka Palanka	1.490 (2,44%)	0,51%	10
31	Bečej	20.018 (48,84%)	6,83%	20
32	Vrbas	2.885 (6,29%)	0,98%	10
33	Žabalj	305 (1,11%)	0,10%	5
34	Novi Sad – grad	15.687 (5,24%)	5,35%	20
35	Srbobran	3.920 (21,95%)	1,34%	10
36	Temerin	8.341 (29,50%)	2,84%	15
37	Titel	902 (5,29%)	0,31%	5
38	Indija	962 (1,94%)	0,33%	5
39	Irig	816 (6,62%)	0,28%	5
40	Ruma	1.306 (2,18%)	0,45%	10
41	Sremska Mitrovica	739 (0,86%)	0,25%	5
UKUPNO			98,94%	470

MAKEDONCI

Republika Srbija 25.847 (0,34%)

Centralna Srbija 14.062 (0,26%)

Vojvodina 11.785 (0,58%)

Pripadnici makedonske manjine su disperzirani na teritoriji cele Srbije, pa tako oni koji žive u 19 opština gde ih je više od 300 čine 71,37% od ukupnog broja Makedonaca. Opštinski saveti pripadnika makedonske nacionalne manjine bi se formirali u devet opština grada Beograda, šest opština u Vojvodini ali i u četiri opštine centralne Srbije. Nacionalni savet birali bi pripadnici makedonske manjine iz cele Srbije, što u dosadašnjoj praksi kod mnogih manjina nije bio slučaj, već su pripadnici manjina koji žive van tradicionalnih kulturnih centara ostajali bez uticaja na pitanja kulturne autonomije i zaštite identiteta. Kao što je uvek slučaj kod manjina koje naseljavaju veći broj opština i biraju više opštinskih saveta, i kod Makedonaca bi 125 članova izborne skupštine izabralo Nacionalni savet koji bi brojao od 16 do 25 članova.

Tabela 11

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Voždovac	902 (0,59%)	3,49%	5
2	Grocka	360 (0,48%)	1,39%	5
3	Zvezdara	790 (0,60%)	3,06%	5
4	Zemun	715 (0,37%)	2,77%	5
5	Novi Beograd	1.683 (0,77%)	6,51%	10
6	Palilula	1.035 (0,66%)	4,00%	10
7	Rakovica	640 (0,65%)	2,48%	5
8	Stari grad	308 (0,55%)	1,19%	5
9	Čukarica	940 (0,56%)	3,64%	5

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
10	Subotica	495 (0,33%)	1,92%	5
11	Zrenjanin	437 (0,33%)	1,69%	5
12	Vršac	508 (0,93%)	1,97%	5
13	Pančevo	5.276 (4,15%)	20,41%	15
14	Plandište	1.297 (9,70%)	5,02%	10
15	Novi Sad – grad	1.144 (0,38%)	4,43%	10
16	Smederevo	354 (0,32%)	1,37%	5
17	Kragujevac	326 (0,19%)	1,26%	5
18	Bor	540 (0,97%)	2,09%	5
19	Niš	697 (0,30%)	2,70%	5
UKUPNO			71,37%	125

MUSLIMANI

Republika Srbija	19.503 (0,26%)
Centralna Srbija	15.869 (0,29%)
Vojvodina	3.634 (0,18%)

Na osnovu kriterijuma predviđenih Modelom zakona, Muslimani bi mogli da formiraju opštinske savete u 18 opština – sedam

Tabela 12

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Voždovac	392 (0,26%)	2,01%	5
2	Zvezdara	325 (0,25%)	1,67%	5
3	Zemun	739 (0,39%)	3,79%	5
4	Novi Beograd	829 (0,38%)	4,25%	5
5	Palilula	823 (0,53%)	4,22%	5

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
6	Rakovica	314 (0,32%)	1,61%	5
7	Čukarica	365 (0,22%)	1,87%	5
8	Subotica	370 (0,25%)	1,90%	5
9	Pančevo	487 (0,38%)	2,50%	5
10	Novi Sad – grad	1.015 (0,34%)	5,20%	10
11	Loznica	555 (0,64%)	2,85%	5
12	Mali Zvornik	486 (3,45%)	2,49%	5
13	Šabac	512 (0,42%)	2,63%	5
14	Nova Varoš	502 (2,51%)	2,57%	5
15	Priboj	1.427 (4,70%)	7,32%	10
16	Prijepolje	3.812 (9,26%)	19,55%	10
17	Sjenica	659 (2,36%)	3,38%	5
18	Novi Pazar	1.599 (1,86%)	8,20%	10
UKUPNO			77,99%	110

u opštinama u Beogradu, tri u vojvođanskim opštinama i osam u centralnoj Srbiji. Nacionalni savet biralo bi 110 članova Izborne skupštine, a imao bi od 9 do 15 članova.

NEMCI

Republika Srbija	3.901 (0,05%)
Centralna Srbija	747 (0,01%)
Vojvodina	3.154 (0,16%)

Nemci predstavljaju etničku zajednicu čiji pripadnici su disperzirani po čitavoj Vojvodini, ali samo u dve vojvođanske opštine imaju više od 300 pripadnika. U slučaju formiranja Nacionalnog saveta nemačke nacionalne manjine u Srbiji, a prema Modelu zakona, članovi dva opštinska saveta, njih deset, biralo bi 9 ili 10 članova Nacionalnog saveta.

Tabela 13

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Sombor	339 (0,35%)	8,69%	5
2	Novi Sad – grad	410 (0,14%)	10,51%	5
UKUPNO			19,20%	10

ROMI

Republika Srbija	108.193 (1,44%)
Centralna Srbija	79.136 (1,45%)
Vojvodina	29.057 (1,43%)

Iako prema podacima iz Popisa sprovedenog 2002. godine Romi ne predstavljaju najbrojniju manjinu, oni su svakako najdispersiranija manjina. Iz priložene tabele može se videti da u 82 opštine Romi žive u broju većem od 300, što čini 92,39% od ukupnog broja Roma u Srbiji. Kada je u pitanju geografski raspored opština, uočljivo je da Romi žive u 12 beogradskih opština, 31 opštini u Vojvodini i 39 opština u centralnoj Srbiji. Kao najdispersiranija manjina Romi bi imali i najveći broj članova izborne skupštine – 600 članova biralo bi Nacionalni savet koji bi brojao između 36 i 45 članova.

Tabela 14

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Voždovac	820 (0,54%)	0,76%	5
2	Grocka	433 (0,57%)	0,40%	5

Opština		Broj i procenat učesća u ukup- nom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj čla- nova op- štinskih saveta
3	Zvezdara	1.251 (0,94%)	1,16%	10
4	Zemun	4.952 (2,58%)	4,58%	10
5	Lazarevac	450 (0,77%)	0,42%	5
6	Mladenovac	635 (1,21%)	0,59%	5
7	Novi Beograd	2.371 (1,09%)	2,19%	10
8	Obrenovac	1.039 (1,46%)	0,96%	10
9	Palilula	3.897 (2,50%)	3,60%	10
10	Rakovica	358 (0,36%)	0,33%	5
11	Stari grad	305 (0,55%)	0,28%	5
12	Čukarica	1.993 (1,18%)	1,84%	10
13	Subotica	1.454 (0,98%)	1,34%	10
14	Žitište	765 (3,75%)	0,71%	5
15	Zrenjanin	2.471 (1,87%)	2,28%	10
16	Nova Crnja	869 (6,84%)	0,80%	5
17	Novi Bečej	968 (3,60%)	0,89%	5
18	Sečanj	609 (3,72%)	0,56%	5
19	Kanjiža	530 (1,93%)	0,49%	5
20	Kikinda	1.564 (2,33%)	1,45%	10
21	Novi Kneževac	655 (5,05%)	0,61%	5
22	Senta	581 (2,27%)	0,54%	5
23	Čoka	337 (2,44%)	0,31%	5
24	Alibunar	657 (2,86%)	0,61%	5
25	Bela Crkva	619 (3,04%)	0,57%	5
26	Vršac	1.186 (2,18%)	1,10%	10
27	Kovačica	815 (2,92%)	0,75%	5
28	Kovin	1.143 (3,11%)	1,06%	10
29	Pančevo	1.392 (1,09%)	1,29%	10
30	Apatin	524 (1,60%)	0,48%	5
31	Odžaci	839 (2,36%)	0,78%	5
32	Sombor	415 (0,43%)	0,38%	5

	Opština	Broj i procenat učešća u ukup- nom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj čla- nova op- štinskih saveta
33	Bač	318 (1,95%)	0,29%	5
34	Bačka Palanka	841 (1,38%)	0,78%	5
35	Beočin	1.048 (6,51%)	0,97%	10
36	Bečej	479 (1,17%)	0,44%	5
37	Žabalj	768 (2,79%)	0,71%	5
38	Novi Sad – grad	1.740 (0,58%)	1,61%	10
39	Srbobran	361 (2,02%)	0,33%	5
40	Pečinci	669 (3,11%)	0,62%	5
41	Ruma	757 (1,26%)	0,70%	5
42	Sremska Mitrovica	564 (0,66%)	0,52%	5
43	Stara Pazova	1.085 (1,61%)	1,00%	10
44	Bogatić	496 (1,50%)	0,46%	5
45	Koceljeva	826 (5,28%)	0,76%	5
46	Loznica	428 (0,50%)	0,40%	5
47	Šabac	1.001 (0,81%)	0,93%	10
48	Valjevo	1.314 (1,36%)	1,21%	10
49	Lajkovac	417 (2,44%)	0,39%	5
50	Mionica	332 (2,01%)	0,31%	5
51	Ub	321 (1,00%)	0,30%	5
52	Smederevo	1.801 (1,64%)	1,66%	10
53	Smederevska Palanka	615 (1,10%)	0,57%	5
54	Požarevac	2.603 (3,48%)	2,41%	10
55	Arandelovac	323 (0,67%)	0,30%	5
56	Kragujevac	1.154 (0,66%)	1,07%	10
57	Jagodina	521 (0,73%)	0,48%	5
58	Paraćin	483 (0,83%)	0,45%	5
59	Bor	1.259 (2,26%)	1,16%	10
60	Zaječar	323 (0,49%)	0,30%	5
61	Knjaževac	452 (1,22%)	0,42%	5
62	Čačak	383 (0,33%)	0,35%	5

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
63	Kraljevo	876 (0,72%)	0,81%	5
64	Kruševac	1.746 (1,33%)	1,61%	10
65	Niš	5.242 (2,23%)	4,85%	15
66	Niška Banja	445 (2,90%)	0,41%	5
67	Aleksinac	1.434 (2,48%)	1,33%	10
68	Doljevac	1.049 (5,36%)	0,97%	10
69	Merošina	588 (3,97%)	0,54%	5
70	Žitorađa	1.142 (6,27%)	1,06%	10
71	Kuršumlija	317 (1,47%)	0,29%	5
72	Prokuplje	1.809 (3,73%)	1,67%	10
73	Bela Palanka	1.228 (8,54%)	1,14%	10
74	Pirot	1.920 (3,01%)	1,77%	10
75	Bojnik	1.363 (10,39%)	1,26%	10
76	Lebane	1.163 (4,67%)	1,07%	10
77	Leskovac	6.989 (4,47%)	6,46%	15
78	Bujanovac	3.867 (8,93%)	3,57%	10
79	Vladičin Han	1.118 (4,72%)	1,03%	10
80	Vranje	4.647 (5,32%)	4,30%	10
81	Preševo	322 (0,92%)	0,30%	5
82	Surdulica	2.119 (9,55%)	1,96%	10
UKUPNO			92,39%	600

RUMUNI

Republika Srbija	34.576 (0,46%)
Centralna Srbija	4.157 (0,08%)
Vojvodina	30.419 (1,50%)

Pripadnici rumunske nacionalne manjine nastanjeni su u 14 opština, od kojih je jedna u Beogradu, a ostale na teritoriji Vojvo-

dine. Izborna skupština koja bi birala Nacionalni savet imala bi 125 članova, a Nacionalni savet bi imao između 16 i 25 članova.

Tabela 15

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Palilula	781 (0,50%)	2,26%	5
2	Žitište	1.837 (9,01%)	5,31%	10
3	Zrenjanin	2.511 (1,90%)	7,26%	10
4	Sečanj	642 (3,92%)	1,86%	5
5	Alibunar	6.076 (26,47%)	17,57%	15
6	Bela Crkva	1.101 (5,41%)	3,18%	10
7	Vršac	5.913 (10,88%)	17,10%	15
8	Kovačica	1.950 (6,99%)	5,64%	10
9	Kovin	1.363 (3,70%)	3,94%	10
10	Pančevo	4.065 (3,20%)	11,76%	10
11	Plandište	965 (7,21%)	2,79%	5
12	Apatin	1.191 (3,63%)	3,44%	10
13	Bač	570 (3,50%)	1,65%	5
14	Novi Sad – grad	860 (0,29%)	2,49%	5
UKUPNO			86,26%	125

RUSINI

Republika Srbija	15.905 (0,21%)
Centralna Srbija	279 (0,01%)
Vojvodina	15.626 (0,77%)

U šest vojvodanskih opština živi 91,86% od ukupnog broja svih pripadnika rusinske nacionalne manjine. Članovi opštinskih saveta, kojih bi bilo 60, činili bi izbornu skupštinu koja bi izabrala Nacionalni savet sa najmanje 9 a najviše 15 članova.

Tabela 16

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Kula	5.398 (11,19%)	33,94%	15
2	Vrbas	3.765 (8,21%)	23,67%	10
3	Žabalj	1.407 (5,11%)	8,85%	10
4	Novi Sad – grad	2.032 (0,68%)	12,78%	10
5	Sremska Mitrovica	691 (0,80%)	4,34%	5
6	Šid	1.318 (3,38%)	8,29%	10
UKUPNO			91,86%	60

SLOVACI

Republika Srbija	59.021 (0,79%)
Centralna Srbija	2.384 (0,04%)
Vojvodina	56.637 (2,79%)

Pripadnici slovačke nacionalne manjine žive u 15 opština u Vojvodini i jednoj beogradskoj opštini. Ukupan broj članova opštinskih saveta je 170, a Nacionalni savet bi, prema kriterijumima utvrđenim Modelom zakona, imao između 26 i 35 članova.

Tabela 17

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Zemun	1.591 (0,83%)	2,70%	10
2	Zrenjanin	2.403 (1,82%)	4,07%	10
3	Alibunar	1.195 (5,21%)	2,02%	10

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
4	Kovačica	11.455 (41,07%)	19,41%	20
5	Pančevo	1.578 (1,24%)	2,67%	10
6	Plandište	725 (5,42%)	1,23%	5
7	Odžaci	1.002 (2,82%)	1,70%	10
8	Bač	3.213 (19,75%)	5,44%	10
9	Bačka Palanka	5.837 (9,57%)	9,89%	15
10	Bački Petrovac	9.751 (66,42%)	16,52%	15
11	Beočin	959 (5,96%)	1,62%	5
12	Vrbas	312 (0,68%)	0,53%	5
13	Novi Sad – grad	7.230 (2,42%)	12,25%	15
14	Indija	406 (0,82%)	0,69%	5
15	Stara Pazova	5.992 (8,87%)	10,15%	15
16	Šid	2.521 (6,47%)	4,27%	10
UKUPNO			95,17%	170

SLOVENCI

Republika Srbija	5.104 (0,07%)
Centralna Srbija	3.099 (0,06%)
Vojvodina	2.005 (0,10%)

Slovenci bi prema utvrđenim kriterijumima birali opštinske savete samo u dve opštine. Od 5.104 Slovenaca u Srbiji, njih 2.084 nastanjeno je u Beogradu. Iako, prema kriterijumima predviđenim za izbor nacionalnih saveta u Modelu zakona, a na osnovu svog demografskog potencijala, Slovenci mogu izabrati savet koji može imati najviše 16 članova, Nacionalni savet slovenačke manjine brojao bi najviše 10 članova jer je toliko predstavnika direktno izabrano u opštinske savete. Problem izbora centralnih manjinskih samouprava postoji i kod drugih malobrojnih i disperziranih manjinskih zajednica kao što su Rusi, Grci, Cincari, Egipćani i Aškalije.

Tabela 18

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Novi Beograd	536 (0,25%)	10,50%	5
2	Novi Sad – grad	443 (0,15%)	8,68%	5
UKUPNO			19,18%	10

UKRAJINCI

Republika Srbija 5.354 (0,07%)

Centralna Srbija 719 (0,01%)

Vojvodina 4.635 (0,23%)

Pripadnici ukrajinske nacionalne manjine žive u 5 opština u Vojvodini. Kao što se može videti iz tabele 17, opštinski saveti bi, izuzev u Kuli, imali po pet članova. Izbornu skupštinu za izbor Nacionalnog saveta koji bi imao između 9 i 16 članova, činilo bi 30 članova opštinskih saveta.

Tabela 19

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Kula	1.453 (3,01%)	27,14%	10
2	Vrbas	975 (2,13%)	18,21%	5
3	Novi Sad – grad	482 (0,16%)	9,00%	5
4	Indija	422 (0,85%)	7,88%	5
5	Sremska Mitrovica	593 (0,69%)	11,08%	5
UKUPNO			73,31%	30

HRVATI

Republika Srbija	70.602 (0,94%)
Centralna Srbija	14.056 (0,26%)
Vojvodina	56.546 (2,78%)

Više od 300 pripadnika hrvatske nacionalne manjine živi u 10 beogradskih opština, u 19 opština u Vojvodini, dok su u većem broju u centralnoj Srbiji naseljeni samo u Nišu. Zahvaljujući svojoj brojnosti i disperziranosti Hrvati bi imali 30 opštinskih saveta s ukupno 235 članova, a njihov Nacionalni savet brojao bi između 25 i 36 članova.

Tabela 20

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Voždovac	810 (0,53%)	1,15%	5
2	Vračar	390 (0,67%)	0,55%	5
3	Zvezdara	636 (0,48%)	0,90%	5
4	Zemun	2.430 (1,27%)	3,44%	10
5	Novi Beograd	2.520 (1,16%)	3,57%	10
6	Palilula	931 (0,60%)	1,32%	5
7	Rakovica	529 (0,53%)	0,75%	5
8	Savski venac	356 (0,84%)	0,50%	5
9	Stari grad	409 (0,74%)	0,58%	5
10	Čukarica	816 (0,48%)	1,16%	5
11	Bačka Topola	454 (1,19%)	0,64%	5
12	Subotica	16.688 (11,25%)	23,64%	20
13	Zrenjanin	677 (0,51%)	0,96%	5
14	Pančevo	1.168 (0,92%)	1,65%	10
15	Apatin	3.766 (11,48%)	5,33%	10
16	Kula	806 (1,67%)	1,14%	5

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
17	Sombor	8.106 (8,33%)	11,48%	15
18	Bač	1.389 (8,54%)	1,97%	10
19	Bačka Palanka	982 (1,61%)	1,39%	5
20	Beočin	757 (4,71%)	1,07%	5
21	Bečej	437 (1,07%)	0,62%	5
22	Vrbas	659 (1,44%)	0,93%	5
23	Novi Sad – grad	6.263 (2,09%)	8,87%	15
24	Sremski Karlovci	753 (8,52%)	1,07%	5
25	Indija	1.904 (3,84%)	2,70%	10
26	Ruma	1.987 (3,31%)	2,81%	10
27	Sremska Mitrovica	2.547 (2,97%)	3,61%	10
28	Stara Pazova	1.615 (2,39%)	2,29%	10
29	Šid	2.086 (5,35%)	2,95%	10
30	Niš	407 (0,17%)	0,58%	5
UKUPNO			89,63%	235

ČESI

Republika Srbija	2.211 (0,03%)
Centralna Srbija	563 (0,01%)
Vojvodina	1.648 (0,08%)

Tabela 21

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Bela Crkva	814 (4,00%)	36,82%	5
UKUPNO			36,82%	5

Pripadnici češke nacionalne manjine su malobrojni i samo u Beloj Crkvi u Vojvodini imaju više od 300 pripadnika, tako da se i u slučaju izbora Nacionalnog saveta češke manjine otvara pitanje zakonskog konstituisanja nacionalne manjinske samouprave.

JUGOSLOVENI

Republika Srbija	80.721 (1,08%)
Centralna Srbija	30.840 (0,56%)
Vojvodina	49.881 (2,45%)

Iako se nakon raspada druge Jugoslavije nije očekivalo da će se kod građana očuvati svest o jugoslovenskom identitetu, oni su među demografski snažnijim etničkim grupama u zemlji. Po mnogo čemu su specifični, a najviše po tome što nemaju matičnu državu, a da su pri tom dugotrajno i tradicionalno nastanjeni u Srbiji. Izuzetno su disperzirana grupa – nastanjeni su u broju većem od 300 u 44 opštine u Srbiji. U slučaju izbora centralne manjinske samouprave ona bi brojala između 26 i 35 članova, a 340 lica bi biralo Nacionalni savet.

Tabela 22

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
1	Voždovac	1.740 (1,15%)	2,16%	10
2	Vračar	1.167 (2,00%)	1,45%	10
3	Zvezdara	1.609 (1,21%)	1,99%	10
4	Zemun	3.538 (1,85%)	4,38%	10
5	Novi Beograd	5.341 (2,45%)	6,62%	15
6	Palilula	2.279 (1,46%)	2,82%	10
7	Rakovica	1.226 (1,24%)	1,52%	10
8	Savski venac	952 (2,24%)	1,18%	5

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
9	Stari grad	1.404 (2,53%)	1,74%	10
10	Čukarica	1.915 (1,14%)	2,37%	10
11	Bačka Topola	831 (2,17%)	1,03%	5
12	Subotica	8.562 (5,77%)	10,61%	15
13	Zrenjanin	2.559 (1,94%)	3,17%	10
14	Novi Bečej	567 (2,11%)	0,70%	5
15	Kikinda	1.670 (2,49%)	2,07%	10
16	Senta	392 (1,53%)	0,49%	5
17	Vršac	1.019 (1,87%)	1,26%	10
18	Kovačica	349 (1,25%)	0,43%	5
19	Kovin	361 (0,98%)	0,45%	5
20	Pančevo	2.992 (2,35%)	3,71%	10
21	Plandište	300 (2,24%)	0,37%	5
22	Apatin	727 (2,22%)	0,90%	5
23	Kula	740 (1,53%)	0,92%	5
24	Odžaci	305 (0,86%)	0,38%	5
25	Sombor	5.098 (5,24%)	6,32%	15
26	Bač	805 (4,95%)	1,00%	5
27	Bačka Palanka	1.041 (1,71%)	1,29%	10
28	Beočin	861 (5,35%)	1,07%	5
29	Bečej	1.070 (2,61%)	1,33%	10
30	Vrbas	675 (1,47%)	0,84%	5
31	Novi Sad – grad	9.514 (3,18%)	11,79%	15
32	Srbobran	462 (2,59%)	0,57%	5
33	Temerin	407 (1,44%)	0,50%	5
34	Titel	318 (1,87%)	0,39%	5
35	Indija	969 (1,95%)	1,20%	5
36	Ruma	1.017 (1,69%)	1,26%	10
37	Sremska Mitrovica	1.212 (1,41%)	1,50%	10
38	Stara Pazova	754 (1,12%)	0,93%	5

Opština		Broj i procenat učešća u ukupnom stanovništvu opštine	Procenat u ukupnom stanovništvu manjine	Broj članova opštinskih saveta
39	Šid	739 (1,90%)	0,92%	5
40	Šabac	478 (0,39%)	0,59%	5
41	Kragujevac	401 (0,23%)	0,50%	5
42	Bor	311 (0,56%)	0,39%	5
43	Niš	653 (0,28%)	0,81%	5
44	Dimitrovgrad	472 (4,02%)	0,58%	
UKUPNO			86,47%	340

Opštine u kojima se formiraju manjinske samouprave

Primenjujući kriterijume predviđene u članu 39 Modela zakona ustanovljen je broj saveta koje bi trebalo ustanoviti na nivou pojedinih opština.

GRAD BEOGRAD

Kada su u pitanju opštine grada Beograda situacija je sledeća:

- na teritoriji grada formirao bi se 71 opštinski savet različitih nacionalnih manjina
- opštinski saveti formirali bi se u 14 opština
- najviše opštinskih saveta nacionalnih manjina bilo bi u opštinama: Palilula (9), Zemun (9), Novi Beograd (8), Voždovac (7) i Čukarica (7).
- samo u Barajevu i Sopotu ne bi bio formiran nijedan opštinski savet.

Radi preciznosti potrebno je reći i to da su podaci koje smo koristili pri analizi preuzeti iz popisa sprovedenog 2002. godine, nakon čega je došlo do promena u administrativnoj organizaciji

pojedinih opština u Srbiji. Kada je reč o gradu Beogradu, 2004. godine formirana je opština Surčin kao sedamnaesta opština u čiji sastav su ušla naselja koja su do tada bila deo opštine Zemun. Možemo pretpostaviti da je moguće formirati opštinske savete i u opštini Surčin, ali s obzirom na to da nismo imali tačne podatke iz Popisa, iz analize je izostala opština Surčin, ali i druge opštine koje su formirane u Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu. Podaci u sledećim tabelama izvedeni su bez ovih promena.

Tabela 23

Opština		Pripadnici manjina koji bi mogli formirati Opštinski savet				
1	Čukarica	Crnogorci	Goranci	Makedonci	Muslimani	Romi
		Hrvati	Jugosloveni			
2	Grocka	Crnogorci	Makedonci	Romi		
3	Lazarevac	Crnogorci	Romi			
4	Mladenovac	Romi				
5	Novi Beograd	Crnogorci	Mađari	Makedonci	Muslimani	Romi
		Slovinci	Hrvati	Jugosloveni		
6	Obrenovac	Crnogorci	Romi			
7	Palilula	Crnogorci	Goranci	Mađari	Makedonci	Muslimani
		Romi	Rumuni	Hrvati	Jugosloveni	
8	Rakovica	Crnogorci	Makedonci	Muslimani	Romi	Hrvati
		Jugosloveni				
9	Savski venac	Crnogorci	Hrvati	Jugosloveni		
10	Stari grad	Crnogorci	Makedonci	Romi	Hrvati	Jugosloveni
11	Voždovac	Crnogorci	Goranci	Makedonci	Muslimani	Romi
		Hrvati	Jugosloveni			
12	Vračar	Crnogorci	Hrvati	Jugosloveni		
13	Zemun	Crnogorci	Goranci	Mađari	Makedonci	Muslimani
		Romi	Slovaci	Hrvati	Jugosloveni	
14	Zvezdara	Crnogorci	Makedonci	Muslimani	Romi	Hrvati
		Jugosloveni				

VOJVODINA

Kada je u pitanju etnički sastav, Autonomna pokrajina Vojvodina je izuzetno heterogena. Na osnovu kriterijuma predviđenih u Modelu zakona, u Vojvodini postoji nekoliko specifičnosti:

- na teritoriji Vojvodine formirala bi se 182 opštinska saveta različitih nacionalnih manjina
- opštinski saveti formirali bi se u 44 opštine
- najviše opštinskih saveta bilo bi u Novom Sadu (14), Pančevu (10), Subotici (8), Somboru (7), Vrbasu (7), Baču (6), Kuli (6) i Sremskoj Mitrovici (6)
- samo u opštini Opovo ne bi bio formiran nijedan opštinski savet.

Tabela 24

Opština		Pripadnici manjina koji bi mogli formirati Opštinski savet				
1	Ada	Mađari				
2	Alibunar	Mađari	Romi	Rumuni	Slovaci	
3	Apatin	Mađari	Romi	Rumuni	Hrvati	Jugosloveni
4	Bač	Mađari	Romi	Rumuni	Slovaci	Hrvati
		Jugosloveni				
5	Bačka Palanka	Mađari	Romi	Slovaci	Hrvati	Jugosloveni
6	Bačka Topola	Crnogorci	Mađari	Hrvati	Jugosloveni	25
7	Bački Petrovac	Slovaci				
8	Bečej	Mađari	Romi	Hrvati	Jugosloveni	
9	Bela Crkva	Mađari	Romi	Rumuni	Česi	
10	Beočin	Romi	Slovaci	Hrvati	Jugosloveni	
11	Čoka	Mađari	Romi			
12	Indija	Mađari	Slovaci	Ukrajinci	Hrvati	Jugosloveni
13	Irig	Mađari				
14	Kanjiža	Mađari	Romi			

Opština		Pripadnici manjina koji bi mogli formirati Opštinski savet				
15	Kikinda	Mađari	Romi	Jugosloveni		
16	Kovačica	Mađari	Romi	Rumuni	Slovaci	Jugosloveni
17	Kovin	Mađari	Romi	Rumuni	Jugosloveni	35
18	Kula	Crnogorci	Mađari	Rusini	Ukrajinci	Hrvati
		Jugosloveni				
19	Mali Idoš	Crnogorci	Mađari			
20	Nova Crnja	Mađari	Romi			
21	Novi Bečej	Mađari	Romi	Jugosloveni		
22	Novi Kneževac	Mađari	Romi			
23	Novi Sad	Crnogorci	Goranci	Mađari	Makedonci	Muslimani
		Nemci	Romi	Rumuni	Rusini	Slovaci
		Slovenci	Ukrajinci	Hrvati	Jugosloveni	
24	Odžaci	Mađari	Romi	Slovaci	Jugosloveni	33
25	Pančevo	Crnogorci	Mađari	Makedonci	Muslimani	Romi
		Rumuni	Slovaci	Hrvati	Jugosloveni	Bugari
26	Pećinci	Romi				
27	Plandište	Mađari	Makedonci	Rumuni	Slovaci	Jugosloveni
28	Ruma	Mađari	Romi	Hrvati	Jugosloveni	20
29	Sečanj	Mađari	Romi	Rumuni		
30	Senta	Mađari	Romi	Jugosloveni		
31	Sombor	Bunjevci	Crnogorci	Mađari	Nemci	Romi
		Hrvati	Jugosloveni			
32	Srbobran	Mađari	Romi	Jugosloveni		
33	Sremska Mitrovica	Mađari	Romi	Rusini	Ukrajinci	Hrvati
		Jugosloveni				
34	Sremski Karlovci	Hrvati				
35	Stara Pazova	Romi	Slovaci	Hrvati	Jugosloveni	27
36	Subotica	Bunjevci	Crnogorci	Mađari	Makedonci	Muslimani
		Romi	Hrvati	Jugosloveni		
37	Šid	Rusini	Slovaci	Hrvati	Jugosloveni	
38	Temerin	Mađari	Jugosloveni			

Opština	Pripadnici manjina koji bi mogli formirati Opštinski savet					
39	Titel	Mađari	Jugosloveni			
40	Vrbas	Crnogorci	Mađari	Rusini	Slovaci	Ukrajinci
		Hrvati	Jugosloveni			
41	Vršac	Mađari	Makedonci	Romi	Rumuni	Jugosloveni
42	Žabalj	Mađari	Romi	Rusini		
43	Žitište	Mađari	Romi	Rumuni		
44	Zrenjanin	Crnogorci	Mađari	Makedonci	Romi	Rumuni
		Slovaci	Hrvati	Jugosloveni		42

CENTRALNA SRBIJA

Iako po etničkoj strukturi centralna Srbija nije šarolika kao Vojvodina, pripadnici većeg broja manjina žive u većem broju opština. Može se zaključiti sledeće:

- na teritoriji centralne Srbije formiralo bi se 96 opštinskih saveta različitih nacionalnih manjina
- opštinski saveti formirali bi se u 64 opštine, a ukupan broj opština u centralnoj Srbiji, na osnovu popisa iz 2002. godine, je 101
- najviše opštinskih saveta bilo bi u Nišu (6), Boru (4) i Kragujevcu (4).

Tabela 25

Opština	Pripadnici manjina koji bi mogli formirati Opštinski savet				
1	Aleksinac	Romi			
2	Arandelovac	Crnogorci	Romi		
3	Babušnica	Bugari			
4	Bela Palanka	Romi			
5	Bosilegrad	Bugari			

Opština		Pripadnici manjina koji bi mogli formirati Opštinski savet			
6	Bujanovac	Albanci	Romi		
7	Bogatić	Romi			
8	Boljevac	Vlasi			
9	Bojnik	Romi			
10	Bor	Vlasi	Makedonci	Romi	Jugosloveni
11	Čačak	Crnogorci	Romi		
12	Čuprija	Vlasi			
13	Despotovac	Vlasi			
14	Dimitrovgrad	Bugari	Jugosloveni		
15	Doljevac	Romi			
16	Golubac	Vlasi			
17	Jagodina	Romi			
18	Kladovo	Crnogorci	Vlasi		
19	Knjaževac	Romi			
20	Koceljeva	Romi			
21	Kragujevac	Crnogorci	Makedonci	Romi	Jugosloveni
22	Kraljevo	Crnogorci	Romi		
23	Kruševac	Crnogorci	Romi		
24	Kučevo	Vlasi			
25	Kuršumlja	Romi			
26	Lajkovac	Romi			
27	Lebane	Romi			
28	Leskovac	Romi			
29	Loznica	Muslimani	Romi		
30	Majdanpek	Vlasi			
31	Mali Zvornik	Muslimani			
32	Malo Crniće	Vlasi			
33	Medveđa	Albanci	Crnogorci		
34	Merošina	Romi			
35	Mionica	Romi			
36	Negotin	Vlasi			
37	Niš	Bugari	Crnogorci	Makedonci	Romi
		Hrvati	Jugosloveni		

Opština		Pripadnici manjina koji bi mogli formirati Opštinski savet			
38	Niška Banja	Romi			
39	Nova Varoš	Bošnjaci	Muslimani		
40	Novi Pazar	Bošnjaci	Muslimani		
41	Paraćin	Romi			
42	Petrovac	Vlasi			
43	Pirot	Bugari	Romi		
44	Požarevac	Romi			
45	Preševo	Albanci	Romi		
46	Priboj	Bošnjaci	Crnogorci	Muslimani	
47	Prijepolje	Bošnjaci	Muslimani		
48	Prokuplje	Romi			
49	Sjenica	Bošnjaci	Muslimani		
51	Smederevo	Crnogorci	Makedonci	Romi	
52	Smederevska Palanka	Romi			
53	Surdulica	Bugari	Romi		
54	Šabac	Muslimani	Romi	Jugosloveni	
55	Tutin	Bošnjaci			
56	Ub	Romi			
57	Valjevo	Romi			
58	Veliko Gradište	Vlasi			
59	Vladičin Han	Romi			
60	Vranje	Bugari	Romi		
61	Žabari	Vlasi			
62	Žagubica	Vlasi			
63	Žitorađa	Romi			
64	Zaječar	Vlasi	Romi		

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

340.134: 323. 15 (497.11) (082)

323.15 (497.11) (094.5.041)

342.724/. 725(497.11) (082)

316.722 (497.11) (082)

ISKUŠENJA demokratije u multietničkom
društvu : model zakona o zaštiti prava
nacionalnih manjina u Srbiji / [priredio]

Goran Bašić. – Beograd : Centar za
istraživanje etniciteta , 2006 (Niš :
Grafika Galeb). – 175 str. : graf. prikazi,
Tabele ; 20 cm

Tiraž 500. – Str. 7–12: Predgovor / Goran
Bašić. – Napomene i bibliografske reference
uz tekst.

ISBN 86-84481-06-2

Bašić, Goran

Nacionalne manjine – Zaštita –
Zakonodavstvo – Srbija – Zbornici
COBISS.SR-ID 135799052